

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA
İŞKENCE SUÇU

Ayőegöl YILMAZ SEÇİLMİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kırşehir-2025

©2025-Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA
İŞKENCE SUÇU

THE CRIME OF TORTURE IN TURKISH CRIMINAL
CODE NO. 5237

Hazırlayan
Ayőegöl YILMAZ SEÇİLMİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof.Dr. Fazıl YOZGAT

KIRŞEHİR, 2025

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ tarafından hazırlanan “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda İşkence Suçu” adlı tez çalışması tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ALTINTAŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2025

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 (üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2025

Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ

İmza

ÖZET

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA İŞKENCE SUÇU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ

Danışman: Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

2025 – (XI+88)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ALTINTAŞ

İşkence suçu günümüz ceza hukuku literatüründe ilk olarak 1984 tarihli Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme ile tanımlanmıştır. Bu tanım dünya ülkelerinin ceza mevzuatları bakımından kaynak norm olarak dikkate alınmış ve ulusal ceza kanunlarında bir ceza yaptırımına bağlanmıştır. İşkence suçu, özel bir yaralama suçu niteliğinde olup haksızlık muhtevası itibarıyla diğer özel suç tanımlarına göre ağır olanlarındandır. Nitekim 2709 sayılı 1982 Anayasa' sının kişisel hakları düzenleyen 17. maddesinde, vücut dokunulmazlığı hakkı ifade edildikten sonra işkence ve eziyetin yasak olduğu açıkça ifade edilmiştir. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 94. maddesiyle işkence suçu düzenlenmiştir. Düzenlenen bu tanımla, zamanaşımının öngörülmemesi ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suç olarak belirlenmesi, işkence suçunun haksızlık muhtevasının ağırlığını ortaya koymaktadır. Türk ceza mevzuatı açısından önem arz eden bu suç tanımının, uygulamada ve teoride problem arz eden hususlara çözüm önerileri getirmek bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Mülga 765 sayılı Kanun döneminde düzenlenen işkence suçunun tanımı ve unsurları sınırlı bir şekilde belirlenmişken; 5237 sayılı Kanun döneminde daha geniş tutulmuştur. Bunun önemli sebeplerinden biri cezada caydırıcılığın sağlanarak insan hakları ihlallerinin önünde geçmektir. Ayrıca çalışma konumuz kapsamında, işkence suçunun maddi, manevi ve hukuka aykırılık unsurları, özel görünüş şekilleri ve soruşturma-kovuşturma rejimi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adil Yargılanma, Ceza, İşkence, Kamu Görevlisi, Suç, Yaralama

ABSTRACT

THE CRIME OF TORTURE IN TURKISH CRIMINAL CODE NO. 5237

M.Sc.Thesis

Preparer: Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ

Advisor: Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

2025 – (XI+88)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Political Science and Public Administration Department

Jury

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

Asst. Prof. Hüseyin ERTUĞRUL

Asst. Prof. Mustafa ALTINTAŞ

The offense of torture was first defined in the current criminal law literature in the 1984 The Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. This definition has been considered as a source norm in terms of the penal legislation of the countries of the world and has been linked to a penal sanction in national penal laws. The offense of torture is a special offense of wounding and is one of the most serious offenses in terms of its unfair content compared to other special offense definitions. Indeed, in the 1982 Constitution numbered 2709, in its 17th article regulating personal rights, after expressing the right to physical integrity, it is clearly stated that torture and torment are prohibited. The offense of torture has been regulated by article 94 and 95 of the Turkish Penal Law numbered 5237, which entered into force on June 1, 2005 and is still in force. With this definition, the fact that the statute of limitations is not foreseen and that it is determined as a offense within the jurisdiction of the high criminal court reveals the seriousness of the unfair content of the offense of torture. The subject of this study is to propose solutions to the problematic issues in practice and theory of this offense definition, which is important in terms of Turkish criminal legislation. While the definition and elements of the offense of torture were determined in a limited manner during the period of the repealed Law No. 765; it was kept more extensive during the period of Law No. 5237. One important reason for this is to prevent human rights violations by ensuring deterrence in punishment. In addition, within the scope of our study, the material, moral and unlawful elements of the offense of torture, special forms of appearance and the investigation-prosecution regime were emphasized.

Keywords: Fair trial, Punishment, Torture, Offense, Public Official, Injury

ÖN SÖZ

İnsan hakları ihlalleri arasında en önemli sorunlardan biri olan “işkence”, modern ceza hukukunun gelişimiyle büyük ölçüde azalmıştır. Bu çalışma, insanlık tarihi açısından çirkin bir leke olan işkenceyi Türk Ceza Hukuku açısından ele almaktadır. “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda İşkence Suçu” başlıklı tezimizin amacı, işkence kavramını, unsurlarını, soruşturma ve kovuşturma rejimini Türk ceza hukuku açısından incelemektir.

1982 tarihli Anayasa'nın 17. maddesinin 3. fıkrasında yer alan “*Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.*” hükmü ile işkence yasağı ortaya konulmuş ve bundan hareketle 5237 Sayılı TCK m. 94'te işkence, “*Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*” şeklinde işkence suçu düzenlenerek bir yaptırıma bağlanmıştır.

Bu çalışmanın işkencenin önlenmesine yönelik çabalara mütevazı da olsa bir katkı sunması, benim için büyük bir memnuniyet kaynağı olacaktır.

Tezimi yazarken varlığıyla ruhumu şenlendiren ciğerparem Aybars'a, onunla oyunlar oynayan güzel annem Fadime YILMAZ ve canım babam Zafer YILMAZ'a, bu süreçte manevi destekçim, tezimin ilk eleştirmeni biricik eşim Veli SEÇİLMİŞ'e, tez konumun geliştirilmesi ve iyileştirilmesinde, araştırmamın anlamlı bir sonuca ulaştırılmasında değerli vaktini ve ilgisini aldığım rehberim, kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL'a çok teşekkür ediyorum.

Kırşehir- 2025

Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TANIMLAR.....	4
1.1.1. İşkence.....	4
1.1.2. Kamu Görevlisi	7
1.1.2.1. Türk Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı	7
1.1.2.2. Türk Anayasa Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı	7
1.1.2.3. Türk İdare Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı.....	8
1.2. TARİHSEL GELİŞİM.....	8
1.2.1. Eski Yunan ve Roma Hukukunda İşkence Suçu	8
1.2.2. Orta çağ Avrupa Hukukunda İşkence Suçu.....	9
1.2.3. Müşterek Hukukta İşkence Suçu	9
1.2.4. Aydınlanma Döneminde İşkence Suçu.....	11
1.3. ULUSLARARASI HUKUKTA İŞKENCE SUÇU	18
1.4. TÜRK HUKUK TARİHİNDE İŞKENCE SUÇU.....	27

1.4.1. Mülga 765 Sayılı TCK Dönemi	29
1.4.2. 5237 Sayılı TCK Dönemi	30

BÖLÜM II

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA İŞKENCE SUÇUNUN KANUNİ TANIMI VE UNSURLARI

2.1. İŞKENCE SUÇUNUN KANUNİ TANIMI	32
2.2. SUÇLA KORUNAN HUKUKİ DEĞER	37
2.3. İŞKENCE SUÇUNUN UNSURLARI.....	39
2.3.1. Maddi Unsurlar	39
2.3.1.1. Fiil.....	40
2.3.1.1.1. Mağdura Bedensel veya Ruhsal Yönden Acı Çektirilmesi	45
2.3.1.1.2. Mağdurun Algılama Veya İrade Yeteneğinin Etkilenmesi	45
2.3.1.1.3. Mağdurun Aşağılanması.....	46
2.3.1.2. Fail	46
2.3.1.3. Mağdur	49
2.3.1.4. Suçun Konusu.....	50
2.3.1.5. İlliyet (Nedensellik) Bağı	50
2.3.1.6. Netice.....	51
2.3.2. Manevi Unsurlar	52
2.3.2.1. Kast.....	52
2.3.2.2. Taksir.....	53
2.3.3. Hukuka Aykırılık Unsuru	53

BÖLÜM III

SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ, SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ, NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ İŞKENCE, YAPTIRIM-İNFAZ

REJİMLERİ, YARGILAMA USULÜ VE ZAMANAŞIMI

3.1. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ	59
3.1.1. Teşebbüs	59
3.1.2. İştirak	60
3.1.3. İçtima	61
3.2. SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ.....	62
3.2.1. İşkencenin Çocuğa, Beden Veya Ruh Bakımından Kendisini Savunamayacak Durumda Bulunan Kişiyeye Ya Da Gebe Kadına Karşı İşlenmesi (m.94/2-a).....	62
3.2.2. İşkencenin Avukata Veya Diğer Kamu Görevlisine Karşı Görevi Dolayısıyla İşlenmesi (m. 94/2-b).....	63
3.2.3. İşkence Fiilinin Cinsel Yönden Taciz Şeklinde Gerçekleştirilmesi (m.94/3)	63
3.3. NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ İŞKENCE.....	64
3.3.1. Cezanın Yarı Oranında Artırılmasını Gerektiren Haller	67
3.3.2. Cezanın Bir Kat Artırılmasını Gerektiren Haller	70
3.3.3. Sekiz Yıldan 15 Yıla Kadar Hapis Cezası Gerektiren Haller.....	73
3.3.4. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası Gerektiren Haller.....	73
3.4. YARGILAMA VE YAPTIRIM REJİMİ.....	73
3.5. İNFAZ REJİMİ	76
SONUÇ VE ÖNERİLER	77
KAYNAKÇA.....	81

TABLÖLÄR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 Cumhuriyet Başsavcılıklarında Dosya Sayısına Göre İşkence Suçu75

Tablo 2 Ceza Mahkemelerinde Açılan Dava Sayısına Göre İşkence Suçu75

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Ay	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
CD	Ceza Dairesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
E	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
EYUCM	Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
ICRC	International Committee of the Red Cross
IHL	Uluslararası İnsancıl Hukuk
IHRL	Uluslararası İnsan Hakları Hukuku
K	Karar
m	madde
RUCM	Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi
S	Sayfa
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu

UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
Vd.	Ve Diğerleri
Y	Yargıtay
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

İşkence suçları, yüksek bir koruma standardı talep eden haksızlık muhtevası ağır suçlar kategorisine girmektedir. Özellikle temel insan haklarını ve insan onurunu korumada hukuki değeri önem arz etmektedir. İnsan onuru ve vücut dokunulmazlığı, uluslararası ve yerel mevzuat tarafından korunan dokunulmaz haklardandır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele arz eden suçların ciddiyeti ve yaygınlığı nispeten yüksek olduğundan, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütler, bu suçu oluşturan fiilleri tanımlamak ve önlemek için normlar oluşturmaya önemli bir vurgu yapmış ve uluslararası hukukta başta uluslararası sözleşmeler olmak üzere ilgili düzenlemelerin hazırlanmasına önayak olmuştur.

Gelişmiş tüm hukuk sistemlerinde işkence niteliğindeki fiiller yasaklanmış olsa da, özellikle Orta Çağ Avrupası ve sonrasında, keyfi, ölçüsüz ve insan onuruna aykırı bir şekilde uygulanmıştır. Çoğunlukla bir suçu itiraf ettirmek, suçluları cezalandırmak ve siyasi anlamda kişileri baskılayıp sindirmek için tarihi süreç içerisinde gayri insani metotlarla işkence suçu gelişim göstermiştir. 18. yüzyıldan sonra aydınlanma çağıyla birlikte insan onuru ve vücuduna yönelik tahrip edici ağır fiiller, şiddetle eleştirilmeye başlanmış ve haklar koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

Yerel hukuk mevzuatlarında, işkence suçunun belirlenmesi bakımından farklı ifadeler kullanılsa da, çoğunlukla ortak görülen hususlar; “*failin kamu görevlisi olması*” ve “*kamu göreviyle ilgili olarak bu suçun işlenmesi*”dir. Kamu görevlisi olmayan biri tarafından işkence niteliğindeki fiillerin işlenmesi “eziyet” olarak isimlendirilmektedir. Nitekim 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda “işkence” (m.94) ve “eziyet” (m.96) birbirinden farklı iki suç olarak tanımlanmıştır.

İnsanın en temel hakları, onun kişisel haklarıdır. Kişisel haklar, yerel ve uluslararası mevzuatla teminat altına alınmaktadır. 2709 sayılı 1982 Anayasasının 17 ile 41. maddeleri arasında kişisel haklar düzenlenmiştir. Bu haklar arasında, yaşama hakkından sonra, kişilerin maddi ve manevi varlığının korunması ve vücut dokunulmazlığı hakları gelmektedir. İnsan onuru, şeref ve haysiyeti, onun manevi varlığına dâhildir. Kişisel haklar dâhil tüm hakların koruma altına alınabilmesi için ceza mevzuatında suç tanımları düzenlenmektedir. Yine 1982 tarihli Anayasamızda, “*Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.*” (m.17/2) düzenlemesine yer verilerek işkence yaşağı açıkça güvence altına alınmıştır.

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nun amacı, *“kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemek”* (m.1) olarak belirlenmiş ve *“kişilere karşı suçlar”* başlıklı bölümde, çalışma konumuz olan “işkence suçu” (m.94-95) düzenlenmiştir.

5237 sayılı TCK'nın 94. maddesinde düzenlenen suçun temel şekli olarak “işkence suçu”, diğer vücut dokunulmazlığını korumaya yönelik suç tanımlarına göre haksızlık muhtevası daha ağır olanıdır. Sadece vücut dokunulmazlığı değil, işkence suçu ile insan onuru, özgür irade ve haysiyeti de koruma altına alınmak istenmiştir. Kanun koyucu işkence suçu açısından zamanaşımının işlemeyeceğini düzenleyerek, korunan hukuki değerlerin öneminin altını çizmiştir, bu husus kasten öldürme suçları (TCK, m.81-83) açısından dahi düzenleme imkânı bulmamıştır.

İşkence suçunun kanuni tanımına yönelik en önemli eleştirilerden birisi, kanun metninde yer almamakla birlikte, madde gerekçesinde ifade edilen hususlardır. Fiilin sistematik bir şekilde gerçekleşmesi ve kamu görevlisinin göreviyle bağlantılı olarak bu fiili işlemesi hususları, madde gerekçesinde işkence suçunun varlığı için zorunlu hususlardan sayılmıştır. Bu hususların madde gerekçesinde yer alırken, kanun metninde yer almaması öğretilerde eleştirilmektedir. Çünkü madde gerekçeleri, kanuni düzenlemeden sayılmamakta, sadece kanunun yorumlanmasında dikkate alınabilecek bir araç niteliğinde sayılmaktadır. Dolayısıyla madde gerekçeleri, ikincil bir kaynak niteliğindedir.

İşkenceyi engellemede en kritik önleyici mekanizmaların; kişilerin yalnızca yasal ve belgelendirilmiş gözaltı yerlerinde tutulması, ailelerinin veya arkadaşlarının tutuklandıklarına dair derhal bilgilendirilmesi, bir avukata ve bağımsız bir doktor tarafından yapılacak tıbbi muayeneye derhal erişimlerinin sağlanması ve derhal hâkim önüne çıkarılması olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, 5237 sayılı TCK'da düzenlenen, insanlık tarihiyle yaşıt olan işkence suçu incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, işkence suçu kapsamında kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Bu bölümde ilgili kavramlar tanımlanarak, işkence suçunun tarihi gelişimi ve uluslararası hukukta işkence suçu ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, 5237 sayılı TCK'da işkence suçunun kanuni tanımı ve unsurları kapsamında işkence suçunun kanuni tanımı, suçla korunan hukuki değer ve işkence suçunun unsurları açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise, teşebbüs, iştirak ve iktimadan ibaret olan

suçun özel görünüş şekilleri, suçun nitelikli halleri, yaptırım-infaz rejimleri, yargılama usulü ve zamanaşımı bakımından incelenmesi yapılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TANIMLAR

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 94. maddesinde düzenlenen işkence suçunun incelenmesine yönelik öncelikle “işkence” ve “kamu görevlisi” kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

1.1.1. İşkence

Farsça “şikenc(e)” kelimesinden türetilen “işkence” kelimesi, sözlük anlamıyla “*Bir kimseye fiziksel veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet; düşüncelerini öğrenmek amacıyla birine uygulanan eziyet; aşırı gerginlik, sıkıntılı durum, azap*” anlamlarına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Hukuki terim olarak işkence ise, “*herhangi bir amaçla bir kimseye insan onuruyla bağdaşmayacak şekilde maddi ve manevi acı verici hareketlerde bulunmak*” demektir (Yılmaz, 2023: 669).

İşkence kavramını tanımlamak ve neyin işkence olduğunu belirlemek oldukça zordur. Bu zorluk, eylemin uygulayıcısı, mağduru, yöntemi, derecesi, amaçların çeşitliliği ve yaygınlığı gibi çeşitli unsurların varlığından kaynaklanmaktadır. Her tanımlama girişiminde, bu unsurlardan birinin içeriğinin eksilmesi riski mevcuttur. Ayrıca, uygulamada karşılaşılan bir diğer zorluk; ceza, işkence ve diğer kötü muamele biçimleri arasındaki sınırların net bir biçimde çizilmemiş olmasıdır (Balkız, 2001: 101). Ulusal ve yerel mevzuatlarda işkence için farklı tanımlamalar yapılsa da, failin kamu görevlisi olması ve göreviyle bağlantılı olarak insan onuruna ve vücut dokunulmazlığına karşı tahrip edici fiilin işlemesi gibi belirli hususlarda tanımlamalar benzerlik arz etmektedir.

İşkence kavramının tüm toplumlar tarafından kabul edilebilecek bir tanımını yapmak yersiz bir girişim olacaktır. Çünkü işkence eylemine bakış, işkence sayılan davranışlar, toplumların tarihsel gelişim süreçlerinde farklılaşmıştır. Günümüzde insana ve insanlığa karşı ağır bir suç olarak görülen işkencenin, aydınlanma çağı öncesinde yasal bir sorgulama yolu olduğu dahi görülmektedir. İleride değineceğimiz üzere, Türkiye’de 01.06.2005 tarihi itibarıyla yürürlükten kalkan mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve yerine getirilen 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu arasında dahi işkence suçu anlamında fark vardır.

Öğretide, işkence fiilinin tarihsel ve politik boyutları incelenmiş ve işkence kavramı, devlet gücünü temsil eden bir birey tarafından veya onun teşvikiyle gerçekleştirilen,

işkenceye maruz kalan kişiden ya da üçüncü bir kişiden suç itirafı almak veya onu cezalandırmak, korkutmak gibi nedenlerle yapılan, bedensel, zihinsel ya da ruhsal açıdan ağır acı ve ıstırap veren eylemler olarak tanımlanmıştır (Üzülmez, 2003: 5).

Yargıtay, işkenceyi, “*Bir kimseye maddi ve manevi mahiyette eza verici hareketler yapılması*” şeklinde tanımlamıştır (YCGK, 30.01.2001, E: 2000-1-250, K: 2001-1). Keza Yargıtay bir kararında, hangi hareketlerin işkence sayılıp sayılmayacağı süreç içinde ulusal hukukta olduğu gibi uluslararası hukukta da değişiklik gösterdiğini, insan hakları kavramının değişimi bitmeyecek bir süreç içinde olduğundan işkencenin kapsamını koyu çizgilerle çizmenin mümkün olamayacağını ifade etmiştir (Yargıtay CGK. Esas: 2017-8-753 Karar: 2019-497 Karar Tarihi: 25.06.2019).

İşkence kavramının ilk tanımı, 10 Aralık 1984 tarihli “İşkenceye Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı Veya Onur Kırıcı Muamele Veya Cezaya Karşı Sözleşme”sinde¹ yapılmıştır². Sözleşme’nin 1. maddesinde işkence, “*Bu Sözleşmenin amacı bakımından "işkence", bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşulanılan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan her hangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşırı acı veya ıstırap veren her hangi bir fiildir.*” şeklinde ifade edilmiştir.

Uluslararası hukukta, bir somut olayda işkencenin varlığının üç ana yönü içermesi gerektiği kabul edilmiştir. Şöyle ki;

1. Bir kişiye fiziksel veya ruhsal olarak şiddetli acı veya ızdırıp çektirilen herhangi bir eylem var olmalıdır;

2. Eylem kasıtlı olarak yapılmalıdır;

3. Eylem aşağıdaki amaçlardan bir veya birkaçı için araçsal olmalıdır:

(a) işkenceye maruz kalan kişiden ve/veya üçüncü bir kişiden bilgi veya itiraf elde etmek,

¹ Bundan sonra bu Sözleşme, “İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” olarak ifade edilecektir.

² Bu Sözleşme, 21.04.1988 tarihli ve 3441 sayılı Onay Kanunu ile kabul edilmiş olup 29.04.1988 tarihli ve 19799 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

(b) işkenceye maruz kalan kişiyi ve/veya üçüncü bir kişiyi işlediği ya da işlediğinden şüphelenilen eylemden dolayı cezalandırmak,

(c) işkenceye maruz kalan kişiyi ve/veya üçüncü bir kişiyi korkutmak,

(d) işkenceye maruz kalan kişiyi ve/veya üçüncü bir kişiyi zorlamak,

(e) herhangi bir tür ayrımcılığa dayalı herhangi bir nedenle (www.icrc.org/sites/default/files/document/file, 2025).

İşkenceyi, diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve kişisel onur kırıcı davranışlar gibi diğer kötü muamele biçimlerinden ayıran şey, işkence niteliğindeki eylemlerin belirli bir amaca ulaşmak için araçsal olması gerekliliğidir. İnsanlık dışı ve zalimce muamele, basit bir aşağılama veya küçük düşürmenin ötesine geçen şiddetli fiziksel veya zihinsel acı veya ıstırap verme olarak tanımlanır. Kişisel onur ihlali, kişinin onurunu genel olarak kişisel onur ihlali olarak kabul edilecek derecede aşağılayan, küçük düşüren veya başka bir şekilde ihlal eden eylemlerdir. İşkenceden farklı olarak, bu eylemlerin belirli bir amaç için yapılması zorunluluğu yoktur (www.icrc.org/sites/default/files/document/file, 2025).

Yargıtay kararlarında, işkence niteliğindeki fiiller, “*mağdura yapılan maddi veya manevi ıstırap verici her türlü işlemler*”, “*insanlık kişiliğini ve duygusunu önemli derecede incitici eylemler*”, “*bir kimsenin namus, şöhret veya haysiyetine saldırı niteliğinde olan, kişi üzerinde manevi eziyet doğuracak fiiller*” şeklinde ifade edilmektedir (Y. 8. CD, 06.11.2013, E: 2013-13411, K: 2013-26551).

Türkiye'nin üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca Paris'te 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen 30 maddelik “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesinde; “*Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.*” hükmüyle işkence yasağı temel bir ilke olarak benimsenmiştir.

Türkiye'nin taraf olduğu ve Roma'da imzalanan 4 Kasım 1950 tarihli “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin³ 3. maddesinde; “*Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.*” denilerek benzer bir ilke getirilmiştir. Bu düzenlemeler 1982 Anayasası'nda da karşılık bulmuş, “*Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan*

³ Bu Sözleşme, 10.03.1954 tarihli ve 6366 sayılı Onay Kanunu ile ihtirazi kayıt ile kabul edilmiş olup 19.03.1954 tarihli ve e 8662 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanmıştır.

haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.” (m.17/2) denilerek işkence yasağı anayasal bir ilke olarak mevzuatımızda benimsenmiş durumdadır.

1.1.2. Kamu Görevlisi

Kamu görevlisi, sözlük anlamıyla “*devlet hizmetinde çalışan kişi; kamu personeli*” şeklinde ifade edilir (<https://sozluk.gov.tr/>). Devletin idari kurumları, mevzuatın kendisine tanımış olduğu yetkileri istihdam ettiği personelle yerine getirmektedir. Kamu görevlileri, idarenin insan unsurudur. Kamu görevlisi kavramı salt ceza hukukuna özgü bir kavram değildir. Dolayısıyla hukuki bir terim olarak “kamu görevlisi”nin tanımı ve kapsamını; Türk ceza hukuku, anayasa hukuku ve idare hukukunda ayrı incelemek gerekecektir.

1.1.2.1. Türk Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı

5237 sayılı TCK’nın “Tanımlar” başlıklı 6. maddesinin (c) bendinde şu şekilde tanımlanmıştır:

“Kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi, anlaşılır.” (TCK, m.6/1(c)).

Mülga 765 sayılı Kanunda ise, “kamu görevlisi” tanımlanmamakla birlikte “memur” kavramı kullanılmaktaydı ve bu kavram kamu görevi ekseninde kabul görmekteydi. Şu halde 5237 sayılı Kanun, kamusal faaliyeti yürüten kişiyi kamu görevlisi sayarak bir belirleme yapmış olmaktadır (Aydın, 2010: 126). Yargıtay da bu tanım doğrultusunda kamu görevlisi kavramını kararlarında kullanmaktadır⁴.

1.1.2.2. Türk Anayasa Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı

1982 Anayasası’nda, “*Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.*”(m.128/1) denerek tam bir tanım yapılmasa da, kamu hizmeti gören kişilerin kamu

⁴ “İşkence, sadece kamu görevlileri tarafından işlenebilen özgü bir suç olup, kamu görevlisi kavramı 5237 sayılı TCK’nın “Tanımlar” başlıklı 6. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde, “...kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi,” şeklinde açıklanmıştır. Kişinin kamu görevlisi olup olmadığı belirlenirken, ifa ettiği görevin niteliğinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bununla birlikte TCK’nın 40. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen özgü suçlarda ancak özel fail niteliği taşıyan kişinin suçun faili olacağı, bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişilerin ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulacağı kuralına aynı Kanun’un 94. maddesinin dördüncü fıkrası ile bir istisna getirilerek, işkence suçuna iştirak eden diğer kişilerin de kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. ... Göreviyle bağlantılı olarak kamu görevlisi ile muhatap olan herkes suçun mağduru olabilir. Mağdurun TCK’nın 94/2. maddesinde sayılan kişilerden olması durumu ise suçun nitelikli hâlini oluşturacaktır.” (YCGK. 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497.)

görevlisi olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

1982 Anayasası'ndaki kamu görevlisi kavramı, kamu hizmetinin gerektirdiği, asli ve sürekli görevleri, İdareye kamu hukuku ilişkisi ile bağlı olarak yerine getiren, kendisine kadro tahsis edilen, bütçeden ödeme yapılan ve haklarında yasalarda belirtilen özel kurallar uygulanan memur ve diğer kamu görevlilerini kapsamaktadır (Özen ve Tozman, 2009: 29).

1.1.2.3. Türk İdare Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı

İdare hukukuna göre kamu görevlisi, “*Devlet örgütünde veya kamudaki bir örgütte çalışan ve işçi statüsü dışındaki kişilerden oluşan kamu personelidir.*” şeklinde kabul edilmekte olup, kaynağı 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Ve Toplu Sözleşme Kanunu'nun 3. maddesidir. Burada kamu görevlisi, “*Bu Kanun kapsamında yer alan kurum ve kuruluşların kadro veya pozisyonlarında istihdam edilenlerden işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlilerini ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır (Aydın, 2010: 115).

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda ise, kamu görevlileri; memurlar, sözleşmeli personeller, geçici personel ve işçiler olmak üzere dört ana grupta toplanmıştır (m.4).

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

İşkence fiilinin tarihsel gelişimini şu başlıklar altında incelemek mümkündür.

1.2.1. Eski Yunan ve Roma Hukukunda İşkence Suçu

Eski Yunan ve Roma dönemlerinde köleler hukuki kişiliğe sahip olmadıkları için, kölelerin hukuki bir ilişkinin tarafı olamayacakları kabul ediliyordu. Bu nedenle, sahipleri kölelerini kendi mülkleri olarak gördükleri için işkence yapma hakkına da sahiptiler. Sahip, kölesinin davranışlarından sorumlu tutulurken, kölenin ifadesi ancak işkence ile desteklenirse geçerli sayılmaktaydı (Demirbaş, 2016: 31).

Roma'da, yalnızca Roma vatandaşlarına değil, tüm özgür bireylere karşı işkence yapılması kesinlikle yasaktı. Eğer bir hür kişi suçunu itiraf etmiyor veya tanıklık yapmaktan kaçınıyorsa, Magistratlar (hâkimler) tarafından tutuklanması ya da para cezası alması söz konusu olabiliyordu. Ancak, özgür bireyler üzerinde işkence uygulamak kesinlikle yasaklanmıştı. Başlarda istisnası olmayan bu kurala yönetim biçiminin monarşiye dönmesiyle, devlete karşı işlenen suçlarda hür bireylere karşı da işkence yöntemine başvurulmuştur (Demirbaş, 1992: 10).

Romalıların muhakeme usulleri tamamen bilinmez değildi. Ayrault (1526-1601), Romalıların muhakeme yöntemlerine dair, günümüzde Fransız ve Alman yazarlar tarafından

hala temel kaynak olarak kabul edilen ünlü ve klasik bir eser kaleme almıştır. Bu eserinde, Roma ceza muhakeme usulünü dönemin adalet anlayışının aksine eleştirerek yazmıştır. Ancak, görüşleri pek dikkate alınmamış ve sesinin duyulması mümkün olmamıştı; yine de muhakeme usulünün tarihi açısından önemli bilgiler sunmuştur. Lamoignon, *“Bizim muhakeme usulümüz Romalılar ve diğer devletlerin usulleri ile karşılaştırıldığında, Fransa’da uygulananlardan daha sert bulunamaz,”* demiştir. Muyart de Vouglans ise esasında, *“Roma’da suçlamalar aleni bir şekilde yapılmaktaydı. Sanık, hem kendisine yöneltilen suçlamaları yapan kişiyi hem de aleyhine çıkartılan tanıkların kimler olduğunu hemen öğrenme imkânına sahip olurdu. Bu durum, aynı zamanda sanığın ne ile itham edildiğini bilerek derhal savunma yapabilmesi açısından da bir avantaj sunmaktaydı. Ayrıca, suçlayanın sanığın savunmasına hemen ya da çok kısa bir süre içinde cevap verme zorunluluğu bulunmaktaydı. Sanığın, bir avukattan yardım alma hakkı da vardı.”* şeklinde ifade etmiştir. Fakat bu sözler, hukukçuların bir kulağından girip diğerinden çıkıyor ve kendi usullerinin geçerliliğinden en ufak bir şüpheye düşmüyorlardı. Roma hukuku, bu denli saygı duyulmuş olsa da ceza usulü konusunda etkili olamamaktaydı. Montesquieu da, eserlerinde Romalıların ceza kanunlarından bahsetmiştir (Seviğ, 1961: 15).

1.2.2. Orta Çağ Avrupa Hukukunda İşkence Suçu

Avrupa'nın hemen her yerinde orta ve yeniçağ mahkemeleri davalıya suçuna ve toplumsal konumuna göre işkence yaptırmıştır. İşkence adalet sisteminde meşru görülürdü ve itiraf ettirmek, suç ortaklarının isimlerini almak gibi amaçlarla kullanılırdı. Eğer sanık isteyerek ve iyilikle suçunu itiraf etmek istemezse Engizisyon Mahkemesi onun bedenine acılar vasıtasıyla itiraf almak için işkence aletlerini tatbik edecekti. İşkence, Engizisyon Mahkemesinin başlamasından itibaren, aydınlanma çağı düşünürlerinin etkisine kadar devam etmiştir (Esgin, 2013: 39).

Orta çağ döneminde Avrupa’da Hristiyanlık dininin yaygınlaşması ile hak ve özgürlükler farklı boyutlar kazanmış, yaratıcı karşısında insanların birbirlerine eşit oldukları esas alınarak kölelik kabul edilmemiş ve özgürlük anlayışı ile insan ve insanın sahip olduğu haklarına saygı ön plana çıkmıştır (Bakım, 2008: 11).

1.2.3. Müsterek Hukukta

Her ne kadar kilise başlangıçta karşı olsa da çıkarılan kanunlar ile işkence meşrulaştırılmış ve yasal bir zemine oturturulmuştur. 1252’de Papa IV. Innozenz’in çıkardığı “Ad Extirpanda Kararnamesi” ile, Roma Hukukunda geçerli olan olağanüstü

yargılama usulünün dini mahkemeler tarafından da uygulanmasına karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda, Kilise'nin yargı yetkisine giren suçlarla ilgili olarak itirafa zorlamak amacıyla yapılan işkenceler yasal hale getirilmiştir. Bu gelişme, işkence uygulamalarının artmasına ve yeni tekniklerin keşfedilmesine yol açmıştır (Üzülmez, 2003: 26).

13 yüzyıldan itibaren yeni işkence yöntemleri gelişmeye başlamış ve 1450 1529 yılları arasında yaşamış olan Bolonyalı Ippolito Marsili, “uyanık tutma” usulünü keşfetmiş ve bunu vücuda zarar vermeyen bir işkence olarak belirtmiştir (Demirbaş, 2016: 33).

İşkencenin müşterek hukukta yasallaştığını gösteren ilk örneklerinden 1507 tarihli Consitutio Criminalis Bambergensis şüphelilere işkence yapılacağını (m.23, m. 29) öngörmüştür. Tahkik sistemini benimseyen 1532 tarihli Constitutio Criminalis Carolina'da, mahkûmiyet kararının verilebilmesi için sanığın ikrarı (m. 60) ve iki tanığın kendi gözlemlerine dayanan ifadeleri gerekmektedir. İkrarın geçerliliği ise, sanığın bu ikrarı tekrarlamasına bağlıydı. Bu yasada, işkence uygulaması için ağır bir şüphe durumunun ortaya çıkması şart koşulmuştu. Ayrıca, bu usulün geçerli olabilmesi için, suçun ispatında iki güvenilir tanığın veya tek bir güvenilir tanığın ifadelerine dayanmak gerektiği belirtilmişti (m. 23, m. 30). Ancak, Carolina'daki bu düzenlemeler uygulamada beklenen etkinliği sağlayamamıştır (Artuk 1990: 2; Artuk vd., 2000: 99; Üzülmez 2003: 29 Demirbaş, 1992: 12).

Müşterek hukuk döneminde işkence, sistematik bir şekilde yaygınlaşmıştır. Resmi ve sistematik bir hal alan işkence uygulamaları, ülkeden ülkeye yayılmıştır. 17. yüzyıla gelindiğinde ise, Kıta Avrupası'nda işkenceyi yargılama sürecinin bir parçası olarak kabul etmeyen neredeyse tek bir ülke kalmamıştır (Önok, 2006: 45).

İşkence süreci içinde bahsedildiği şekilde artarak ilerlerken İngiltere' de 1215 yılında Magna Carta (Latince: "Büyük Sözleşme") veya Magna Carta Libertatum (Latince: "Büyük Özgürlükler Sözleşmesi") imzalanmıştır. Bu belge ile İngiltere kralının yetkilerinin birkaçından feragat etmesi, yasalara uygun davranması ve hukukun kendi arzu ve isteklerinden daha üstün olduğunu kabul etmesi zorunlu kılınarak İngiltere tarihinde kralın yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır (www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf, 2025). Hâkim tarafından verilen bir karar olmadıkça, kişilerin yakalanamayacağı, tutuklanamayacağı ve herhangi bir kötü muameleye maruz bırakılamayacağı güvencesi sağlanmıştır. Tüm Avrupa'da işkence uygulamaları sürerken, İngiltere'de kişi dokunulmazlığı ve güvenliği konusunda dikkate değer gelişmeler yaşanmıştır (Demirbaş,

1992: 34).

1.2.4. Aydınlanma Döneminde İşkence Suçu

Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan tarihsel dönem, aydınlanma felsefesinin 18. yüzyılda doğup benimsenmeye başladığı dönemdir. Bu dönem batı toplumunda 17. ve 18. yüzyıllarda gelişen; akılcı düşünceyi eski, geleneksel, değişmez kabul edilen varsayımlardan, önyargılardan ve ideolojilerden özgürleştirmeyi ve yeni bilgiye yönelik kabulü geliştirmeyi amaçlayan düşünsel gelişimi kapsayan dönemi tanımlar. Aydınlanma Çağı, akli kurucu ilke olarak benimseyerek, tüm toplumsal yaşamın ve düşünüşün buna göre şekillendirilmesine yönelinen dönemdir. (<https://www.britannica.com/event/Enlightenment-European-history>, 2025).

Bu dönemde düşünürlerin katkılarıyla işkence uygulaması terk edilmeye başlanmıştır. İşkencenin kaldırılması için yürütülen mücadele, Aydınlanma Çağı düşünürlerinin bu zalim uygulamaya karşı çıkmalarıyla başlamış ve bu süreç, doğal hukukun zaferiyle taçlanmıştır (Artuk, 1990: 1). Bu dönemde Montaigne, La Bruyère, Beccaria, Montesquieu, Voltaire, Cizvit Papazı Friedrich von Spee, Christian Thomasius, Bentham, Servan, Diderot, d'Alembert, Helvetius ve d'Holbach gibi düşünürler, yayınladıkları eserlerde dönemin ceza anlayışını ve cezaların uygulanışını sert bir dille eleştirmişlerdir. Bu eleştiriler, ceza hukukunda köklü bir devrimin önünü açmıştır (Başer ve Yenidünya, 1996: 33).

1750'li yıllarda işkenceyi insanlık onuruna aykırı bir uygulama olarak tanımlayan Beccaria; *“İşkence, suçluya kimi zaman bir suçu söyletmek, kimi zaman suçlunun düştüğü çelişkileri gidermek, kimi zaman suç ortaklarını ortaya çıkartmak, kimi ne zaman ne olduğunu bir türlü anlayamadığım şu doğaötesi ve akıl almaz arındırma yöntemleriyle suçluyu aşağılanmışlık/onursuzluk lekesinden sözde kurtarmak, kimi zaman da suçlanabileceği fakat henüz suçlanmadığı suçlarını öğrenmek amacıyla yapılmaktadır. Yargıcın kararından önce bir insan suçlu olarak adlandırılmaz. (...) Suç ya gerçektir, işlenmiştir ya da gerçek değildir, işlenmemiştir. Eğer gerçekse, suçluya yasaların öngördüğü cezadan başka bir ceza verilemez. Bu durumda suçlunun itirafı yararsızdır. Eğer suç işlenmemiş, gerçek değilse, yasalara göre suçları kanıtlanmamış bir insan bulunduğu için, bir suçsuz eziyet edilemez.”* şeklinde işkenceyi reddederek, bu yöntemin delil elde etme aşamasında etkili olamayacağını vurgulamış ve gerçeğin insanın kasları ile sınırlarında gizli olmadığını ifade etmiştir (Baccaria, 2015: 86).

Servan, “*işkenceye tabi tutulan bu adamlar suçlu iseler bile yine de merhamete lâyıktırlar, fakat ya bu adamlar masum iseler o zaman ey merhamet! İnsanlık bu hal karşısında kalbinin derinliklerinden kopan korkunç ve vahim bir haykırıyla haykırıyor*” şeklinde işkenceyi hoş görmediğini ifade etmiştir. Servan Serpilon ceza hukukuna yazdığı söylevini şu sözlerle bitiriyor: “*hemcinsini sevmeyen, tabiatı tanımayan bir kördür, hemcinsinden nefret edebilen ise tabiatı tahkir eden canavardır.*” (Seviğ, 1961: 14).

Montaigne, “*Acı masuma da yalan söyletir. Bundan ötürü yargıcın masum olarak öldürmemek için işkence ettiği insanı hem masum hem de işkence görmüş olarak öldürdüğü olur. Binlerce insan işlemedikleri suçları yüklenip başlarını vermişlerdir*”; “*İşkence, çok tehlikeli bir buluştur, doğruluktan çok sabır denemesi olabilir. Acıya katlanabilen gerçeği gizler. Ama bir de katlanamayan vardır. Çünkü neden acı yaşanan şeyi daha çok söylettirecek, olmayan şeyi söylemeye beni zorlamayacak olsun?*”, “*Onca acılardan kaçmak için insan neler yapmaz, neler söylemez ki?*” şeklinde işkence uygulamasının yanlış olduğuna vurgu yaparak bu durumu eleştirmiştir (Montaigne, 1997: 114).

La Bruyère (1645-1606), işkenceye karşı protestoda bulunmuştur: “*işkence vücut yapısı zayıf bir masumu mahvetmek ve kuvvetli bir suçluyu kurtarmak için hayret verici ve emin bir icattır. Cezasını görmüş bir suçlu reziller için bir ibret teşkil eder. Mahkûm olmuş bir masum bütün namuslu adamları ilgilendirir. Kendim için hırsız ve katil olmayacağım diyebilirim, fakat günün birinde böyle sanılarak cezalandırılmayacağım çok cüretli bir konuşma olur. Acelenin ve muhakeme usulünün kendisinde bir suç tevehhüm ettiği masum adamın halinden daha elemli bir hal yoktur, hatta yargıcın hali daha elem verici olur mu? Hapishaneler ve işkenceler lâzımdır, bunu itiraf ederim. Fakat adalet, kanunlar ve ihtiyaç bir tarafa bir 'kısanın diğer bir insana ne vahşetle muamele ettiğini seyretmek benim için daima yepyeni görülmemiş bir şey oluyor.*” (Seviğ, 1961: 6).

Bu düşünürlerin mücadelesinin bir sonucu olarak, 1734 yılında İsveç, işkenceyi kaldıran ilk ülke olmuştur. Fransa da aydınlanma çağının etkisiyle, 1789 tarihli Büyük Fransız Devrimi sonrasında, 26 Ağustos 1789'da ilan edilen "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" ile masumiyet karinesi kabul edilmiştir. Bu bildirin 7, 8 ve 9. maddelerinde kişilerin güvenliği ve dokunulmazlığı düzenlenmiş, yalnızca yasaların belirlediği durumlar ve yöntemler çerçevesinde kişiler hakkında suçlamalarda bulunulması, tutuklanması, alıkonulması ve her türlü kötü muamele ile sert davranışlar yasaklanmıştır (Demirbaş, 1992: 15).

Hükümetlerin işkence eylemlerini uluslararası toplumdan gizlemek için ne kadar

dikkatli davrandıkları göz önüne alındığında, doğru istatistikleri elde etmek imkânsızdır (Goldstein, 1992: 47).

Tarihi kayıtların eksiklikleri, işkencenin yaygınlığına ilişkin sayısal tahminler üretmeyi imkânsız kılarken, eğilimleri saptamak ve bazı genel sonuçlar çıkarmak için genel tarihi anlatımlar ve vaka çalışmaları biçiminde yeterli kanıt mevcuttur. İşkence, çoğu antik, ortaçağ ve erken modern toplumda yasal, ahlaki olarak kabul görmüş ve yaygındır (Einolf, 2007: 104).

İşkence, 19. yüzyılda Avrupa hükümetleri tarafından resmen kaldırılmış ve işkencenin gerçek uygulaması da bu dönemde azalmıştır. Ancak 20. yüzyılda işkence çok daha yaygın hale gelmiştir. 19. yüzyılda işkencenin azalmasını açıklayan teorilerin hiçbiri, 20. yüzyılda yeniden canlanmasını açıklayamamaktadır. Christopher J. Einolf bu konuda; *“işkence kullanımının çağdaş zamanlarda da önceki tarihsel dönemlerdekiyle aynı kalıpları izlediğini”* savunmuştur. 20. yüzyıldaki iki genel tarihsel eğilim, işkencenin daha yaygın hale gelmesine neden olmuştur. Birincisi, savaşların sayısındaki ve şiddetindeki artış, düşman gerillalara ve partizanlara, savaş esirlerine ve fethedilen sivil nüfusa karşı işkencenin artmasına neden olmuştur. İkinci olarak, egemenliğin niteliğindeki değişiklikler, ihanet teşkil eden fiillerin tanımının genişlemesine yol açmıştır.

20. yüzyılda liberal demokratik devletlerin yükselişi, vatandaşlara karşı devlet işkencesi uygulamasında bir azalmaya neden oldu, ancak bu azalma, işkencede artışa neden olan üç başka gelişmeyle telafi edildi. İlk olarak, askeri davranışların niceliği, yoğunluğu ve doğasındaki değişiklikler, savaş esirlerine ve işgal edilen topraklardaki sivil nüfusa yönelik işkencenin artmasına yol açtı. İkinci olarak, ırksal, etnik ve dinsel çizgiler boyunca bölünmüş devletlerdeki iç çatışmaların yaygınlığı, 20. yüzyıldaki işkence olaylarının bazılarını açıklayabilir. Son olarak, egemenin doğasındaki değişiklikler, vatana ihanetin genişletilmiş bir tanımını beraberinde getirmiş ve devletler de vatana ihaneti izleme ve kovuşturmada daha etkili hale gelmiştir (Einolf, 2007: 102).

İşkence tarihte yaygın olarak köleler, yabancılar, savaş esirleri ve ırksal, etnik ve dinsel dışlanmış grupların üyeleri gibi bir toplumun tam üyesi olmayan kişilere karşı kullanılmıştır. İşkence vatandaşlara karşı daha az ve yalnızca diğer kanıtlar muhtemel suç gösterdikten sonra, sapkınlık ve vatana ihanet gibi son derece ciddi suçlarda kullanılmıştır.

Hukuk reformcuları işkenceyi insanlık dışı olduğu için eleştirdiler ve hapis gibi daha yumuşak cezalandırma yöntemlerinin lehinde argümanlar sundular. Ayrıca işkencenin

adaletsiz olduğunu, çünkü suçluluk belirlenmeden önce ceza verilmesi anlamına geldiğini savundular. Son olarak reformcular işkencenin etkisiz olduğunu, çünkü masum insanların işkencenin acısından kurtulmak için sahte itiraflarda bulunma olasılığının yüksek olduğunu, katılmış suçluların ise işkencenin acısına direnir aklanabileceğini savundular. Aydınlanma Çağı'nın akılcılık ve insan hayatının değeri hakkındaki fikirleri etki kazandıkça ve hukuk reformcuları giderek daha ikna edici argümanlar ortaya koydukça, Avrupa hükümdarları işkenceyi ortadan kaldırmaya yavaş yavaş ikna oldular (Ruthven 1978: 82-159; Peters 1996).

İşkence, bireyin fiziksel veya psikolojik bütünlüğüne ciddi bir saldırı oluşturur. Bu tür eylemlerin kamu gücünü kullanan kişiler tarafından yapılması, devletin hukuk devleti ilkesine aykırı davranışlar sergilemesine neden olur. İşkence yasağı, yalnızca ulusal hukuk sistemlerinin değil, aynı zamanda uluslararası insan hakları belgelerinin de temel taşıdır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren işkenceye karşı geliştirilen normatif çerçeve, devletlerin bu tür fiillerle mücadele konusundaki sorumluluklarını net bir şekilde belirlemiştir.

Günümüze kadar birçok demokrasi, işkence kullanımını meşrulaştırmak veya en azından kullanımına göz yummak için terörizm tehdidini kullanmıştır. Bugüne kadar, akademisyenler ve politika yapımcılar, işkencenin terörle mücadele adına demokrasiler tarafından neden kullanıldığına dair iki iddia ortaya koymuştur: sorgulama işkencesi ve caydırıcı işkence. Sorgu işkencesi, bilgi çıkarmayı amaçlar (Conrad vd., 2014: 56). Caydırıcı işkence, bu şiddet biçimine girmenin maliyetini artırarak benzer terör eylemlerini caydırmayı amaçlar (Tindale, 1996: 349). İşkencenin eyleme geçirilebilir istihbaratı ortaya çıkarmada etkili olup olmadığına dair daha fazla araştırma, yapısal ve durumsal faktörleri değiştiren ve doğru bilgi verme eğilimindeki bireysel farklılıkları inceleyen deneysel çalışmalara dayanmalıdır. İşkencenin terörizm üzerindeki potansiyel caydırıcı etkisini incelemek ve işkencenin terörizmi gerçekten caydırdığı durumlar olup olmadığını görmek için veriler ortaya konmalıdır (Kearns, 2014: 2).

İslam hukukunda yargılama sözlü ve aleni yapılmaktadır. Sanığı itirafa ve ifade vermeye zorlamak yasak olup, zorla alınmış ifadeler geçersiz sayılmaktadır (Akman, 2004: 64). İslamiyet'i benimsemiş tüm Türk Devletlerinde, Avrupa'nın aksine hukuki olarak işkencenin bulunmadığını söylemek mümkündür (Demirbaş, 1992: 17).

Osmanlı Devleti'nde, Batı'daki işkence uygulamalarının ağırlığı ve yoğunluğu kadar

olmasa da, bir sorgulama yöntemi olarak işkenceye rastlamak mümkündür. Dönem belgelerinden görüldüğü üzere işkence uygulamasının XVI. yüzyılda yoğunlaştığı, XVII. Yüzyılda ise artık işkence sonucu alınan ikrarlarla pek karşılaşılmadığına dikkat çekilmiştir (Akman, 2004: 87).

İşkence ve eziyet ilk kez “Tanzimat Fermanı’yla birlikte yasaklanmış ve devamında da 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarıyla düzenlemeler yapılmaya devam edilmiştir (Hafızoğulları ve Ketizmen, 2009: 1208).

Günümüzde insanlık suçu olarak görülen işkencenin insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi vardır. Kur’an’da peygamberlerin ve onlara inananların öldürüldüğünden, çeşitli işkencelere maruz bırakıldığından söz edilmektedir⁵.

Ağır insan hakları ihlallerinden olan işkence, bir insanın değerine belli bir amaçla acı ve ıstırap vermesi, Hemingway’in deyimiyle “cehennemi yaşatması”dır. İşkence kişinin en temel değeri olan onuruna karşı saldırıdır. İşkence, insanı kişiliksiz hale getiren, onu öncelikle kendi gözünde değersiz kılan, aşağılanmışlık duygusu veren, kişinin, insan olmasından kaynaklanan dokunulmaz, vazgeçilmez değerlerini ihlal eden bir muameledir. İnsan hakları ihlali denince hemen gündeme işkence ve benzeri kötü muamelelerin gelmesinin nedeni budur. Bu nedenle işkence ve benzeri kötü muamelelerin engellenmesine yönelik tedbirlerin alınması zorunluluktur (Üzülmez, 2002: 1).

Tarih, işkence kullanımının adli süreçte, bilgi edinmede haklı ve gerekli bir uygulama olarak kabul edildiğini göstermektedir. Ancak işkence yoluyla elde edilen bilgilerin güvenilir olmadığı görülünce, işkence kullanımı bir kez daha sorgulanmaya başlanmış ve sonrasında da işkence yasağında ve bunun önemini vurgulama çabalarında geleneksel normlar, insan hakları ve insani belgeler takip edilmiştir.

Bireyin işkenceye karşı korunma hakkı, işkencenin yasaklanması ve suç olarak kabul edilmesi, acil durumlarda veya silahlı çatışmalarda dahi vurgulanmıştır. Bu haklar uluslararası sözleşmeler tarafından önemli ölçüde dikkate alınan temel, anayasal ve yasal haklardır ki uluslararası hukukun temel konularından biri haline gelmiştir. İşkencenin yasaklanması ve bu yasağın gerekçeleri, özellikle bu tür aşamaların toplumsal olarak gerçekleştirilmesi ve farkına varılması yoluyla çeşitli gelişim aşamalarından geçmiştir, daha sonra yerel ve daha sonra uluslararası olarak yasalara veya diğer ortak toplumsal yönlere

⁵ Bakara 2/61, 91; Âl-i İmrân 3/21,112, 181; en-Nisâ 4/155; En’âm 6/34; Mü’min 40/28; Burûc 85/4.

entegre edilmiş toplumsal faydalar veya kavramlar olarak gelişmiştir. Bu kavramlar, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin, Uluslararası Adalet Divanı hükümleri ile kararlarının ve ilgili uluslararası antlaşmaların oluşturulmasıyla uluslararası alanda doruk noktasına ulaşmıştır.

İşkencenin, şimdiye kadar geçen sürede iki temel amaçla kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunlardan ilki ideolojik sebeplere dayalı olarak karşıt görüşte olanları cezalandırmak, korkutmak ve sindirmektir. İkinci amaç ise suçluları cezalandırmak veya suç delillerini elde etmek, suça ilişkin gerekli bilgilere ulaşmak, sanığın ikrar etmesini sağlamak için usulî işlem olarak uygulamaktır (Önok, 2006: 34).

Suç delilleri elde etmek için işkence yapılması hususunda Bacceria' nın "Suçlar ve Cezalar Hakkında" kitabında da yer aldığı gibi; *"Bir adamın kendi kendisinin ithamcısı olmasını istemek iddiası, çok korkunç ve gülünçtür. Hakikat onun adaleleri ve sınırları içine gizlenmiş gibi onu işkence ile çıkartmaya çabalamak vahşet ve budalalıktır."*

Bazı insan hakları, kısıtlama yasayla tanımlanmışsa, kamu yararına hizmet ediyorsa, diğer kişilerin veya toplumun haklarını genel olarak korumak için gerekliyse ve orantılıysa, belirli koşullarda (örneğin, kamu düzenini korumak için) sınırlandırılabilir. Bahsedilen koşullar, insan haklarıyla ilgili birçok mevcut anlaşma ve sözleşmede özel ve ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Buna karşın işkence yasağı bu bağlamda değildir. Ülkemizin tarafı olduğu sözleşmeler uyarınca işkence yasağı mutlak, bir istisna olasılığı sağlanmamıştır.

İşkence suçunu düzenleyen maddenin koruduğu hukuki değer, mutlak olarak insan onurudur. Cezai korumanın nesnesi de hem fiziksel hem de zihinsel açıdan insan sağlığı ve bir kişinin normal (dengeli) zihinsel durumudur. Suçun ek bir nesnesi, bir kişinin kişisel, ailevi veya diğer sınırlarının korunmasıyla ilgili kamusal ilişkidir. İşkence yasağının bir diğer amacı da insanların ırk, milliyet veya diğer özelliklerine göre eşitliği korumaktır.

İşkence, farklı şiddet türlerini içerebilen bir şiddet biçimidir. Bu eylemlerin sonucu fiziksel acı, zihinsel veya ahlaki acı veya tüm bileşenler bir arada olabilir.

İşkencenin temel özelliği, tüm insanlar için çeşitli sonuçlarla sonuçlanabilen bir insan ıstırapı olmasıdır. Kişi işkenceden sonra fiziksel ıstıraptan kaynaklanan yaralanmalara sahip olabileceği gibi fiziksel ve biyolojik değişikliklere neden olmayan psikolojik ıstırap ve ahlaki travmaya da sahip olabilir ki bu da kişinin onurunu kaybetmesine neden olur. Manevi travmaların sonucu aşağılık kompleksi hissetmektir.

İşkenceyi resmen yasaklayan çoğu demokrasi hala işkenceyi uygulamaktadır.

Devletleri Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'ye uymaktan sorumlu tutacak uluslararası bir uygulayıcı olmadığından, devletler kendilerini sorumlu tutmalıdır. Elbette bunun da kendine özgü zorlukları vardır. 1999 İstanbul Protokolü, bağlayıcı olmasa da, devletlerin işkence iddialarına müdahale edip kendilerini soruşturmasını talep etmiştir. Ancak bunun gerçekleşme olasılığı ve gerçekleşirse bu soruşturmaların ve müdahalelerin etkinliği, devletlerin yerel kurumlarının işlevselliğine bağlıdır. İşkence iddialarını soruşturmak için gerekli yerel kurumlara sahip olan devletler için bile, bu soruşturmalara katılma isteksizliği nedeniyle genellikle yetersizdir. Bu zorluklarla mücadele etmek, bireysel faileri kovuşturmak ve bu hükümetleri utandırmak için daha etkili politik ve yasal mekanizmalar gereklidir. İnsan hakları endişelerine rağmen, kamuoyunda birçok kişi işkenceyi düşmanlarımızla savaşmak için elzem görmektedir. Bu yanlış algı, işkenceyi terörle mücadelede etkili bir taktik olarak tasvir ederek ona normatif bir bileşen ekleyen televizyon programları ve filmler tarafından daha da kötüleştirilmiş ve işkence lehine desteği artırmıştır (Kearns, 2014: 9). Akademisyenler, bir devletin Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'ye uymasını etkileyebilecek politikalara, uygulamalara ve prosedürlere odaklanarak, neyin işe yaradığını ve diğer devletler için potansiyel olarak öğretici olabilecek karşılaştırmalı vaka çalışmalarını inceleyebilirler.

İşkence suçunun kapsamı her ne kadar genişlese de, bu tür ihlaller artık eskisi kadar yaygın değil. Bu durumun arkasında, insan hakları konusundaki artan farkındalığın büyük bir rol oynadığı düşünülebilir. Ancak, bireylerin neredeyse her hareketinin kaydedilmesine olanak tanıyan teknolojinin gelişimi ve özel soruşturma yöntemleri sayesinde delillere ulaşmanın oldukça kolaylaştığı da unutulmamalıdır. Gelişmiş soruşturma yöntemleri sayesinde işkence suçuna olan ihtiyaçta (!) ciddi bir azalma olduğu ve bunun da işkence vakalarında önemli bir düşüşe yol açtığı gerçektir (Başbüyük, 2012: 1482).

1985 ile 2014 yılları arasında Türkiye'nin de arasında bulunduğu 16 ülkede işkenceyi önleme tedbirlerinin işe yarayıp yaramadığını nicel veriler üzerinden gözlemlemek isteyen bir çalışma yapılmış ve 2016 yılında "Yes, Torture Prevention Works" Insights from a global research study on 30 years of torture prevention adıyla yayımlanmıştır. Bu çalışma, istatistiksel analiz, araştırmacılar tarafından hukuk ve uygulamada belirlenen dört kıstas arasında (gözetli, kovuşturma, izleme ve şikâyetler) ve daha geniş siyasi faktörlerden bağımsız olarak, uygulamada gözetli güvencelerinin en yüksek işkence önleme etkisine sahip olduğunu, bunu kovuşturma ve izleme mekanizmalarının izlediğini göstermektedir. Genel olarak, çalışma hukuk ve uygulama arasında özellikle gözetli güvenceleri ve

işkencecilerin soruşturulması ve kovuşturulması açısından önemli bir boşluk bulmuştur. Yazarlar yasal reformların uygulamada olumlu gelişmelerle takip edilmesini sağlamak için bu boşluğu kapatma ihtiyacını vurgularken, "bu boşluğun kapsamının bir dizi faktör tarafından belirlendiğini ve bunların arasında siyasi ortamın en önemlilerinden biri olduğunu" buldular. Siyasi ortam ve değişiklik üretme isteği anahtardır ancak yeterli değildir ve çalışma, örneğin, siyasi irade mevcut olduğunda bile başarılı kovuşturmalara yönelik sistemsel engellerin nasıl devam ettiğini göstermektedir. Son olarak, araştırma, eğitimin tüm alanlarda (gözaltı, kovuşturma, izleme ve şikayet mekanizmaları) olumlu bir etkiye sahip olduğunu buldu ve yazarlar eğitimin mesleki becerileri iyileştirmeyi hedeflemesi ve örneğin polis akademilerinin müfredatına dahil edilmesi gerektiği sonucuna vardılar. İnsan hakları normları hakkında bilgi sağlamakla sınırlı olmamalıdır: "*Savcıların ve hakimlerin işkence vakalarını ele alma, polislerin gözaltı güvenlik önlemlerine uyma, doktorların işkence belirtilerini tespit etme konusunda eğitilmesi, uygulamayı iyileştirmeye ve nihayetinde işkenceyi azaltmaya yardımcı olmuştur.*" ([www.apt.ch/sites/default/files/publications, 2025](http://www.apt.ch/sites/default/files/publications,2025)).

1.3. ULUSLARARASI HUKUKTA İŞKENCE SUÇU

Uluslararası insan hakları hukuku, işkence ve diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve kişisel onur ihlali konusunda mutlak bir yasağı kabul etmektedir. İşkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin uluslararası hukukta yasaklanması, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, 1977 tarihli bu Sözleşmenin Ek Protokolleri, 1984 tarihli Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ve diğer uluslararası belgelerden kaynaklanmaktadır. Bu sözleşmeler, işkence ve diğer kötü muamele eylemlerinin önlenmesi ve cezalandırılması için yerel hukuk metinlerine kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturmada önemli bir kaynak teşkil etmektedir ([www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/prohibition, 2025](http://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/prohibition,2025)).

Uluslararası insan hakları belgeleri, işkencenin yasaklanmasına büyük katkıda bulunmuş ve kişileri "işkenceden veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezadan" korumak amacıyla mutlak bağlayıcı yasaklayıcı normlar ortaya koymuştur. Uluslararası insan hakları, uygun, önleyici ve caydırıcı niteliktedir. Devletlerin çoğunluğu işkenceyi yasaklayan hükümler içeren anlaşmaları onaylamıştır.

İşkencenin yasaklanması, uluslararası hukukta "*ius cogens*" (zorlayıcı hukuk) olarak bilinen, uluslararası hukukun "kesin normu" olan ve tüm devletler için bağlayıcı olan ve

savaş veya kamu acil durumlarında bile istisna yapılamayan bir kuralı ifade eder. Bu, barış zamanlarında olduğu kadar savaş zamanlarında da her türlü tutuklu için geçerlidir. Mesela zaman ayarlı bir bombanın patlama durumunda, binlerce kişinin ölebileceği ve yaralanabileceğinin öngörüldüğü bir durumda, bombanın nasıl etkisiz hale getirileceği bilgisinin zaruret olarak görülüp kişiye işkence yapılabileceği dahi kabul edilmemektedir. Ayrıca, işkencenin toplumumuzun ahlakına son derece aykırı olduğu, işkenceciye ve işkence görene çokça zarar verdiği, ahlaki olarak tutarlı hiçbir şekilde izin verilemeyeceği yönündeki argüman da güçlü bir şekilde ileri sürülür (Echeverria ve Wilmshurst, 2007: 109).

Uluslararası hukukta, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca hazırlanıp yürürlüğe konulan "Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme" diğer uluslararası hukuk normlarına göre önem arz etmektedir⁶. Bunun sebebini taraf olan devlet sayısının çokluğuna ve işkencenin ilk defa tanımlanmış olmasına bağlamak mümkündür. Bu sözleşmenin 14.1. maddesi, devletleri işkence mağdurlarına etkili çözümler sağlamakla yükümlü kılar. Bu yükümlülükle ilgili iki zor soru vardır. Birincisi, Sözleşme'nin bir Devletin işkence eyleminin nerede gerçekleştiğine bakılmaksızın tüm işkence mağdurlarına mahkemelerinde dava açma olanağı sağlamasını gerektirip gerektirmediği açık değildir. İkincisi, bir yabancı Devleti bir hukuk mahkemesinde işkence nedeniyle dava etme olanağıdır (ceza yargılamasında bir bireyin aksine). Devletlerin genellikle diğer devletlerin mahkemelerindeki yargılamalardan muaf olduğu ilkesiyle çelişir. Yabancı bir devletin ciddi insan hakları ihlalleri nedeniyle dava edildiği az sayıdaki davada, yerel mahkemeler devlet dokunulmazlığı analizlerinde ve nihai sonuç konusunda farklı görüşlere sahip olmuştur (Echeverría ve Wilmshurst, 2007: 113).

Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme'ye, Türkiye Cumhuriyeti bir ihtirazı kayıtlı olarak taraf olmuştur. Bu ihtirazı kayıt; 30/2 gereğince, belirtilen maddenin birinci fıkrası ile kendisini bağlı kabul etmediğine işaret etmektedir. Yani Türkiye, hakem usulünü reddederek, Sözleşme çerçevesinde iki ya da daha fazla devlet arasında ortaya çıkan ve müzakere ile çözülemeyen anlaşmazlıkların, bu devletlerden birinin talebiyle hakeme sunulmasını kabul etmemiştir. Elbette, 30. maddenin son fıkrası gereğince, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapılacak bir bildirim ile çekincenin geri alınması her zaman mümkündür (Er, 2005: 183).

⁶ Türkiye, bu Sözleşmeyi 21.4.1988 günlü ve 3441 sayılı Kanun'la uygun bularak, Bakanlar Kurulu'nun 16.6.1988 günlü, 88/13023 sayılı kararıyla onaylamıştır.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, bütün boyutlarıyla incelendiğinde, bir insanlık suçu ile ilgili olarak yüz otuz altı taraf devletin en azından ortak bir zemin oluşturması açısından büyük bir öneme sahiptir. Gerçekten de Sözleşme, İşkenceye Karşı Komite'nin işlevlerini sınırlayıcı çeşitli görüşlerin ortaya konulmasına imkân tanırken, aynı zamanda genel bir işkence tanımına ulaşılmasını ve işkence ile kötü muameleye karşı önlem alma yükümlülüğünü de getirmesi bakımından dikkat çekicidir (Er, 2005: 187).

İşkence hem bir savaş suçunun hem de insanlığa karşı suçun seçimsiz hareketlerinden sayılmaktadır. İşkence yasağı, emredici bir norm olarak uluslararası örf ve âdet hukukunun da bir parçasını oluşturmaktadır. Uluslararası örf ve âdet hukuku, devletlerin yalnızca işkence eylemlerini ve diğer kötü muamele türlerini yasaklamaları için değil, aynı zamanda bireylerin işkenceyle sonuçlanabilecek durumlara düşmelerini önlemek için de vardır. Uluslararası örf ve âdet hukuku, devletlere, kendi topraklarında veya kendi kontrolü altındaki bir bölgede bulunan ve işkenceyle suçlanan kişileri soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma yükümlülüğü getirmektedir. Uluslararası kuruluşların anlaşmaları ve kararları, yasağın uygulanmasını güvence altına almanın yanı sıra işkenceye başvurulmasının mümkün olduğu kadar önlenmesini amaçlayan sistemler kurmaktadır.

İşkence yasağı çeşitli uluslararası insan hakları belgelerinde yer almaktadır; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İşkenceye Karşı Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı. Bu belgelerin önemli bir ortak özelliği vardır; bunlar, Devlet tarafından garanti altına alınması gereken bir insan hakkı olarak işkenceden uzak olma hakkıyla ilgilidir ve bu bağlamda Devlet sorumluluğuyla ilgilidir. Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Tüzükleri farklı bir yaklaşım sergiler. Bu belgelere göre işkence, bireylerin sorumlu olduğu bir suç olarak kabul edilir. (www.apt.ch/sites/default/files/publications/jurisprudenceguide.pdf, 2025).

Özetle Türkiye, taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle işkencenin yasak olduğunu kabul etmiş ve bu tür uygulamaların önlenmesi için gerekli önlemleri alma taahhüdünde bulunmuştur (Özgenç ve Şahin, 2000: 3).

Uluslararası insan hakları hukuku, silahlı çatışmaya giren tarafların sınırlamalarını, kısıtlamalarını ve yasaklarını tanımlar. Taraflar yükümlülüklerine uymadıklarında, uluslararası toplumun uyumunu sağlamak için adımlar atmamakla görevlidir. Savaş suçlarını, insanlığa karşı suçları, soykırımı ve saldırı suçlarını kovuşturabilen Uluslararası Ceza

Mahkemesi (UCM), bireysel faileri sorumlu tutmak ve insan hakları hukuku ciddi ihlallerine saygı gösterilmesini sağlamak için kurulan birkaç mekanizmadan biridir. IHL, tüm şiddeti yasaklamaz, ancak çatışma durumlarında meydana gelen zararı sınırlamaya çalışır.

İnsan hakları hukukunun temel ilkeleri; siviller ve savaşçılar arasındaki ayrım yapılarak, savaş dışındakilere yönelik saldırıların yasaklanması veya savaş dışı kalınması, gereksiz yere acı çektirmenin yasaklanması, zorunluluk ilkesi, orantılılık ilkesi ve insanlık ilkesidir.

İnsan hakları hukuku normları özetle şunlardır: Kara Savaşı Kanunları ve Geleneklerine İlişkin 1907 Lahey Tüzüğü, 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) 1998 tarihli Roma Statüsü'dür. İşkence yasağının yer aldığı diğer insan hakları hukuku normları ise; 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Madde 5), 1966 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (Madde 7), 1984 İşkenceye Karşı Sözleşme ve 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi (Madde 37(a)) gibi uluslararası insan hakları belgeleridir (www.icrc.org/sites/default/files/document/file, 2025).

İşkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin yasaklanması ve cezalandırılması için uluslararası düzeyde “izleme ve raporlama mekanizmaları” geliştirilmiştir. Şöyle ki; 1949 Cenevre Sözleşmeleri aracılığıyla uluslararası toplum ICRC'ye hem savaş esirlerini hem de uluslararası silahlı çatışmalar sırasında gözaltına alınan sivilleri ziyaret etme yetkisi vermiştir. ICRC ayrıca uluslararası olmayan silahlı çatışmalar ve silahlı çatışma eşliğine ulaşmayan şiddet durumlarıyla bağlantılı olarak gözaltına alınan kişileri de ziyaret eder. ICRC, gözaltı yerlerine ziyaretler, gözaltı yetkilileriyle diyalog ve gözaltındaki kişilerle özel görüşmeler yoluyla bu kişilerin fiziksel ve ruhsal iyilik hallerini değerlendirir. Tüm bunlar, gözaltına alınan kişilerin gördükleri muamelelerin ve gözaltı koşullarının uluslararası alanda tanınan insan hakları standartlarını karşılamasını sağlamaya yardımcı olur. ICRC, gözaltı ziyaretlerinden toplanan bilgileri yetkililerle gizli bir diyalog kurmak için kullanır. Diğer şeylerin yanı sıra, işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemeye çalışır (www.icrc.org/sites/default/files/document/file, 2025)

İşkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin yasaklanmasının etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için, IHRL kapsamında bir dizi bağımsız mekanizma sağlanmıştır. Bunlara ulusal önleyici mekanizmalar (Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'nin

2002 İhtiyari Protokolünün 3. maddesi), İşkenceye Karşı Komite (Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme, 17. madde) ve İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesi Alt Komitesi (Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'nin İhtiyari Protokolünün 2. maddesi) dahildir. Bu organların üyeleri, özellikle ceza hukuku, cezaevi ile polis yönetimi veya özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin tedavisiyle ilgili diğer alanlarda, adaletin uygulanmasında kanıtlanmış mesleki deneyimli ve yüksek ahlaki karaktere sahip olmalıdır. Üyeler bireysel kapasiteleriyle görev yapacak, bağımsız ve tarafsız olacak ve mekanizmaya etkili bir şekilde hizmet vermeye hazır olacaktır. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 19. maddesi ayrıca Devletlerin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için aldıkları tedbirler hakkında rapor sunmalarını gerektirir. Bu Sözleşme'nin 13. maddesine göre, bir Devletin yargı yetkisi altındaki herhangi bir bölgede işkenceye maruz kaldığını iddia eden herhangi bir birey, davasının o Devletin yetkili makamları tarafından derhal ve tarafsız bir şekilde incelenmesi hakkına sahiptir.

İşkence, 1919'da Paris Barış Konferansı'nda kurulan Sorumluluklar Komisyonu'nun "sivillere işkence" yi "savaş yasalarının ve geleneklerinin" otuz iki ayrı ihlalinin üçüncüsü olarak listelemesinden bu yana uluslararası suçlar listesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu ihlaller "cinayet ve katliamlar; sistematik terörizm" ve "rehineleri ölüme gönderme" nin hemen ardından gelmektedir (Schabas, 2006: 349).

Türkiye'nin taraf olduğu 10 Aralık 1984 tarihli İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, uluslararası mevzuat bakımından kaynak bir norm niteliğindedir. Sözleşmenin 2. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında "*Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehdidi, iç siyasal huzursuzluk veya diğer olağanüstü hâl gibi her hangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez. Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.*" denerek işkence yasağının mutlaklığı ortaya konmuştur.

İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre, işkencenin unsurları şu şekildedir: (Rodley, 2002: 467).

- 1- Fiil, şiddetli fiziksel veya ruhsal acı veya ıstırap yaratmalıdır; işkence tanımına ruhsal acının dâhil edilmesi, işkenceyi fiziksel acıyla sınırlamadığı için özellikle önemlidir.
- 2- Acı veya ıstırap şiddetli olmalıdır; aksi takdirde, eylem Sözleşme uyarınca

işkenceye eşdeğer sayılmayabilir, ancak kötü muamele oluşturabilir.

- 3- Fiil kasıtlı olarak yapılmalıdır ve kasıtsız olan herhangi bir acı veya ıstırap, işkence eylemi oluşturamaz.
- 4- Fiil, 1. maddede belirtilen gibi yasaklanmış bir amaç için veya herhangi bir ayrımcılığa dayalı herhangi bir nedenle yapılmalıdır.
- 5- Fiil, mağdurun bakımını veya fiziksel kontrolünü elinde bulunduran bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşvikiyle, rızası veya onayıyla yapılmalıdır ve bu bağlamda "resmi" sıfatıyla hareket eden kişi, mutlaka devlet adına hareket etmeyebilir.

İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin temel felsefesi, işkencenin önlenmesi ve herkesin işkenceye karşı korunmasıdır. İşkenceye Karşı Sözleşme, faillerin davranışlarını etkileyerek mağdur olabilecek kişilerin çıkarlarını geliştirmeye odaklanmaktadır. İşkenceye Karşı Sözleşme'nin en önemli amacı uygulama mevzuatının kabul edilmesi için bir platform oluşturmak ve taraf Devletlerin sorumluluğunu ortaya koymaktır. Bu amaç, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 2. maddesinde açıkça belirtilmiştir ve 4. madde kapsamında daha da desteklenmiştir. Taraf Devletlerin işkenceyi kendi iç hukuklarında suç haline getirmek ve bu yasalara aykırı davranışların cezalandırılmasını sağlamak için gerekli adımları atmasını zorunlu kılacak şekilde hazırlanmıştır. Bir amacı da hâlihazırda mevcut olan yasağı güçlendirmektir. İşkenceye Karşı Sözleşme tarafından sağlanan koruma, diğer uluslararası belgeler veya ulusal yasalarla sınırlandırılmaz.

BM Sözleşmesi, Devletlerin sözleşme hükümlerine uyumunu izlemekle görevli İşkenceye Karşı Komite kurulmasını öngörmüştür. Sözleşmeye taraf olan Devletler, her dört yılda bir, sözleşmesel yükümlülüklerinin uygulanması konusunda Komiteye rapor vermelidir. Komite raporları inceler ve temel bulgularını içeren ve Devlet tarafına tavsiyelerde bulunan sonuç gözlemleri yayımlar. Raporlama prosedürüne ek olarak, Sözleşme, Komitenin izleme işlevlerini yerine getirdiği üç mekanizma daha kurar: soruşturma prosedürü, Devletlerarası şikâyetlerin incelenmesi ve bireysel şikâyetlerin incelenmesi. Devletlerin ulusal mahkemelerine getirmeleri gereken ulusal ceza hukuku kapsamındaki kovuşturmalara ek olarak, işkence eylemleri sivil bir nüfusa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlendiğinde (bu nedenle insanlığa karşı bir suç oluşturduğunda) Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) yargı yetkisine girer. UCM münferit işkence vakalarını dikkate almamaktadır (Echeverría ve Wilmshurst, 2007: 114).

Türkiye'nin üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca Paris'te 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen 30 maddelik “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”nde işkence ile ilgili hükümler vardır.

Türkiye'nin taraf olduğu Roma'da imzalanan 4 Kasım 1950 tarihli “İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi”nde (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) işkence yasaklanmıştır.

Türkiye, 11 Ocak 1988'de imzaladığı “İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi”ni⁷ 26 Şubat 1988 onaylamıştır.

1998 yılında BM tarafından yayımlanan 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren “*Roma Statüsü*” nde insanlığa karşı suçlar içerisinde değerlendirilen işkence, yasaklanmıştır.

BM tarafında 16 Aralık 1966 tarihinde imzalanan Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme⁸, Türkiye Cumhuriyeti adına 15 Ağustos 2000 tarihinde New York'ta imzalanmış, beyanlar ve çekince ile onaylanması uygun bulunmuştur. Bu sözleşmede de işkenceyi yasaklar hükümler bulunmaktadır.

“Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi”, “Afrika Şartı”, “İstanbul Protokolü”, “Mahpuslara İlişkin Minimum Kurallar”, “Avrupa Cezaevi Kuralları” da işkencenin yasaklandığı diğer uluslararası belgelerdir (Kgosietsile, 2015: 9).

Bu taahhütler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için, işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması gerekmektedir. Bu düşüncelerle, işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Yargılama Dairesi, “*Devletler yalnızca işkenceyi yasaklamak ve cezalandırmakla değil, aynı zamanda işkencenin meydana gelmesini önlemekle de yükümlüdürler... Sonuç olarak, Devletler işkencenin işlenmesini önleyebilecek tüm önlemleri almakla yükümlüdürler. Bundan, uluslararası kuralların yalnızca işkenceyi değil, (i) yasağın uygulanması için gerekli ulusal önlemleri almamayı ve (ii) yasağa aykırı yasaların yürürlükte tutulmasını veya çıkarılmasını da yasakladığı sonucu çıkar.*” şeklinde bir çıkarım yapmıştır.

⁷ Bu Sözleşme, 11.01.1988 tarihli ve 3411 sayılı Onay Kanunu ile ihtirazı kayıt ile kabul edilmiş olup 26.02.1988 tarihli ve 19737 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanmıştır.

⁸ Bu Sözleşme, 04.06.2003 tarihli ve 4868 sayılı Onay Kanunu ile kabul edilmiş olup 18.6.2003 tarihli ve 25142 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanmıştır.

Uygulamada işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin ortadan kaldırılmasını sağlamak için Devletler, kişilerin en savunmasız oldukları zaman Devlet yetkililerinin gözetimi altında oldukları için gözaltındakileri korumak için adımlar atmalıdır. Devletler bu kapsamda şu tedbirleri alabilir: kolluk kuvvetlerini ve gözaltındakilerle temas kuran diğer personeli eğitmek ve sorgulama kurallarını düzenli olarak gözden geçirmek, gözaltı yerlerinin düzenli olarak denetlenmesi gibi işkence veya diğer kötü muameleyi önlemek için alınan tedbirlerin etkinliğini “sistemik inceleme altında” izlemek ve avukatlara, hekimlere ve aile üyelerine erişim hakkı ve yabancı uyruklular söz konusu olduğunda diplomatik ve konsolosluk temsilcilerine erişim hakkı gibi “gözaltı güvenceleri” uygulamak, İşkenceyle elde edilen bilginin kullanılmasının yasaklanması. Devletler işkence eylemlerini önleme yükümlülüğünü yerine getirirken, aynı zamanda işkenceyle elde edilen bilginin güvenilirliğini sorgulamış ve adil yargılanma hakkını korumuş olur (Echeverría ve Wilmshurst, 2007: 110).

İşkence ile insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele istisnasız yasaktır. Yasak tüm Devletler için geçerlidir ve kendi toprakları içindeki eylemlerle sınırlı değildir. Devletlerin işkence altında elde edilen bilgileri yargılamalarda kullanmaları yasaktır. Devletler, kişileri işkence veya kötü muamele görme riskiyle karşı karşıya oldukları ülkelere transfer ederlerse veya başkalarının bu tür eylemlerine ortak olurlarsa uluslararası hukuku ihlal etmiş olurlar. Süresiz gözaltı, şiddetli zihinsel veya fiziksel acıya neden oluyorsa bir işkence biçimi oluşturabilir. Şiddetli zihinsel veya fiziksel acıya neden olan sert sorgulama teknikleri, nerede kullanılırsa kullanılsın yasaktır. Zalimce muamele yasaktır ve "teröre karşı savaşa" son verme ihtiyacıyla haklı gösterilemez.

Bir kişi işkenceye veya diğer kötü muameleye maruz kalma riskinin gerçek olduğu bir ülkeye gönderilemez. Bu, devletlerin terör şüphelilerini diğer devletlere sınır dışı etme veya iade etme yetkisine ilişkin önemli bir kısıtlamadır. BM Sözleşmesinde belirtildiği gibi, devletler, “*bir kişinin işkenceye maruz kalma tehlikesi altında olduğuna inanmak için önemli nedenler*” olup olmadığını belirlerken, ilgili devletin insan hakları sicili dikkate alınmalıdır. Yasak mutlaktır; yani, bir kişiyi işkence görme tehlikesi altında olduğu bir ülkeye göndermeme gerekliliği, örneğin ulusal güvenlik çıkarları gibi diğer faktörlerle dengelenemez (Echeverría ve Wilmshurst, 2007: 111).

Evrensel olarak kınansa da, işkence uygulaması yaygınlığını sürdürüyor. Hatta Teröre Karşı Savaş adına bazı büyük demokrasiler tarafından bile teşvik ediliyor. İşkencecilerin uluslararası ceza mahkemeleri tarafından kınanması, uluslararası hukukun

benimsediği tavizsiz tutumun en yararlı hatırlatıcısıdır. Umarım, aynı zamanda caydırıcıdır (Schabas, 2006: 364)

1.2.1. Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve İşkence

Uluslararası Ceza Mahkemeleri Tüzüğünde işkence, Mahkemelerin yargı yetkisine sahip olduğu suçlardan biri olarak listelenmiştir. Hiçbir Tüzük 'işkence' terimini tanımlamadığından, Mahkemeler diğer belgelerde ve diğer organlar tarafından geliştirilen tanımlara kapsamlı bir şekilde atıfta bulunmuştur. Ancak, bu atıflara rağmen, Uluslararası Ceza Mahkemelerinin tanımsal konulardaki içtihatları tamamen tutarlı olmamıştır ve yalnızca iki Mahkeme arasında değil, aynı Mahkemenin farklı Yargılama Odaları arasında da dikkate değer farklılıklar vardır. Uluslararası Ceza Mahkemelerinin işkence tanımına katkısı bu nedenle abartılmamalı, ancak şüphesiz bu mahkemelerin deneyiminden yararlanacağı için göz ardı edilmemelidir (www.apt.ch/sites/default/files/publications/jurisprudenceguide.pdf, 2025).

Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri Tüzükleri uyarınca, işkence suçu hem bir savaş suçu hem de insanlığa karşı bir suç olarak kabul edilir.

Savaş suçları açısından, her iki Tüzük de büyük ölçüde 1949 Cenevre Sözleşmelerine dayanır ancak tam olarak aynı suçları kapsamaz. Bu fark, çatışmaların kendileri arasındaki farktan kaynaklanmaktadır; eski Yugoslavya'daki çatışmalar hem uluslararası hem de ulusaldır. Oysa Ruanda'daki çatışma tamamen ulusaldır. Her durumda, bir suçun 'savaş suçu' olarak nitelendirilmesi nihayetinde bir silahlı çatışmanın varlığına bağlıdır (www.apt.ch/sites/default/files/publications/jurisprudenceguide.pdf, 2025).

Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri Tüzükleri, Mahkemelerin kapsamına diğer kötü muamele biçimlerini getiren bir dizi suçu listeler. Mahkemeler, işkence ile diğer kötü muamele suçları arasındaki ayrımın eylemin amacında ve ciddiyetinde yattığını düşünür. Yasaklanmış bir amacın varlığı, Mahkemelerin eylemleri 'işkence' olarak nitelendirmesine izin verecektir ancak böyle bir amaç yoksa eylemler diğer kötü muamele kategorileri altına girecektir (www.apt.ch/sites/default/files/publications/jurisprudenceguide.pdf, 2025).

Yugoslavya ve Ruanda'daki mahkemelerin kurulması, sürekli bir uluslararası Ceza Mahkemesi oluşturma gereksinimini göstermiştir. Bu amaçla, Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan rapor 1994 yılında genel kurula sunulmuştur. 1994 tarihli bu taslak ve rapor, 1998 yılında Roma'da benimsenen uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü

'nün (Roma Statüsü) temelini atmıştır. Roma'da düzenlenen tam yetkili temsilciler konferansına 160 ülke, 16 devletler üstü organizasyon ve 250 Sivil Toplum Kuruluşu katılım göstermiştir. Katılan ülkelerden 120'si statüye destek vermiştir; ayrıca Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 21 ülke çekimser kalmış, 7 ülke ise karşı oy kullanmıştır (Güller ve Zafer, 2006: 12).

Uluslararası Ceza Mahkemesi uluslararası toplumu bir bütün olarak ilgilendiren ve en ağır suçlardan dolayı sanıkları yargılamakla yetkili olan Uluslararası bir mahkemedir. UCM, Hollanda'nın Lahey kentinde merkezi olan daimi yapıda uluslararası tüzel kişiliğe sahip, BM ile özel bir ilişkisi olmasına rağmen ondan bağımsız olarak evrensel bir mahkeme niteliğindedir (Demirbaş, 2016: 51).

1.4. TÜRK HUKUK TARİHİNDE İŞKENCE SUÇU

İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde işkenceye yer verilmediği gibi işkencenin İslam hukukunda hukukileşmemesi nedeniyle İslamiyet'i benimsemiş tüm Türk devletlerinde ve bu arada Osmanlı devletinde Avrupa'nın aksine hukuki olarak işkencenin bulunmadığını söylemek mümkündür (Demirtaş, 2016: 38).

İşkence, İslam hukukunda bireylerin özgürlüğü ve dokunulmazlığı açısından ele alınmaktadır. Bireylerin dokunulmazlığı, hem fiziksel hem de ruhsal yaşamlarını kapsar. İslam hukukunda hiçbir gerekçe ile işkenceye başvurulması kabul edilemez: Allah, kullar için zulüm istemez (Mü'min Suresi 31. Ayet). Allah, âlemlere zulüm isteyen değildir (Âl-i İmrân Suresi 108. Ayet). Bu iki ayet, insanlar arasında ayırım yapmadan zulmün ortadan kaldırılmasını hatta bunu yalnızca insanlar için değil, diğer varlık türleri ve düzeyleri için de gerçekleştirmeyi, Allah'ın iradesi olarak ortaya koymaktadır (Karaman, 2013: 174).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan önce örfi hukuka dayanılarak çıkartılan kanunnamelerde genel olarak İslam hukukunun esaslarına bağlı kalınmış ve bu nedenle hırsızlık suçu dışındaki sanıkların yargılanmasında işkence hukukileşmemiştir (Akçam, 1991: 34).

İşkence, hukukumuzda Batı tarihinde olduğu şekliyle uygulama alanı bulmamış ise de, Avrupa devletlerinin baskısıyla ilan edilen Tanzimat Fermanlarından Gülhane Hattı Hümayunu ve Islahat Fermanı'nda kişilere karşı eziyet ve işkence yapılamayacağı belirtilmiştir. Gerek Tanzimat Fermanında gerekse Islahat Fermanında işkenceyi önlemeye yönelik tedbirlerin alınacağı sözü verilmiştir. Aynı şekilde işkence 1876 tarihli Kanun-i Esaside ve sonraki anayasalarla da yasaklanmıştır. İşkenceciler ilk olarak 1274 (1858) tarihli

Ceza Kanunname-i Hümayununun 103. maddesiyle cezalandırılmıştır (Üzülmez, 2002: 26).

Hukuki belgelere bakıldığında, Batı'da eski Yunan ve Roma dönemlerinden başlayıp Engizisyon döneminde zirveye ulaşan ve çeşitli yasalarla şekillenen işkencenin, 19. yüzyıl ortalarına kadar yasal bir uygulama olarak kabul edildiği ve bu uygulamanın tekniklerinin geliştirildiği görülmektedir. Ancak, Türk devletleri ve özellikle Osmanlı Devleti'nde, yukarıda da ifade edildiği üzere hırsızlık suçu dışında işkenceye hukuki olarak yer verilmemiştir (Demirbaş, 2016: 41).

Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında da işkence kesin bir şekilde yasaklanmıştır; Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu (1924 Anayasa'sı) m. 73: *İşkence, eziyet, müsadere ve angarya memnudur.* 1961 Anayasası m. 14/2-3: *Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz.* 1982 Anayasası m. 17/3: *Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.*

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 2/d maddesinde şiddet, "Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı" olarak tanımlanmıştır.

İşkencenin anayasal tanımı, ceza hukukunda belirlenen işkence maddesinin tanımının temelidir ve bu tanım çerçevesinde yorumlanmalıdır. Hiyerarşik anlamda en üst normatif eylem olarak anayasa ile tutarlı olmalı ve onunla çelişmemelidir.

İşkence olarak, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlarda bulunulması gerekir. İşkence teşkil eden fiiller, aslında kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz niteliği taşıyan fiillerdir. Ancak, bu fiiller, ani olarak değil, sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmektedirler. Bir süreç içinde süreklilik arz eder bir tarzda işlenen işkencenin en önemli özelliği, kişinin psikolojisi, ruh sağlığı, algılama ve irade yeteneği üzerindeki tahrip edici etkilerinin olmasıdır. Bu etkilerin uzun bir süre ve hatta hayat boyu devam etmesi, işkencenin bu kapsamda işlenen fiillere nazaran daha ağır ceza yaptırımını altına alınmasını gerektirmiştir.

İşkence suçunun geniş anlamda uygulanması (her incitici ve acı verici eylemin

işkence kabul edilmesi) işkence kavramının değerini azaltır. Onu adeta basit ve sıradan masumane bir suç hâline getirir. Devlet açısından da uluslararası hukuk ve kurumlar önünde işkence suçlarının mücadelesinde zafiyet yaratıldığı endişesi yaratır. Sanık hakları açısından da işkenceci olarak lekelenme durumunu ortaya çıkarabilir ki bu, lekelenmeme hakkının ihlallerine yol açabilir (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu'na işkence iddiasıyla çok kez başvurulmuştur. Başvurulara yönelik birçok “Kabul Edilmezlik”, “İhlal Yapılmadığı”, “İhlal Yapıldığına”, “Karar Verilmesine Yer Olmadığına” ve “Uzlaşma” türünde TİHEK Kurul Kararları vardır (<https://www.tihok.gov.tr/kategori/pages/kararlar>, 2025).

1.4.1. Mülga 765 Sayılı TCK Dönemi

01.06.2005 tarihine kadar yürürlükte olan mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun⁹ 243. maddesinde belirtilen işkence suçu, 765 sayılı TCK'nın ikinci kitabının “Devlet İdaresi Aleyhinde Cürümler” başlıklı üçüncü babının, “Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler” başlıklı altıncı faslında yer almaktaydı.

Mülga 765 sayılı TCK'nın 243. maddesinin birinci fıkrası: “*Bir kimseye cürümlerini söylemek, mağdurun, şahsi davacının, davaya katılan kimsenin veya bir tanığın olayları bildirmesini engellemek, şikâyet veya ihbarda bulunmasını önlemek için yahut şikâyet veya ihbarda bulunması veya tanıklık etmesi sebebiyle veya diğer herhangi bir sebeple işkence eden veya zalimane veya gayriinsani veya haysiyet kırıcı muamelelere başvuran memur veya diğer kamu görevlilerine sekiz yıla kadar ağır hapis ve sürekli veya geçici olarak kamu hizmetlerinden mahrumiyet cezası verilir.*” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

765 sayılı mülga TCK'nın 245. maddesi ise şu şekildedir:

“Kuvvei cebriye imaline memur olanlar ve bilümun zabıta ve ihzar memurları memuriyetlerini icrada ve mafevkinde bulunan amirinin emrini infazda kanun ve nizamın tayin ettiği ahvalde başka surette bir kimse hakkında suimuamele veya cismen eza verecek hale cüret eder yahut o kimseyi darp ve cerheylese üç aydan beş seneye kadar hapis ve muvakkaten memuriyetten mahrumiyet cezaları ile cezalandırılır. Eğer işlediği cürüm bu fiillerin fevkinde ise o cürümlere terettüp eden ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.”

243 ve 245. maddede yazılı suçlardan dolayı verilen cezalar, para cezasına veya

⁹ Bu kanunun Kabul Tarihi: 1/3/1926 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 13/3/1926 Sayısı: 320, Yayımlandığı Düstur : Tertip: 3 Cilt: 7 Sayfa: 519.

tedbirlerden birine çevrilemez ve ertelenemez.”

765 sayılı TCK döneminde işkence suçu kavramı, genel dilde acı ve ıstırap gibi kelimelerle ifade edilen anlamından oldukça dar bir kapsamda ele alınmıştır. Bu çerçevede, işkencenin adaletle, yani adli süreçlerle ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla, işkencenin, cezanın infazı sırasında hükümlüde meydana getirdiği ıstırap ile kişilere adli amaçlar dışında uygulanan kötü muamelelerden ayrıldığı belirtilmiştir (Demirbaş, 1992: 5).

765 sayılı TCK’da yer alan işkence suçu esas alınarak işkence kavramı için bir tanım yapmaya çalışılırsa; şüphelinin veya sanığın ifadesini almaya yetkili olan görevlilerin, şüpheliye ya da sanığa suçunu itiraf ettirmek, suç delillerini ele geçirmek, sorgu sırasında düştüğü çelişkileri düzelttirmek, şeriklerini ele verdirmek ya da işlemesi mümkün başka suçları varsa onları da öğrenmek için onda bedeni veya ruhi zarar ya da tehlike meydana getiren ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan her türlü maddi ve manevi kötü muameledir (Demirbaş, 1992: 6)

5237 sayılı TCK’da işkence; zalimane ve gayriinsanî muameleleri de kapsayan üst bir kavram olarak tanımlandığından maddede suçu oluşturan seçimlik hareketler arasında 765 sayılı TCK’dan farklı olarak zalimane ve gayriinsanî muamelelere yer verilmemiştir. Böylelikle işkence ve benzeri kötü muameleleri birbirinden ayırt etmede genel olarak kullanılan, işkencenin maddi veya manevi ağır acı ve ıstırap veren hareketlerden, diğer muamelelerin ise bu seviyeye varmayan kötü muamelelerden oluştuğu yönündeki anlayıştan bağımsız olarak, doğrudan insan onuruyla bağdaşmayacak surette bedensel ve ruhsal dokunulmazlığı, bireyin algılama ve irade yeteneğini etkileyen her davranış sistematik bir uygulama hâlini alması kaydıyla işkence sayılmıştır (Koca ve Üzülmez, 2024: 244).

1.4.2. 5237 Sayılı TCK Dönemi

01.06.2005’ten beri yürürlükte olan 5237 sayılı TCK’nın ‘İşkence ve Eziyet’ başlıklı üçüncü bölümünün 94 ve 95. maddelerinde ‘işkence’ ve ‘neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence’ suçları düzenlenmiştir.

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu’nun “Kişilere Karşı Suçlar” başlıklı ikinci kısmının Üçüncü Bölümü’nde 94,95 ve 96. maddelerde “İşkence ve Eziyet” suçları düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK ile işkencenin tanımı yapılmış ve 765 sayılı TCK’ya göre kapsamı genişletilmiştir.

Doktrinde işkencenin temel olarak nitelikleri;

1. Kuvvetli bedensel veya ruhsal acı ya da ıstırapa yol açması,
2. Failin resmi sıfatla hareket eden bir kimse olması veya bu sıfatı haiz bir kimsenin,

diğer üçüncü bir kimseyi kullanmak suretiyle dolaylı olarak hareket etmesi. Diğer bir deyişle, bir anlamda otorite ilişkisinin varlığı,

3. Acı ve ıstırap veren hareketlerin belirli bir amaca yönelik olarak yapılması, (Bu amaçlar itirafa zorlama, delillere ilişkin bilgi alma, suç ortaklarını ortaya çıkarma, cezalandırma gibi çeşitli olabilir.)

4. Uzun süreli ve tekrarlanarak sistematik biçimde uygulanan fiziksel ve ruhsal acı veren davranışlar, şeklinde sıralanmıştır (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

Kanun metninde işkence sayılacak fiiller direkt sayılmamıştır. Hangi fiillerin işkence suçu kapsamına gireceğini süreklilik, sistematiklik gibi kanunda ve gerekçesinde ifade edilen şartlardan tespit etmek mümkün olacaktır. Yargıtay kararları da bu hususta yol gösterici olacaktır; *“Yapılan fena muamelelerin değişik günlerde olması diğer bir anlatımla işkenceyi oluşturan fiillerin birbirini takip eden günlerde yapılması zorunlu olmayıp belli bir süre devam etmesi yeterlidir. Kasten yaralama fiili birkaç dakika, işaret veya sözle tehdit bir dakika veya daha az, cinsel taciz bir veya birkaç dakika (çimdikleme, okşama gibi) sürmektedir. Bu fiillerin devamlılığı halinde, örneğin gidip gelip bir kişiye tokat atılması, tekme vurmada, on dakikada bir küfredip vurmada, tek ayaküstünde tutmada yüzünü duvara döndürüp elleri havada yahut tek ayaküstünde duvara yapışık vaziyette bekletmede, uyutmamak için geceleri sık sık soru sormada, kızıp bağırmada, vurmada, sorguya almada, yüksek sesle sürekli müzik dinletmede, soğukta soyup betona yatırmada, elektrik vermede, sıcakta su içmeyi önlemede, giyinik veya soyunukken su sıkıp seyretmede, tuvalet ihtiyacını gidermeye engel olmada ve benzeri olaylarda, bir anlık fena muamele olmayıp fiiller belli bir süreç içinde sistematik biçimde işlendiğinden işkence suçu tartışılmalıdır.”* (8. Y CD, 13.12.2012, E: 2012-29994, K: 2012-38227).

BÖLÜM II

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA İŞKENCE SUÇUNUN KANUNİ TANIMI VE UNSURLARI

2.1. İŞKENCE SUÇUNUN KANUNİ TANIMI

5237 sayılı TCK'nın 94. maddesinde işkence suçunun temel şekli şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun kadına karşı işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı beş yıldan az olamaz.”

(2) Suçun;

a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

b) Avukata veya diğer kamu görevlisine karşı görevi dolayısıyla,

İşlenmesi halinde, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Fiilin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleşmesi halinde, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(4) Bu suçun işlenişine iştirak eden diğer kişiler de kamu görevlisi gibi cezalandırılır.

(5) Bu suçun ihmali davranışla işlenmesi halinde, verilecek cezada bu nedenle indirim yapılmaz.

(6) Bu suçtan dolayı zamanaşımı işlemez.”

Madde gerekçesinde şu açıklamalarda bulunulmuştur:

“Madde metninde işkence suçu tanımlanmıştır.

Türkiye, taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde işkencenin yasak olduğunu kabul ederek, işkencenin önlenmesiyle ilgili gerekli tedbirleri alma konusunda taahhüt altına girmiştir.

Türkiye'nin üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"nin 5 inci maddesine göre; «Hiç

kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tâbi tutulamaz.»

Bu uluslararası metinlerden 4 Kasım 1950 tarihli "İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme"nin 3 üncü maddesine göre; «Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulamaz.»

10 Şubat 1984 tarihli "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"nin 1 inci maddesinde işkence kavramı tanımlanmış ve kapsamı belirlenmiştir. Buna göre;

«"İşkence" terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla, bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevî ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.» (f. 1)

«Bu madde, konu hakkında daha geniş uygulama hükümleri ihtiva eden herhangi uluslararası bir belge veya millî mevzuata hâlel getirmez.» (f. 2)

Sözleşmenin 2 nci maddesinde, hiçbir hâl ve şartta işkencenin meşru ve mazur gösterilemeyeceği hüküm altına alınmıştır:

«Hiç bir istisnai durum, ne harp hâli ne de bir harp tehdidi, dahili siyâsî istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hâl, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez.» (f. 2)

«Bir üst görevlinin veya bir kamu merciinin emri, işkencenin haklılığına gerekçe kabul edilemez.» (f. 3)

Sözleşmenin 4 üncü maddesinde taraf devletlere işkence fiillerinin suç olarak tanımlanması yönünde bir yükümlülük getirilmiştir:

«Her Taraf Devlet, tüm işkence fiillerinin kendi ceza kanununa göre suç olmasını sağlayacaktır. Aynı şekilde, işkence yapmaya teşebbüs ve işkenceye iştirak veya suç ortaklığı yapan şahsın fiili suç sayılacaktır.» (f. 1)

İşkence ile ilgili olarak bu Sözleşmede taraf devletlere yüklenen yükümlülüklerin "işkence derecesine varmayan diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya

ceza gibi fiiller" açısından da geçerli olduğu kabul edilmiştir (madde 16).

Türkiye, ayrıca, 26 Kasım 1987 tarihli İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ni onaylamıştır.

Bu milletlerarası yükümlülüklerle paralel olarak Anayasada da işkencenin yasak olduğu kabul edilmiştir:

«Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.» (madde 17, fıkra 3).

«Hiç kimse kendisini suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.» (madde 38, fıkra 5).

Bu taahhütler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için, işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması gerekmektedir. Bu düşüncelerle, işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

İşkence suçu ile korunan hukukî değer, karma bir nitelik taşımaktadır. İşkence teşkil eden fiiller, bir yandan buna maruz kalan kişilerin vücut dokunulmazlığına ve onuruna saldırı niteliği taşımakta, beden ve ruh sağlığını bozmaktadır. Diğer yandan, işkenceye maruz kalan kişi, irade serbestisi bertaraf edildiği için ve hatta algılama yeteneği etkilendiği için, duyduğu acı ve elemnin etkisiyle gerçek dışı bazı açıklama ve kabullenmelerde bulunabilir. Bu nedenle, belli bir suça ilişkin ikrar veya sair delil elde etmek için başvurulmuş işkence, gerçeğin ortaya çıkarılmasına ve adaletin gerçekleşmesine engel olucu bir etki de doğurabilir. Böylece işkencenin ayrı bir suç olarak ceza yaptırım altına alınması, ceza muhakemesinin maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasına yönelik amacının gerçekleştirilmesine de hizmet eder.

İşkence olarak, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlarda bulunulması gerekir. İşkence teşkil eden fiiller, aslında kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz niteliği taşıyan fiillerdir. Ancak, bu fiiller, ani olarak değil, sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmektedirler. Bir süreç içinde süreklilik arzeder bir tarzda işlenen işkencenin en önemli özelliği, kişinin psikolojisi, ruh sağlığı, algılama ve irade yeteneği üzerindeki tahrip edici etkilerinin olmasıdır. Bu etkilerin uzun bir süre ve hatta hayat boyu devam etmesi, işkencenin bu kapsamda işlenen fiillere nazaran daha ağır ceza yaptırımını altına alınmasını gerektirmiştir.

Madde metninde, işkence suçunun mağduru, sadece suç şüphesi altında olan kişi ile sınırlı tutulmamıştır. Tanık ve hatta bir kamu görevlisi de bu suçun mağduru olabilir.

Bu suçun faili bir kamu görevlisi olabilir. İşkence, kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmektedir. Ancak, suçun işlenişine kamu görevlisinin yanı sıra diğer kişiler de iştirak etmiş olabilir. Bu gibi durumlarda, kamu görevlisi olmayan kişilerin sadece bu nedenle yardım eden olarak sorumlu tutulmalarının önüne geçebilmek amacıyla, maddenin dördüncü fıkrasına bir hüküm konulmuştur. Buna göre, bu suçun işlenişine iştirak eden diğer kişiler de, kamu görevlisi gibi cezalandırılacaklardır.

Maddenin ikinci fıkrasında, işkence suçunun nitelikli unsurları belirlenmiştir. Bu unsurlara ilişkin açıklama için, kasten yaralama suçunun gerekçesine bakılmalıdır.

Üçüncü fıkraya göre, fiilin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleşmesi, suçun temel şekline nazaran daha ağır ceza ile cezalandırılmayı gerektirmektedir. Dikkat edilmelidir ki, bu hükmün uygulanabilmesi için, mağdur üzerinde gerçekleştirilen fiillerin cinsel saldırı boyutuna ulaşmamış olması gerekir. Aksi takdirde, işkence suçunun yanı sıra, ayrıca cinsel saldırı suçundan dolayı da cezaya hükmetmek gerekecektir.

İşkence suçunun işlenişine kamu görevlisi olmayan kişiler de iştirak edebilir. Dördüncü fıkra hükmüne göre, bu durumda kamu görevlisi olmayan kişilerin de kamu görevlisi gibi sorumlu tutulmaları gerekecektir.

İşkence suçu, çoğu zaman, amir mevkiindeki kamu görevlilerinin zimni muvafakatiyle gerçekleştirilmektedir. Başka bir deyişle, amir konumundaki kamu görevlisi, kendi gözetim yükümlülüğü altında yürütülmekte olan bir soruşturma işlemi sırasında kişilere işkence yapıldığını öngörmesine rağmen bu konuda gerekli müdahalede bulunmamak suretiyle işkence yapılmasına zımnen rıza göstermiş olabilir. Maddenin beşinci fıkrasına göre; bu gibi durumlarda, amir konumundaki kamu görevlisi, ihmali davranışla işkence suçunu işlemiş kabul edilecek ve bu nedenle cezasında indirim yapılmaksızın sorumlu tutulacaktır.”

Madde gerekçesinde işkence suçunun ihmali davranışla işlenmesi durumu için, “işkence suçu, çoğu zaman, amir mevkiindeki kamu görevlilerinin zimni muvafakatiyle gerçekleştirilmektedir. Başka bir deyişle, amir konumundaki kamu görevlisi, kendi gözetim yükümlülüğü altında yürütülmekte olan bir soruşturma işlemi sırasında kişilere işkence yapıldığını öngörmesine rağmen bu konuda gerekli müdahalede bulunmamak suretiyle işkence yapılmasına zımnen rıza göstermiş olabilir. Maddenin beşinci fıkrasına göre; bu

gibi durumlarda, amir konumundaki kamu görevlisi, ihmali davranışla işkence suçunu işlemiş kabul edilecek ve bu nedenle cezasında indirim yapılmaksızın sorumlu tutulacaktır.” denilmek suretiyle cezada indirime neden olmayacağı ortaya konmuştur.

5237 sayılı TCK'nın 95. maddesinde ise işkence suçunun neticesi sebebiyle ağırlanmış şekli şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) İşkence fiilleri, mağdurun;

a) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına,

b) Konuşmasında sürekli zorluğa,

c) Yüzünde sabit ize,

d) Yaşamını tehlikeye sokan bir duruma,

e) Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun vaktinden önce doğmasına,

Neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır.

(2) İşkence fiilleri, mağdurun;

a) İyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girmesine,

b) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesine,

c) Konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına,

d) Yüzünün sürekli değişikliğine,

e) Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun düşmesine, Neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır.

(3) İşkence fiillerinin vücutta kemik kırılmasına neden olması halinde, kırığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(4) İşkence sonucunda ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.”

Bu düzenlemenin madde gerekçesi ise şu şekildedir:

“Madde metninde işkence suçunun neticesi sebebiyle ağırlanmış hâlleri belirlenmiştir. Bu hükmün içeriğine ilişkin açıklamalar için kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlanmış hâllerine ilişkin gerekçeye bakılmalıdır.”

2.2. SUÇLA KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Her suçta, kanun koyucunun korunmasını hedeflediği bir hukuki değer söz konusudur. Suç, bu hukuki değer ihlali anlamına gelir.

Hukuki değer, sadece anayasa ve diğer yazılı metinlerle korunan hakları değil, hukuk düzenince korunan soyut değerleri de kapsayan, bireye ait, bütünlük ve değişkenlik arz eden bütün değerleri ifade etmektedir (Ertuğrul, 2025: 20). Toplum düzeninin manevi değerlerini içine alan hukuki değer kavramının içerisinde, hukuk düzenince korunan tüm değerleri dâhil etmek mümkündür (Koca ve Üzülmez, 2024: 117).

Hukuki değerler, belirli bir kişi ve eşyadan soyut bir nitelik arz etmektedir. Bu değerler, manevi bir içeriğe sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla her suç tanımında, korunan en az bir hukuki değer bulunması gerekmektedir (Özgenç, 2024: 176; Koca ve Üzülmez, 2024: 117).

Hukuki değerler, zaman ve yere göre değişkenlik arz etmektedirler. Toplumdaki gelişmelere paralel olarak şekil ve muhteva itibarıyla hukuki değerlerin değişikliğe uğradığı kabul edilmektedir (Ünver, 2003: 490).

İhlal edilen hukuki değerlerin farklılaşması, haksızlık muhtevalarının da farklılık arz etmesine sebep olmaktadır. Örneğin kasten öldürme suçunun işlenmesi ile kişinin hayat hakkı ihlal edilirken, hırsızlık suçu ile kişinin malvarlığı hakkı ihlal edilmekte olduğundan, hukuki değerlerin farklılığı, haksızlık muhtevalarını da etkilemektedir. İhlal edilen hukuki değer, suçun sınıflandırılmasına imkân sağlarken; fiilin haksızlık muhtevasının az veya çok oluşu temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak bir husustur (Özgenç, 2024: 178).

Keza “hukuki değer kavramı” ile suçun maddi bir unsuru olarak “suçun konusu” kavramını da birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Suçun konusu, zarar tehlikesine uğrayan ve hareketin yöneldiği kişi veya şeyi ifade ettiğinden dolayı suçun konusunda, soyut bir hukuki değer somutlaşmış olmaktadır. Dolayısıyla bir suçun konusunun zarara uğraması mümkündür. Fakat soyut bir niteliğe sahip hukuki değer zarara uğramasından bahsedilemez, ancak ihlal edilen bir hukuki değerden bahsedilebilir (Ertuğrul, 2025: 21).

Şu halde farklı hukuki değerlerin ihlali, farklı suç kategorilerinin ve tanımlarının belirlenmesini sağlamakta ve hukuki değerler arasında bir hiyerarşik ilişki kurmaktadır. Hukuki değerlerin belirlenmesi bakımından bu hiyerarşik ilişki önem arz ettiği gibi, hukuki değerler arasında bir çatışma söz konusu olduğunda, üstün nitelikli değer tespiti de bu hiyerarşi ile mümkün olmaktadır (Ünver, 2003: 468; Özgenç, 2024: 310).

Bir suçun kanundaki düzenlenme yeri, o suçla korunan hukuki değerin belirlenmesinde önemli bir kıstastır. Karşılaştırmalı hukuk perspektifinden bakıldığında, işkence suçunun hukuktaki yeri açısından üç temel sistemin varlığından bahsedebiliriz (Nuhoğlu, 1999: 535). İlk grup, işkenceyi devlet yönetimine karşı bir suç olarak tanımlayan sistemlerdir. İkinci grup, kişilere karşı işlenen suçları dikkate alan sistemleri içerir. Son olarak, üçüncü grup ise adliyeye yönelik suçları tanımlayan sistemlerdir. 765 sayılı TCK'nın 243. maddesinde, devlet idaresi aleyhine işlenen suçlar kapsamında yer alan işkence suçu, 5237 sayılı TCK'da ise kişiler aleyhine işlenen suçların ikinci bölümünde, 94. maddede düzenlenmiştir (Başbüyük, 2012: 1446).

Kanun gerekçesinde de bahsedildiği üzere işkence suçu ile korunan hukukî değer, karma bir özellik göstermektedir. İşkenceye yol açan eylemler, bir taraftan mağdurların fiziksel bütünlüğüne ve onuruna saldırı niteliği göstererek beden ve ruh sağlığına zarar vermektedir. Diğer taraftan, işkenceye maruz kalan birey, özgür iradesi elinden alındığı ve algılama yetisi etkilendiği için, hissettiği acı ve ıstırapla gerçekte örtüşmeyen bazı beyanlar ve kabuller gerçekleştirebilir. Bu nedenle, belirli bir suç hakkında itiraf veya başka deliller elde etmek amacıyla uygulanan işkence, gerçeğin ortaya çıkmasına ve adaletin sağlanmasına engel olabilen bir etki yaratabilir. Böylece, işkencenin bağımsız bir suç olarak cezai yaptırımlar kapsamına alınması, ceza muhakemesinin maddi gerçeği ortaya koyma amacına da katkıda bulunmuş olur.

İşkence suçu, birçok hukuki menfaati korumaktadır. Bu suç, insan onurunu, bireyin beden bütünlüğünü ve dokunulmazlığını korumanın yanı sıra, adliye ve adil yargılanma hakkının güvence altına alınmasını da hedeflemektedir. Aynı zamanda, kamu idaresinde disiplin sağlamayı da amaçlamaktadır. İşkence, maruz kalan bireylerin vücut dokunulmazlığına ve onuruna ciddi bir saldırı niteliği taşımakta ve hem beden hem de ruh sağlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca, işkenceye uğrayan kişi, iradesinin kısıtlanması ve algılama yeteneğinin zedelenmesi nedeniyle, hissettiği acı ve ıstırapla gerçek dışı bazı açıklamalarda veya kabullerde bulunabilir. Bu durum, belirli bir suça ilişkin ikrar ya da diğer deliller elde etmek amacıyla işkencenin kullanılması hâlinde, gerçeğin açığa çıkarılmasına ve adaletin sağlanmasına engel teşkil edebilir. Bu nedenle, işkencenin ayrı bir suç olarak cezai yaptırım altına alınması, ceza muhakemesinin maddi gerçeği ortaya çıkarma amacını gerçekleştirmesine de katkıda bulunur.

Öğretide bir görüşe göre, işkence suçunun hukuki konusu işkence mağdurunun şeref, haysiyeti, vücut dokunulmazlığı, iç huzuru ve en önemlisi yaşam hakkıdır (Artuk vd., 2009:

2471).

Özgürlüğü elinden alınmış bir bireye karşı, davranışı gerektirmediği bir durumda fiziksel güç uygulanması, insan onuruna bir saldırı olup, AİHS'nin 3. maddesi ile güvenceye alınmış olan hakkın ihlali anlamına gelmektedir. (Labita/İtalya kararı, AİHM, 06.04.2000).

Öğretide işkence suçunun koruduğu hukuki değerler farklı şekilde ifade edilmiştir. Buna göre, işkence suçuyla korunan hukuki değer; Özen'e (2017: 206) göre, vücut tamlığı, beden ve ruh sağlığı, şeref ve haysiyeti, kamu idaresinin işleyişidir. Tezcan ve diğerlerine (2023: 262), göre, insan onuru, kişi dokunulmazlığı ve adliyenin itibarıdır. Hafızoğulları ve Özen'e (2017: 122) göre, insana yakışır bir şekilde davranılması ve insan onurunun zedelenmesinden kaçınılmasıdır. Özbek ve diğerlerine (2024: 282) göre, yargı düzeni ve kamu idaresidir. Koca ve Üzülmöz'e (2017: 252) göre, kişinin bedensel ve ruhsal dokunulmazlığı, irade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı ve kamu idaresi işleyişine duyulan güvendir. Yargıtay'a göre, İşkence suçu ile korunan hukuki değerlerin başında insan onuru gelmektedir. Bunun yanı sıra, bireylerin beden ve ruh bütünlüğü, adil bir şekilde yargılanma hakkı ve kamu yönetiminde disiplinin korunması da önemli diğer hukuki değerlerdir. (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497). Bir başka kararda da şu şekilde ifade edilmiştir; *"İşkence suçu birden çok hukuksal yararı koruyan bir suçtur. Korunan hukuki değer, karma bir nitelik taşımaktadır. Bu suçla; insan onuru, vücut dokunulmazlığı, adliye ve kamu yönetiminde disiplin sağlama amacı korunmaktadır. İşkenceyi oluşturan fiiller beden ve ruh sağlığını bozmaktadır. İşkence gören kişi, irade özgürlüğü ortadan kalktığı, algılama yeteneği etkilendiği gibi duyduğu acı ve üzüntü sonucu gerçek dışı açıklamalarda veya kabullenmelerde bulunduğundan adaletin gerçekleşmesi ve ceza yargılamasının "maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına" yönelik amacı engellemekte veya gerçeğe ulaşma gecikmektedir. Ancak asıl korunan hukuki yarar, insan onurudur."* (Y 8. CD, 11.03.2014, E: 2014/398, K: 2014-5977). Kanaatimizce, işkence suçu ile korunan hukuki değer; insan hayatı, vücut dokunulmazlığı, insan onuru, irade özgürlüğü ve susma hakkı, adliye ve adil yargılanma hakkı ve kamu idaresinin güvenilirliğidir.

2.3. İŞKENCE SUÇUNUN UNSURLARI

Ceza hukuku bağlamında bir suçun unsurları; maddi unsurlar, manevi unsurlar ve hukuka aykırılık unsurundan oluşmaktadır.

2.3.1. Maddi Unsurlar

Ceza hukukunda maddi unsuru bulunmayan bir suçun varlığı söz konusu olamaz

(Dönmezer ve Erman, 1994: 366). Suçun maddi unsurları, haksızlığı belirleyen nesnel özelliklerdir. Bir başka deyişle suçun maddi unsurları, suçun hukuki tanımında belirtilen objektif nitelikteki öğelerdir. Bu unsurlar, suç teşkil eden eylemin dış dünyadaki görünüm biçimlerine dair bilgi sunmaktadır.

Bir suçun maddi unsurları, o suçun neticeli veya neticesiz (sırf hareket suçu) olmasına göre farklılık arz etmektedir. Neticesiz suçlarda bir suçun maddi unsurları; “fail”, “mağdur”, “fiil”, “suçun konusu”ndan oluşmaktayken; neticeli suçlarda bunlara ilaveten “illiyet bağı” ve “netice” unsurları bulunmaktadır (Artuk vd., 2019: 236; Koca ve Üzülmez, 2024: 144).

2.3.1.1.Fiil

Suçtan söz edebilmek için, failin ya olumlu ya da olumsuz bir eylem gerçekleştirmesi, bu eylemin dış dünyada bir farklılık yaratması ve gerçekleştirilen eylem ile dış dünyada meydana gelen farklılık arasında bir sebep-sonuç ilişkisi kurulabilmesi şarttır. (Centel vd., 2006: 230).

TCK m.94’te düzenlenen işkence suçunda fiil ani hareketle değil, süreklilik arz eden sistematik hareketlerle işlenmektedir. Bu hususa, m.94’ün gerekçesinde “*sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde*” işkence suçunun işlenebileceği ifade edilerek temas edilmiştir. İşkence olarak kabul edilen eylemler temel olarak kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz niteliği taşıyan fiillerdir. Ancak, bu fiiller, ani olarak değil, sistematik bir biçimde ve belirli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497). Bir Yargıtay kararında “... *Diğer taraftan, suç şüphesiyle Polis Merkezi Amirliği’nde bulunan mağdura bilgi veya itiraf elde etmek amacıyla vurulmadığı gibi fiilin süreç içerisinde ortaya çıkmamış ve ani bir şekilde gelişmesi, belli bir sürece yayılmaması ve sistematik olmayışı göz önüne alındığında sanığın eyleminin "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 1. maddesi ile TCK.nun 94. maddesi kapsamında işkence olarak kabulü olanaklı değildir.”* denerek bu hususun uygulamada kendine yer bulduğu gösterilmiştir (Y 8.CD, 17.05.2017, E: 2017-431 K: 2017-5652).

10.02.1984 tarihli “*İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*” ile 5237 sayılı TCK’nın 94. maddesi ve diğer yasal düzenlemeler göz önüne alındığında, belirli bir zaman diliminde ortaya çıkmayan ve sistematik olmayan eylemler işkence suçunu değil, eylemin ortaya

çıkardığı suçu meydana getirecektir (Y. 8.CD, 20.04.2017, E: 2017-468, K: 2017-4455). Örneğin polisin ifade aldığı mağdura sadece bir tokat atması işkence suçunu oluşturmaz, kasten yaralama suçunu oluşturur (TCK, m.86/3-d). Keza polis memurunun mağdura sadece tükürmesi, işkence suçunu değil, hakaret suçunu oluşturmaktadır (TCK, m.125). Fakat polis memurunun bu fiilleri süreç içerisinde birlikte gerçekleştirmesi işkence suçunu oluşturacaktır. Bu süreç içinde sürekli olarak uygulanan işkencenin en belirgin özelliği, bireyin psikolojik durumu, ruh hali, algı ve irade yeteneği üzerinde yaratmış olduğu yıkıcı etkilerdir. Bu etkilerin uzun bir dönem boyunca ve hatta bir ömür boyu sürmesi, işkencenin bu tür fiillerle karşılaştırıldığında işlenen fiillere nazaran daha ağır ceza uygulamalarıyla ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bir Yargıtay kararında işkence sayılan fiiller somut olay üzerinden şu şekilde bahsedilmiştir; “... nasıl böyle yaparsın diyerek ve hakaret içerikli sözler söyleyerek tokat atmaya başladığı, sonrasında, banyoya götürülerek, sanık B tarafından ayaklarının altına jop ile vurulmak suretiyle ve ayaklarına soğuk su dökülüp tuza bastırıldığı, sanık G 'ın, sanık B 'in istediği tuz, soğuk su gibi materyalleri temin ederek B.'ye verdiği, sonra müşterinin asayiş odasına götürüldüğü, sanık B 'in sanık G 'a "bir poşet getirin" dediği, sanık G 'ın getirdiği poşeti, her iki sanığın birlikte müşterinin kafasına geçirdikleri, sanık B tarafından bir süre poşetin müşterinin boğaz kısmına sıkıca tutularak müşterinin nefes almasının engellendiği, poşeti müşterinin kafasından çıkararak sanık B.'nin müşteriye "seni bir daha çarşıda görmeyeceğim, evden aşağı inmeyeceksin, inersen böylede olmaz alt takımların gider, kahvede çalışmayacaksın, kahvecide seni çalıştırırca kahvecinin de tepesine binerim" diyerek tehdit ettiği ...” (Y 8.CD, 23.01.2014, E: 2013-11882, K: 2014-1575).

İşkencenin sistematik olma ya da süreklilik unsuru; mağdura yönelik gerçekleştirilen birden fazla saldırının, genel bir tutum içinde yer alan davranışlar dizisi olmasını veya daha önceden planlanmış, organize ve düzenli bir şekilde yapılmasını gerektirir (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497). Başka bir Yargıtay kararında bu husus somut olayda şu şekilde incelenmiştir; “...bir veya iki sefer olmayıp sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içerisinde süreklilik arz eder şekilde gerçekleştirdiği vurma, saç çekme, hakaret içeren sözlerle aşağılama ve baygın vaziyette karakolda yerde yatırma şeklindeki zor kullanma yetkisi ile ilgisi bulunmayan eylemlerinin, işkence suçunu oluşturduğu” (Y 8.CD, 06.11.2013, E: 2013-13411, K: 2013-26551).

Bir bireyin uzun bir süre boyunca kötü muameleye maruz kalma derecesi de önemli olacaktır. İşkence sıklıkla kurbanlarının sağlığında kalıcı hasara yol açsa da, kalıcı

yaralanma suçun zorunlu bir unsuru değildir. Bir bireyin akrabasının ağır kötü muamelesini izlemeye zorlanmasının yarattığı ruhsal acı, işkence suçu için gereken ciddiyet seviyesine ulaşabilir. Kvoka davasında (Kvoka, Case No. IT-98-30/1-T, 7 143.) bir Yargılama Dairesi şunları yazmıştır: *"Bir kadın tanıdığına yapılan ciddi cinsel saldırıları izlemeye zorlanmak, zorla izleyen kişi için işkenceydi. Özellikle aile üyelerinin varlığı da tecavüze uğrayan kişiye işkenceye varan ciddi ruhsal zararlar verir."* (Schabas, 2006: 362).

İşkence suçunun belli bir süreç içinde sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesi kriteri, aynı davranışların tekrar edilmesi olarak düşünülmemelidir. Farklı niteliklere sahip olsa da, belirli bir süreç içerisinde yapılan hareketler, insan onuruyla uyumsuz bir şekilde bireyin fiziksel ya da psikolojik olarak zor çekmesine, algı veya irade yeteneğinin etkilenmesine veya küçük düşürülmesine neden oluyorsa, bu durum işkence suçunu meydana getirecektir. Yine süreklilik arz eden Filistin askısı veya falakaya yatırma gibi bazı eylemler, tekrarlanmıyor olsalar bile, sistematik bir uygulama özelliği gösterdikleri için işkence suçunu oluşturacaktır (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

İşkence suçu açısından, kamu görevlisinin gerçekleştirdiği eylemlerin öncelikle insan onuruyla örtüşmemesi gerekmektedir. TCK' nın 94. maddesi, işkence suçunun oluşumunda insan onuru kavramını esas alarak, hangi davranışların bu onura aykırı olduğunu konusu önemli hale gelmektedir. İnsan onuru, bilinçli bir varlık olmanın, kendi kaderini tayin etmenin ve çevresini şekillendirme yeteneğinin bir yansımasıdır; bu durum kişiliksizliği ortadan kaldıran bir ruha ve manevi bir güce sahiptir. İnsanları, varlıkları itibariyle sahip oldukları ve devletten önce de var olan hakları hiçe sayılarak, nesne haline indirmek, kesinlikle insan onuruna aykırıdır (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

Anayasa Mahkemesinin bir kararında insan onuru kavramı; *"...insanın ne durumda, hangi şartlar altında bulunursa bulunsun, sırf insan oluşunun kazandırdığı değerlerin tanınmasını ve sayılmasını anlatır. Bu öyle bir davranış çizgisidir ki, ondan aşağı düşünce, muamele, ona muhatap olan insanı insan olmaktan çıkarır."* şeklinde ifade edilmiştir (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

İşkence suçunun "icrai" veya "ihmalî" hareketle işlenebilmesi mümkündür. Örneğin mağdurun daha çok acı çekmesi için işkence kastıyla doktorun iğne yapması ve ilaç vermesi icrai hareketle işkence suçunu oluştururken; sorgu odasında mağdurun aç bırakılması, ihtiyaç için çıkmasına izin verilmesi ihmalî hareketle işkence suçunu oluşturacaktır.

İşkence suçunun oluşabilmesi için m.94'te düzenlenen seçimlik hareketlerden herhangi birinin işlenmiş olması yeterlidir. Bu seçimlik hareketler şu şekilde düzenlenmiştir:

- bedensel veya ruhsal yönden acı çektirilmesi,
- algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesi,
- aşağılanması hareketleridir.

Madde metninde sayılan bu seçimlik hareketlerin insan onuruyla bağdaşmayacak şekilde işlenmesi gerekmektedir.

TCK m.94'te yaptırıma neden olacak fiiller, *“bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları”* şeklinde ifade edilmiştir.

Suçun işleniş biçiminin suç tipinde belirtildiği durumlar bağlı hareketli suç, suç tipinde öngörülen neticenin herhangi bir şekilde gerçekleşebildiği suçlar ise serbest hareketli suç olarak tanımlanmaktadır (Dönmezer ve Erman, 1997: 505). Kanun lafzından da anlaşılacağı üzere işkence suçu serbest hareketli bir suçtur. Bu nedenle, madde kapsamında yer alan herhangi bir eylemin fail tarafından gerçekleştirilmesi durumunda işkence suçu meydana gelmiş sayılacaktır.

Kanun düzenlemesi gözden geçirildiğinde, sadece fiziksel acıya yol açan eylemlerin değil, duygusal sıkıntı veren eylemlerin de yasaklandığı anlaşılmaktadır. Mağdurun kavrama ve irade gücünün etkilenmesine yol açacak hareketler de işkence olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple işkence suçu, kasten yaralama suçunun ağırlaşmış halleri olarak ele alınamayacak bir suçtur (Demirbaş, 2016: 91; Cihan, 1971: 79).

Hareketin suç olarak kabul edilebilmesi için kişinin iradesi dâhilinde gerçekleştirilmiş olması gerekmele birlikte kişinin iradesi dâhilinde gerçekleşmeyen refleks, uykuda olma, bilinç kapanıklığı gibi durumlardaki eylemleri hareket kapsamında değerlendirilmez (Ercan, 2020: 73; Özbek vd., 2021: 219).

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere TCK' da işkence suçu, seçimlik hareketli bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, madde metninde belirtilen işkence suçuna ilişkin seçimlik hareketlerden yalnızca birinin gerçekleştirilmesi yeterlidir. Tüm hareketlerin yapılması gerekmediği gibi, eğer seçimlik hareketlerin hepsi gerçekleştirilirse, bu durum birden fazla işkence suçu değil, sadece tek bir işkence suçu oluşturacaktır. Suçun maddi

unsuru olarak kabul edilen hareket, icrai bir şekilde gerçekleştirilebildiği gibi, ihmali bir şekilde de icra edilebilir. Ayrıca, hareketin ihmal suretiyle icrai olarak da yapılması mümkündür.

İşkence için doğrudan fiziksel bir müdahale şart değildir, kişinin vücut bütünlüğüne zarar vermeyen fakat ona fiziksel ya da psikolojik açıdan acı veren, beden bütünlüğünü ihlal eden her türlü kötü muamele işkence tanımına girmektedir (Artuk vd., 2019: 245).

Beden üzerinde doğrudan fiziksel bir müdahalede bulunmadan, oluşturulan ortam vesilesiyle dolaylı bir etki yaratmak mümkündür. Örneğin, kişiyi aşırı sıcak veya soğuk bir ortamda tutmak ya da gürültüye, kirliliğe maruz bırakmak gibi durumlar bu tür bir müdahale olarak ortaya çıkabilir (Tezcan vd., 2023: 265).

İşkence suçunu düzenleyen maddenin beşinci fıkrasında, *“Bu suçun ihmali davranışla işlenmesi hâlinde, verilecek cezada bu nedenle indirim yapılmaz.”* ifadesine yer verilmiştir (TCK m.94). Örnekleme gerekirse, gözaltında olan şüpheliye işkence teşkil eden fiilleri uygulayan polis memuru ile bu hareketlerin uygulanmasına göz yumarak ihmali davranışla işkence suçunu işleyen karakol amiri aynı cezayı alacaktır.

İşkence suçunun işlenmesinde ihmali hareket söz konusuysa, fail açısından bir sorumluluk meydana gelmesi için, onun neticeyi önleme bakımından yasal bir sorumluluğa sahip olması yani garantör olması gerekmektedir (Tezcan vd., 2023: 255). İşkence suçu, çoğu zaman, amir konumundaki kamu yetkililerinin zımnî muvafakatiyle işlenmektedir. Örneğin amir konumundaki kamu görevlisi, kendi gözetim yükümlülüğü altında sürdürülmekte olan bir soruşturma işlemi sırasında şüphelilere işkence yapıldığını öngörmesine rağmen bu duruma müdahale etmemekle işkenceye onay vermiş olabilir. TCK m. 94/5’ e göre; bu tür hallerde, amir konumundaki kamu görevlisi, ihmali davranışla işkence suçunu işlemiş sayılacak ve bu nedenle cezada herhangi bir indirim olmaksızın sorumlu tutulacaktır.

Yargıtay kanun metninden yola çıkarak ifade etmeye çalıştığımız hususları somut olayda şu şekilde uygulamış ve işkence suçunun oluştuğunu belirlemiştir; *“Somut olayda; jandarma görevlisi olan sanığın bir suç nedeniyle yakalanan şikâyetçiye önce suçunu söyletme amacıyla tokat atması, akabinde de Jandarma Karakolunda falakaya yatırarak ayaklarının altına copla vurması fiilleri mevcuttur. Bu fiiller belli bir süreç içerisinde süreklilik gösteren ve dolayısıyla sistematik bir şekilde işlenen, insan onuruyla*

bağdaşmayan, mağdurun bedensel ve özellikle ruhsal yönden acı çekmesine neden olan, algılama ve irade yeteneğini ve buna bağlı olarak da hiçbir şekilde etkilenmeden, özgür iradesiyle ifade vermesini etkileyen, aşağılanmasına yol açan davranışlardır. Hal böyleyken işkence suçunun oluştuğu gözetilmeden yazılı şekilde kasten yaralama suçundan hüküm kurulması isabetsiz olmuştur” (Y 8.CD, 26.03.2013, E: 2013-15223, K: 2014-7817).

2.3.1.1.1. Mağdura Bedensel veya Ruhsal Yönden Acı Çektirilmesi

İşkencenin seçimlik hareketlerinden ‘bedensel veya ruhsal yönden acı çektirilmesinde bedensel yönden acı çektirilmesi, yaralama suçundaki vücuda acı vermek ile benzerdir. Farklı olarak yaralama suçunda mağdurun acı çekmesi aranırken, işkence suçunda fiilin mağdurda acı meydana gelmesine yol açacak nitelikte olması yeterlidir. Örneğin mağdurun dayanıklılığı veya uyuşturucu etkisi altında olması vesilesiyle duyarsızlığı nedeniyle işkenceyi subjektif olarak hissetmemiş veya önemsememiş olması fark etmez, işkence suçu yine de oluşmuştur (Tezcan vd., 2023: 267).

Mağdurun ruhsal yönden acı çekmesine neden olmak, geniş anlamda psikolojik şiddet hareketlerini ifade eder (Önok, 2006: 392). Ruhsal yönden acı çektirilmesi, mağdurun psikolojisini söz veya eylemlerle doğrudan etkileyerek, onun akıl ve ruh sağlığını tehlikeye atan davranışlardır (Tezcan vd., 2023: 267). Mağdurun psikolojik durumunun bozulması, yaşadığı baskı sebebiyle ruhsal durumunun normalin dışına çıkması söz konusudur (Özbek, 2008: 551).

2.3.1.1.2. Mağdurun Algılama Veya İrade Yeteneğinin Etkilenmesi

İşkence suçu insan onuruyla bağdaşmayacak şekilde bir diğer seçimlik hareket olan mağdurun algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesi suretiyle de işlenebilir. Bu tür davranışlar, bireyin düşünme ve düşüncelerine göre hareket edebilme imkânını, davranışlarına yön verme kabiliyetini yok etmektedir. Algılama yeteneğinin etkilenmesi bakımından mağdurun mutlaka bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesi gerekmemektedir (Artuk vd., 2006: 110).

İrade yeteneği kişinin kendi davranışlarını yönlendirme yetisini kullanarak, kendi özgür iradesiyle ne şekilde davranacağını seçebilme özgülüdür (Önok, 2006: 395; Özgenç, 2005: 260). İrade yeteneğinin etkilenmesi, kişinin daha önce sahip olduğu akli yetisinde gerilemenin meydana gelmesi şeklinde anlaşılmalıdır (Özen, 2017: 213).

Bir kimsenin işkence fiiliyle bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesinin sağlanması durumunda, onun algılama veya irade yeteneğinin etkilendiği söylemek mümkündür.

Dolayısıyla madde metninde ayrıca algılama ve irade yeteneğinin etkilenmesi ifadesinin gereksiz olduğu düşünülebilir. Kanaatimizce işkence suçunda mağdurun bedensel veya ruhsal yönden acı çektirilmesi sağlanmadan da, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesi mümkündür. Örneğin bir bebek bakıcısının, bebeğin sürekli ağlamasından usanıp onun mamasına uyumasını sağlayacak ilaçlar koyması, bedensel veya ruhsal yönden acı çektirilmesini sağlamadan, algılama ve irade yeteneğinin etkilenmesi saplayacak ve işkence suçunu oluşturabilecektir.

2.3.1.1.3. Mağdurun Aşağılanması

Aşağılamak, birine karşı küçük düşürücü davranışlarda bulunmak, birini aşağı ve hor görmek ve bunu davranışıyla göstermek şeklinde ifade edilir (<https://sozluk.gov.tr/>, 2025). Aşağılayıcı davranışlar, bireyin saygınlığını, onur ve şerefini hedef alan, kişide korku, üzüntü, bayağılık duyguları yaratabilecek nitelikteki eylemlerdir. Bu davranışlar, bireyi başkalarının yanında veya kendi içsel dünyasında utandırarak onun maddi veya manevi dayanıklılığını zayıflatır ya da kişinin iradesi dışında hareket etmesine neden olur (Doğru, 2006: 20).

2.3.1.2. Fail

Ceza hukuku açısından fail, suçlu, bilerek ve isteyerek kanunun yapılmasını emrettiği fiili yapmayan veya kanunun yasakladığı fiili yapan iradeye sahip gerçek kişidir (Artuk ve Alşahin, 2017: 652). TDK de faili, “hukuki sonuç doğuracak bir suç işleyen kimse.” olarak tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

5237 sayılı TCK’nın 37. maddesinde, “*Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur.*” ifadesine yer verilmiştir. Fail tanımı, 5271 sayılı CMK’nın ikinci maddesinde belirtilen “şüpheli” ve “sanık” kavramlarını kapsamaktadır. Soruşturma aşamasında “şüpheli” olarak tanımlanan failin, kovuşturma aşamasında bu sıfatı “sanık” olarak değişir. Şüpheli ve sanık kavramlarının tanımları, 5271 sayılı CMK’nın 2. maddesinin 1. fıkrasının a ve b bentlerinde ayrı ayrı yapılmış olmasına rağmen, TCK ve CMK’da failin tanımına dair net bir ifade bulunmamaktadır.

Tüzel kişiler de, iradelerini dış dünyaya sadece organları aracılığıyla ifade ettikleri için ceza hukuku kapsamında fail olarak değerlendirilemezler. Tüzel kişilerde cezai sorumluluk o eylemi gerçekleştiren organ veya temsilcilerine aittir (Koca ve Üzülmöz, 2019: 112).

İşkence suçunun faili ancak bir kamu görevlisi olup bu suç özgü suç niteliğindedir.

Özgü suç; suçun yasal tanımında yer alan fiilin ancak belirli kişiler tarafından gerçekleştirilmesidir (Öztürk ve Erdem, 2014: 167).

TCK'nın 94/1'de "*davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur*" ifadesiyle, işkence suçunda failin kamu görevlisi olduğu ifade edilmiştir. Kamu görevlisi olmayan kişilerin bu suçu işlemeleri mümkün değildir. Esasen her kamu görevlisi de bu suçun faili olamamaktadır. TCK m.94'ün gerekçesinde ifade edildiği üzere, kamu görevlisinin görevliyle ilgili bir fiiliyle işkence suçunun işlenmesi mümkündür. Dolayısıyla görevi kapsamında olmayan bir fiili sebebiyle kamu görevlisinin davranışları ancak eziyet kapsamında değerlendirilebilir.

TCK'nın m.94/4'te '*Bu suçun işlenişine iştirak eden diğer kişiler de kamu görevlisi gibi cezalandırılır.*' denilerek kamu görevlisi olmayan kişilerin işkence suçuna iştirak etmeleri durumunda azmettiren veya yardım eden olarak değil, kamu görevlileri gibi cezalandırılacağını ifade etmiştir.

İşkence suçunun failinin ancak kamu görevlisi olması gerektiği için işkence suçunu oluşturabilecek hareketleri ve neticeyi kamu görevlisi olmayan bir kişinin işlemesi halinde duruma göre eziyet veya kasten yaralama suçu oluşacaktır. Uygulanacak ceza bakımından bu suçlar arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Doktrinde bizim de katıldığımız görüşe göre, bu nedenle failin sıfatına bağlı olarak hem suç tipinde hem de uygulanacak cezada önemli bir fark oluşturmak yerine failin kamu görevlisi olmasının cezada artırım nedeni sayılması daha isabetli olurdu. Bu durumda eziyet suçuna yer verilmeyip sadece işkence suçuna yer verilmesi failin kamu görevlisi olmasına bağlı ceza artırımı yapılması tercih edilebilir. Böylelikle bu iki suç arasındaki farkı belirleme zorluğu da sona erer (Özen, 2017: 208)

İşkence suçunun meydana gelmesi için kamu görevlisinin mutlaka zor kullanma yetkisine sahip olması şart değildir. Ancak TCK'nın 256. maddesinde yer alan 'zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması' suçunun oluşabilmesi için zor kullanma yetkisine sahip bir kamu görevlisinin varlığı gereklidir. Buna karşılık işkence suçunun zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlilerince de işlenmesinin mümkün olduğunu ifade etmek gerekir. ... Nihayetinde, amacın ne olduğuna ve failin zor kullanma yetkisine sahip olup olmadığına bakılmaksızın, işkence suçuna uygun davranışları sistematik hâle getiren her kamu görevlisi bu suçun failidir (Y. 8. CD. 04.06.2018, E: 2018-207, K: 2018-6390).

İşkence suçunun oluşabilmesi için kamu görevlisinin zor kullanma yetkisine sahip

olması gerekmemektedir. Ancak zor kullanma yetkisine sahip olan kamu görevlisinin bu suçu ne zaman ve nasıl işleyeceği öğretide tartışma konusu olmuştur (Özen, 2017: 208).

Bir görüşe göre, kamu görevlisinin yetkisini açtığı durumlarda gerçekleştirdiği hareketler sistematik bir hal almışsa TCK m.256 değil m.94 uygulanmalıdır. Aksi takdirde TCK m.256 yollamasıyla TCK m.86 uygulanacaktır (Tezcan vd., 2023: 187).

Başka bir görüşe göre, sorunun 2 farklı çözümü vardır; 1) Yargıtay kanununda özel kastı aranmaması rağmen özel kast aramalıdır. Yargıtay çok istisnai de olsa eski TCK döneminde bu yöntemi uygulamıştır. 2) Çok acıklı veya üzücü olaylar dışında işkence suçundan değil kasten yaralama suçundan ceza uygulanmalıdır (Tezcan vd., 2023: 187-188).

Başka bir görüşe göre, kamu görevlisinin yetkisini aştığı durumlarda işkence suçu oluşmaz. Çünkü sistematiklik söz konusu değildir. Bu gibi durumlarda çoğu zaman sınır taksirle aşıldığı için taksirle yaralama suçu oluşur. Kasten aşılmışsa kasten yaralama suçu oluşur (Soyaslan, 2005: 152).

Bir diğer görüşe göre, konu kamu görevlisinin güç kullanma yetkisine sahip olup olmadığı noktasında ele alınmalıdır. Kamu görevlisi güç kullanma yetkisini işkence suçu kapsamı içine girerek aşmış ise TCK m.95 uygulanmalıdır. Kamu görevlisi güç kullanma yetkisini kasten yaralama suçu içine girecek şekilde aşmışsa TCK m.256 yollaması ile TCK m.86 ve duruma göre m.87 uygulanmalıdır. Burada ölçü hareketlerin sistematik olması ve işkence kastıdır (Özen, 2017: 209).

İşkence suçunun işlendiği durumlarda fail hakkında ayrıca görevi kötüye kullanma suçundan sorumluluk yoluna gidilemeyecektir. Çünkü işkence suçu görevi kötüye kullanma suçuna göre özel norm niteliğindedir (Özen, 2017: 208).

2003 yılında yapılan çok isabetli bir kânun değişikliği ile izin koşulu kaldırılarak re'sen soruşturma yolu açılmış ve bu nedenle fail hakkında doğrudan soruşturma ve kovuşturma başlatılabilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu durum işkence ile mücadele adına oldukça isabetli olmuştur (Özbek vd., 2021: 328).

Doktrinde bir görüşe göre, madde metninde, kamu görevliliği ile işkence suçunu oluşturan hareketlerin işlenmesi arasında bir nedensellik bağı aranmamıştır. Ancak böyle bir nedensellik bağının varlığı gerekli görülmelidir. Aksi takdirde, suçun failinin kamu görevlisi olmasının aranmasının anlamı kalmaz (Özen, 2017: 208).

2.3.1.3. Mağdur

Mağdur, kelime manası itibariyle “kadre uğrayan” demektir. Her suçta bir failin bulunması zorunluluk arz ettiği gibi, her suçta bir mağdurun da bulunması gerekmektedir. Fail gibi, bir suçun mağduru da ancak gerçek kişi olabilir (TCK, m.20). Dolayısıyla tüzel kişiler, bir suça doğrudan maruz kalmazlar, ancak suçtan etkilenenler arasında yer alabilirler yani tüzel kişiler, bir suçun mağduru olamamakta, ancak suçtan zarar gören olabilmektedir. Bazı suçlarda ise doğrudan bir mağdur göstermek mümkün değildir, bu gibi durumlarda toplumun tüm bireyleri suçun mağduru olarak değerlendirilmektedir (Özgenç, 2024: 226). Yine suçun mağduru suçla korunan hukuki yararın sahibi olan kişidir (Hafızoğulları ve Özen, 2017: 332).

İşkence suçunun mağdurunun, kamu görevlisi ile onun görevi ile bağlantılı olarak muhatap olmuş olması gerekir (Tezcan vd., 2023: 264).

TCK’ nın düzenlemesine göre, herkes işkence suçunun mağduru olma potansiyeline sahiptir. Ancak, TCK m. 94/2’de belirtilen hususlar gereğince, bu suçta belirli bir grup insanın mağduriyetinin nitelikli bir durum olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir. Eğer mağdur çocuk, beden veya ruh sağlığı bakımından kendini savunamayacak durumda biri ya da hamile bir kadınsa ya da işkencenin avukatlar veya diğer kamu görevlilerine karşı görevleri gereği gerçekleştirilmesi durumunda, cezanın artırılması söz konusu olmaktadır.

İşkence suçu 765 sayılı TCK yürürlükteyken yalnızca faili bakımından değil mağduru bakımından da özgü suç niteliğine sahipti (Tezcan vd., 2023: 228). 765 sayılı TCK’da 26 Ağustos 1999 tarihli 4449 sayılı kanunla TCK’nın 243/1 maddesinde yapılan değişiklikten önce, suçun mağduru “maznun” yani “sanık” olarak tanımlanmıştı. Yapılan düzenleme ile suçun mağduru genişletilmiş, şüpheli ve sanıkların yanı sıra mağdur, şahsi davacı, davaya katılan (müdahil) ve tanıkların da işkence suçunun mağduru olabileceği ifade edilmiştir (Demirbaş, 2016: 89). Ceza davasına dâhil olan bilirkişi, avukat, tercüman gibi kişilerin mağdurlar arasında yer almaması doktrinde bir eksiklik olarak ifade edilmiştir (Üzülmez, 2003: 85).

5237 sayılı TCK’da suçun mağdurunun herkes olabileceği kabul edilmiştir. 94. maddenin 2. fıkrasının (a) bendinde, “Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı”, (b) bendinde “Avukata veya diğer kamu görevlisine karşı görevi dolayısıyla” işlenmesi hali cezayı artıran nitelikli hal olarak düzenlenmiştir.

Kötü muamelenin AİHS'nin 3. maddesi kapsamında değerlendirilebilmesi için en azından belli bir ciddiyet seviyesine ulaşması gerekmektedir. Bu seviyenin belirlenmesi ise görecelidir ve kötü muamelenin süresi, fiziksel ve psikolojik etkileri, gerektiğinde mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi faktörler de dikkate alınmalıdır (Mehmet Ali Okur/Türkiye, AİHM, 17.01.2012).

2.3.1.4. Suçun Konusu

Suçun konusu, kanuni tanımda suç olarak tanımlanan fiilin üzerinde gerçekleştirildiği kişi veya nesnedir.

İşkence suçunun maddi konusu insandır. Bir diğer ifadeyle işkence oluşturan hareketlerin kendisine karşı işlendiği kişidir (Özen, 2017: 207).

Bir suçun işlenmesi, suçun konusuyla ilgili iki farklı sonuca yol açabilir. Bu sonuçlar, fiilin sonucunda bir tehlikenin ortaya çıkması veya bir zararın meydana gelmesidir. İlk durumda, gerçekleşen fiil bir tehlike suçuna sebep olurken; ikinci durumda ise fiilin sonucu, bir zarar suçunun oluşmasına neden olmaktadır.

Zarar suçlarında fiilin icrasıyla meydana gelen zarar için sadece para ile ölçülebilir nitelikte maddi bir zarar olarak değil, daha geniş bir anlamda, suç oluşturan fiilin maruz bıraktığı menfaat kaybı, menfi sonuç ve ziyan şeklinde anlaşılmaktadır (Koca ve Üzülmez, 2019: 148; Artuk vd., 2019: 304; Centel vd., 2006: 261; Erem vd., 1997: 237). Tehlike suçlarında ise suçun konusunun objektif olarak zarara uğrama tehlikesine maruz kalması yeterli olup ayrıca bir zararın meydana gelmesi gerekmemektedir (Artuk vd., 2019: 305; Centel vd., 2006: 261; Koca ve Üzülmez, 2019: 149).

Suçun maddi konusunun yanı sıra bir de hukuki konusu bulunmaktadır. Suçun konusu, yapılan hareketin hedef aldığı ve suç tipinde yer alan konuyu ifade ederken; hukuki konu, gerçekleştirilen fiil sonucunda ihlal edilen hukuki varlık veya menfaati tanımlar. Hukuki konuya korunan hukuki değer de denebilir. İşkence suçuyla korunan hukuki değeri "Suçla Korunan Hukuki Değer" başlığında incelenmiştir.

2.3.1.5. İlliyet (Nedensellik) Bağı

İlliyet bağı ya da nedensellik bağı, sorumluluk hukukunda gerçekleşen zararlı sonuçla bu zararın sebebini oluşturan fiil veya olay arasındaki sebep sonuç bağına denenen bir hukuk terimidir (https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/nedensellik_bagi_hukuk). Ortaya çıkan zarar ile failin davranışı (fiil) arasındaki bağlantı olarak ifade edilebilir.

İşkence suçu sırf hareket suçu olarak kabul edildiği takdirde nedensellik bağının tespitine gerek yoktur. Neticeli suç olarak kabul edildiğinde hareket eden netice arasında nedensellik bağının tespiti gereklidir. Bizim de katıldığımız, doktrinde yer alan görüşe göre işkence suçu neticesiz suç özelliği gösterdiği için nedensellik bağının varlığı aranmaz.

2.3.1.6. Netice

Suçun maddi unsurunun oluşabilmesi için sadece “icrai” ya da “ihmalî” davranışın bulunması yeterli değildir. Aynı zamanda bu davranışın karşılığında dış dünyada bir farklılık kazandırılmalı, bir sonuç elde edilmelidir (Alacakaptan, 1975: 9; Hakeri, 2012: 135).

Netice ancak ceza kanununda suçun tanımında belirtiliyorsa bir önem arz etmektedir (Artuk, 2007: 406; Ercan, 2020: 79).

İşkence suçunun sırf hareket (neticesi harekete bitişik suç) suçu mu yoksa zarar neticeli veya neticeli suç mu olduğu öğretilerde tartışmalıdır;

Öğretilerde bir görüşe göre, işkence suçu suç ile korunan hukuki değer üzerinde bir tehlikenin meydana geldiği suçlardan olduğu için tehlike suçudur. Ancak bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesi bakımından neticeli suç olma özelliğine sahiptir (Artuk vd., 2009: 187). Öğretilerde başka bir görüşe göre, işkence suçu neticesi harekete bitişik bir zarar suçudur (Tezcan vd., 2023: 180).

Öğretilerde diğer bir görüşe göre, işkence suçu mağdurun bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesi bakımından neticeli suç olma özelliğine sahiptir (Hafizoğulları ve Özen, 2017: 115).

Öğretilerde başka bir görüşe göre, işkence suçu bedensel veya ruhsal acı çekme algılama ve irade yeteneğinin bozulması (her bir netice bakımından) neticeli suç özelliğine sahiptir (Koca ve Üzülmez, 2013: 258).

Öğretilerde başka bir görüşe göre, işkence suçu seçimlik neticeli bir suçtur. Acı çekme algılama ve irade yeteneğini etkilenmesi bakımından neticeli suç, aşağılanmaya yol açacak davranışlar bakımından neticesiz ve aynı zamanda somut tehlike suçu özelliğine sahiptir. Acı çekme neticesi bakımından zarar suçudur (Özen, 2017: 213).

Kanaatimizce işkence suçu sırf hareket suçudur. Kanunun lafzı incelendiğinde işkence suçunu yaptırma bağlayan TCK 94’te “...insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren ...” denerek sadece bahsi geçen

durumlara yol açmanın yeterli olduğu görülmektedir. Suçun oluşması için bir netice aranmamıştır.

İşkencedeki manevî amaç, mağduru yalnızlaştırma, zihinsel zorlamaya maruz bırakma, bedensel acı verme ve neticesinde küçük düşürüp öz saygısını yok etme gibi yöntemlerle ondan spesifik bir sonuç elde etmektir. Elde edilmek istenen bu sonuç, bir imza, bir ikrar, diğer kimselerin ihbarı olabilir. Böylelikle, belli bir suçun aydınlatılmasına olanak tanınacağı öngörülmektedir (YCGK, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

2.3.2. Manevi Unsurlar

Mülga Türk Ceza Kanunu'nun suçun yalnızca özel kastla işlenebileceğini belirten düzenlemesine karşın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda işkencenin genel kastla işlenebileceği öngörülmektedir.

2.3.2.1. Kast

TCK'nin 94. maddesinde düzenlenen işkence suçun ancak kasten işlenebilen bir suçtur. Doğrudan kastla işlenebilmesi mümkündür. İşkence suçunun olası kasla işlenip işlenemeyeceği hususu öğretide tartışmalıdır. Bir görüş, işkence suçunu oluşturan hareketlerin süreklilik taşıması, kastın doğrudan olmasını gerektirir demektedir. Diğer bir görüş, kanunun lafzına bakılarak işkence suçunun işlenebilmesi için işkence suçunun bazı durumlarda tek hareket ile de işlenebileceği kabul edilirse olası kastın varlığı kabul edilebilir demektedir (Özen, 2017: 215).

Mülga 765 sayılı TCK'da işkence suçunun özel kastla işlenebileceği düzenlenmiştir. Failin bir kişiye suçlarını açıklamak, mağdurun, şahsi davacının, davaya katılan kimsenin veya bir tanığın olayları bildirmesini engellemek, şikâyet veya ihbarda bulunmasına mani olmak, bir kişiye karşı şikâyet veya ihbarda bulunması veya tanıklık etmesi sebebiyle ya da başka herhangi bir sebeple uygulaması gerekli idi (Demirbaş, 2016: 105).

5237 sayılı TCK'da işkence suçu için özel bir kast aranmamıştır. Dolayısıyla işkence ne amaçla yapıldığının bir önemi bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay da kararlarında bu hususa vurgu yapmaktadır:

“5237 sayılı TCK'da işkencenin belli bir amaçla işlenmesi aranmamıştır. Buna göre, kamu görevlisinin herhangi bir sebeple ve fakat bilerek sistematik bir şekilde insan onuru ile bağdaşmayan bedensel veya ruhsal yönden acı çektiren, aşağılayan, algılama ve irade yeteneğini etkileyen davranışları gerçekleştirilmesi suçun oluşumu için yeterlidir.” (Y. 8.

CD. 04.06.2018, E: 2018-207, K: 2018-6390).

İşkence suçunun manevi unsuru kasttır. Suçun meydana gelebilmesi için, kamu çalışanının, bir bireyin onuruna aykırı bir şekilde fiziksel ya da psikolojik acı hissetmesine, algı veya irade yeteneğinin etkilenmesine ya da aşağılanmasına sebep olacak eylemleri yaptığını bilmesi ve bunu istemesi yeterlidir. Yasal düzenleme, işkencenin belli bir amaçla gerçekleştirilmesini şart koşmamıştır (YCGK 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497).

2.3.2.2. Taksir

5237 sayılı TCK'da taksir gerekli dikkati, özeni ve tedbiri göstermeden işlenen fiilleri ifade etmektedir (TCK, m.22/2). TCK 22/2' de geçen "*taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla*" dolaylı bir taksir tanımını ifade etmektedir. TCK 22/1' de ise, taksirin kanunun açıkça belirtildiği hallerde cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Buna göre bir suçun işlenmesi ancak kasten mümkünken; taksir kanunun istisna olarak düzenlediği bir sorumluluk şeklidir. Dolayısıyla işkence suçu taksirle işlenemez.

İşkence suçu, taksir ile ya da bilinçli taksirle gerçekleştirilemeyeceğinden, kasten işlenmesi gereken bir suçtur. İhmali davranışla işlenmesi, "Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi" suçundaki gibi kasten bir kusur düzeyi ile mümkün olabilir. Bu nedenle, ihmal yoluyla işkence suçu, yalnızca kast düzeyinde bir kusur ile bu çerçevede doğrudan ya da muhtemel bir kastla işlenebilir.

2.3.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

5237 sayılı TCK'nın sisteminde esas alınan suç teorisinde suçun unsurları üçe ayrılmaktadır. Bunlar, suçun maddi unsurları, manevi unsurları ve suçun hukuka aykırılık unsurudur. İşlenen fiilin tipik, yani kanuni tanıma uygun olduğu tespit edildikten sonra, bu fiille ilgili olarak hukuka aykırılık yönünden bir değerlendirme yapılır. Somut olayda hukuka uygunluk sebeplerinin yokluğu, fiili hukuka aykırı fiil yapar. Dolayısıyla işkence suçunun meydana gelmesi için, diğer unsurların yanı sıra, fiilin hukuka aykırı olması da bir şarttır.

Hukuka aykırılık, genel olarak hukuken korunan hak ve menfaatlere yapılan bir saldırı, yani eylemin hukuk sistemine uygun olmaması demektir. (Kunter, 1949: 77). Ceza hukuku açısından hukuka aykırılık, suç tanımını ihlal eden bir eylemin yalnızca ceza hukuku ile değil, aynı zamanda tüm hukuk sistemi ile çelişkili durumda olması demektir (Demirbaş, 2016: 103)

Ceza hukukunda kanuni tipe uyan her hareket, yaptırımla sonuçlanmaz; fail

tarafından gerçekleştirilen tipik hareketin yaptırıma tabi tutulabilmesi için ayrıca hukuka da aykırı olması gerekir (Keçelioğlu, 2010: 301).

Ceza Kanunu tarafından suç olarak değerlendirilen bir fiil, eğer ceza kanunundaki ya da diğer hukuksal düzenlemelerdeki başka bir kural tarafından izin veriliyorsa, o zaman bu fiil hukuk düzeni tarafından yasaklanmamış sayılır ve dolayısıyla suç olarak kabul edilmez. Bu şekilde ceza normunun yasakladığı bir fiilin işlenmesine izin verilerek, onun hukuka aykırı olmasını önleyen kurala “hukuka uygunluk sebebi” denir (Artuk vd., 2019: 479; Dönmezer ve Erman, 1994: 18).

Failin “*bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlarda bulunması*” yani işkence suçunun tipikliğini bir başka deyişle maddi unsurunu gerçekleştirse dahi somut olayda herhangi bir hukuka uygunluk nedeni varsa artık suçun oluştuğundan bahsedilemeyecek ve kişi fail sıfatından kurtulacaktır.

Meşru savunma, kanun hükmünü icra, hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası hukuka uygunluk nedenleridir; zorunluluk hali, yetkili amirin emrini ifa, cebir veya tehdit ve hata ise kusurluluğu kaldıran nedenlerdir. Bir doktor tedavi amaçlı olarak hastasına belirli aralıklarla acı verici iğne ilaç veya başkaca tedavi yöntemlerini uyguladığı zaman kanun hükmünü icra gereğince sorumlu tutulamayacaktır. Bu durumda failin suç işleme kastı bulunmayacağı için bu gerekçe ile de sorumluluk yoluna gidilemez. Maddi açıdan işkence olsa da manevi unsuru bulunmayacaktır. Kusurluluğu kaldıran nedenlerden cebir veya tehdit ve hata hükümleri işkence suçu için uygulanabilir. Örneğin fail işkence oluşturan hareketleri üzerinde gerçekleştirdiği kişinin ölmüş bir kişi olduğunu sanır ve fakat kişi gerçekte canlı olursa, hatasından yararlanmalıdır. Bu durumda taksirle yaralama söz konusu olabilir (Özen, 2017: 216). Failin gerçekleştirdiği eylemin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir yanılığa düşmesi mümkün değildir. Örneğin A yerine B' ye işkence yapıldığında failin hatası esaslı olmadığından kusurluluğu ortadan kalkmaz.

Kamu görevlisi, amirinin korkutma ya da tehdidi altında emri yerine getirdiğini iddia ederek sorumluluktan kaçamaz. Zira yasaların suç olarak tanımladığı bir eylemi gerçekleştirmek için kimse emir veremez ya da bu emri yerine getiremez (Hafizoğulları ve Özen, 2017: 124).

İşkence eyleminin ceza hukuku yönünden yaptırımla koruduğu hukuki değer sadece mağdurun vücut bütünlüğü veya geniş anlamda kişi dokunulmazlığına yönelik değildir. Bu

durum karma bir özellik taşıdığından basit müessir fiil seviyesinde kalan işkence eylemleri açısından dahi mağdurun rızasının bir hukuka uygunluk nedeni olamayacağı ifade edilmelidir (www.yenidunyahukuk.com/ders/3-ders-notu-iskence-sucu.pdf, 2025).

5237 sayılı TCK'nın işkence suçunu düzenleyen maddelerinde hukuka uygunluk nedenlerine ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. TCK'nın ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler başlıklı bölümünde 24 vd. maddelerde genel hukuka uygunluk ve kusurluluğu etkileyen durumlar düzenlenmiştir. Bu maddelere göre 'Kanunun hükmü ve amirin emri', 'Meşru savunma ve zorunluluk hali' ve 'Hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası' genel hukuka uygunluk nedenleridir. Bu bilgilere karşın tezimizin 'uluslararası hukukta işkence suçu' başlıklı bölümünde de ayrıntılı şekilde ifade ettiğimiz üzere, ülkemiz taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan, işkence suçu için herhangi bir hukuka uygunluk nedeni öngörülemediği, işkence suçunun mutlaklığı, işkence yasağı noktasında hiçbir istisnaya yer verilemeyeceğini kabul etmiştir. Dolayısıyla işkence suçu için hiçbir hukuka uygunluk nedeninin varlığı iddia edilemez.

2.4. İŞKENCE SUÇUNUN BENZER SUÇ TANIMLARIYLA İLİŞKİSİ

2.4.1. Eziyet Suçu (TCK, m.96)

Eziyet suçu TCK Madde 96' da,

“(1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 12/5/2022-7406/5 md.) Suçun kadına karşı işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı iki yıl altı aydan az olamaz.

(2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin;

a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

b) Üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe veya boşandığı eşe karşı,[42]

İşlenmesi halinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Maddenin gerekçesi ise “Eziyet olarak, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, aşağılanmasına yol açacak davranış-larda bulunulması gerekir. Aslında bu fiiller de kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz niteliği taşıyabilirler. Ancak, bu fiiller, ani olarak değil, sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmektedirler. Bir süreç içinde süreklilik arz eder bir tarzda işlenen eziyetin

özelliği, işkence gibi, kişinin psikolojisi ve ruh sağlığı üzerindeki tahrip edici etkilerinin olmasındır. Bu etkilerin uzun bir süre ve hatta hayat boyu devam etmesi, eziyetin bu kapsamda işlenen fiillere nazaran daha ağır ceza yaptırımını altına alınmasını gerektirmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, eziyet suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsurları belirlenmiştir. Bu unsurlara ilişkin açıklama için, kasten yaralama suçunun gerekçesine bakılmalıdır.” Şeklindedir.

Kanun lafzından ve özellikle gerekçeden hareketle, sivil bireyler tarafından yapılan işkence niteliğindeki eylemlerin, eziyet suçunu meydana getireceği ifade edilebilir (Demirbaş, 2016: 73).

Eziyet suçunun koruduğu hukuki değerler, insan onuru ve kişinin vücut dokunulmazlığıdır. Eziyet suçunu işkence suçundan ayıran nokta, bu suçu işleyen kişinin herhangi biri olabilmesidir. Eğer bir kamu görevlisinin görevi gereği işlediği ve mağdurun bedensel ya da psikolojik yönden acı çekmesine ya da aşağılanmaya yol açan bir hareket varsa artık işkence suçu söz konusu olacaktır (Artuk vd., 2008: 198).

2.4.2. Kasten Yaralama Suçu (TCK, m. 86)

Kasten yaralama suçu TCK Madde 86’ da,

“(1) Kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” Şeklinde ifade edilmiştir. TCK m. 86 ve devamı maddelerde kasten yaralamanın “basit şekli”, “neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama ” ve “kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenmesi” yaptırıma bağlanmıştır.

Kasten yaralama ile işkence suçlarının maddi ve manevi unsurları arasında bir fark bulunmamaktadır. İşkence suçunun manevi unsuru açısından genel kastın yeterli görülmesinin en büyük sakıncası işkence suçu ile kasten yaralama arasında ayırım yapmayı zorlaştırmasıdır. Her kamu görevlisinin işkence suçunun faili olabilmesi ve özel kastın aranmaması nedeniyle işkenceyi kasten yaralamadan ayırt etmek güçleşecektir. Çünkü TCK m. 86/3-d’ de “Kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle” ifadesinin varlığı ile kasten yaralama açısından failin kamu görevlisi olmasının nitelikli bir durum olarak kabul edildiği görülmektedir (Demirbaş, 2016: 77).

İşkenceyi kasten yaralamadan ayırt etmenin zorluğu karşısında iki olasılık ortaya çıkabilir: birincisi Yargıtay’ın yasada açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen özel bir kast

araması, ikincisi ise işkence sayılabilecek eylemlerin yaralama kategorisine alınmasıdır. Ne yazık ki uygulama, işkencenin cezasının ağırlığı nedeniyle bu yöndedir (Önok, 2006: 346).

2.4.3. Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırın Aşılması Suçu (TCK, m.256)

Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçu TCK Madde 256' da,

“Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.” Şeklinde ifade edilmiştir.

5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun¹⁰ *“Özel güvenlik görevlileri, görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılır.”* (m.23) hükmü gereğince özel güvenlik görevlileri Türk Ceza Kanunu kapsamında kamu görevlisi olarak değerlendirilir. Yani özel güvenlik görevlileri de zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçunun faili olabilecektir.

Zor kullanma yetkisi, kamu görevlilerine kanunlar tarafından tanınan ve görevleri sırasında düzenin korunması amacıyla fiziksel güç kullanma yetkisi veren hukuki bir yetkidir. Ancak bu yetkinin kullanımına, ölçülülük ve gereklilik ilkelerine dayanarak sınırlamalar getirilmektedir (Demir, 2021: 85). Zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu, kamu görevlisinin görevini yerine getirirken yasal olarak tanınan zor kullanma yetkisini orantısız ve keyfi bir şekilde kullanması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda fail, görevini yerine getirirken aşırı güç kullanmakta, fakat kastı mağdura işkence etmek veya acı vermek değil, görevini yerine getirmektir (Kaya, 2022: 147). Bu nedenle, bu suç türü, kamu görevlisinin görevle ilgili sınırları aşması ve ihmal etmesi sonucunda meydana gelen, taksir veya olası kastla işlenebilecek bir suç olarak kabul edilmektedir.

Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin bu yetkisinin sınırını aşması durumunda ne zaman işkence ne zaman zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçu oluşacağı sorusu zor sorulardan biridir. Bu noktada, işkenceye benzer suçları birbirinden ayırmak için *“asgari ağırlık kriteri”* şeklinde adlandırılan bir ölçütün kullanılması düşünülebilir; fiilin somut ve ciddi bir nitelik taşıması aranmalıdır. (Demirbaş, 2016: 80).

Her iki suç çeşidi arasında, suça konu fiilin görünüşte benzer olması olasıdır. Örneğin gözaltına alınan bir kişiye uygulanan fiziksel şiddet, hem zor kullanma yetkisinin sınırının aşılması hem de işkence suçu olarak değerlendirilebilir. Fakat bu ayrım, failin kastı ve fiilin

¹⁰ Bu kanunun Kabul Tarihi: 10/6/2004 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 26/6/2004 Sayısı: 25504.

yoğunluğu göz önünde bulundurularak varılır. Eğer fail, mağdura işkence yapma amacı gütmeyen yalnızca görevini yerine getirirken orantısız güç kullanırsa, bu durum sınırı aşma suçunu oluşturur; ancak failin mağduru kasıtlı ve sistematik bir şekilde eziyet etmesi halinde işkence suçu unsurları oluşur (Arslan, 2021: 65).

BÖLÜM III

SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ, SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ, YAPTIRIM-İNFAZ REJİMLERİ, YARGILAMA USULÜ VE ZAMANAŞIMI

3.1. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

Bir suçun özel görünüş şekilleri; teşebbüs, iştirak ve içtima başlıkları altında incelenmektedir.

3.1.1. Teşebbüs

TCK 35/1’de, “*Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.*” denilerek suça teşebbüsün hangi aşamada oluşacağı ifade edilmiştir. Suçun teşebbüs aşamasında kalması tamamlanmış suça göre daha az cezayı gerektirmektedir.

TCK’nın 35. maddesinin gerekçesinde, 765 sayılı TCK ve Hükümet Tasarısında yer alan “eksik teşebbüs”–“tam teşebbüs” ayırımı adil olmayan bir cezalandırmanın ortaya çıkmasına neden olduğu ve bu ayırımın sırf hareket suçlarında uygulanamaması gerekçesiyle kaldırıldığı ifade edilmiştir. Adil ve eşit bir cezalandırma bakımından, teşebbüs hareketinin meydana getirdiği zarar veya tehlikenin ağırlığının esas alınması öngörülmüştür. Yine gerekçede icra hareketlerinin başlangıcına yönelik olarak, Hükümet tasarısında yer alan “kastı şüpheye yer bırakmayacak” kriteri metinden çıkarılmış ve bunun yerine “doğrudan doğruya icraya başlama” kriteri benimsenmiştir. Böylelikle işlenmesi amaçlanan suçla yakın bir ilişki ve bağlantı içinde bulunan eylemler gerçekleştirildiğinde, suçun icrasına başlanıldığı kabul edilecektir.

İşkence suçunun tamamlanması için işkencenin amacına ulaşılması ya da mağdurun fiziksel veya duygusal acı hissetmesine ihtiyaç yoktur. Yapılan eylemin nesnel özellikleri nedeniyle bu tür sonuçları doğurmaya elverişli olması yeterlidir (Nuhoğlu, 1999: 573; Önok, 2006: 476; Şen, 2006: 337).

İşkence suçu açısından teşebbüs konusunda genel hükümler uygulanacaktır.

Kamu görevlisi elverişli hareketlerle işkence suçunun icra hareketlerine başladıktan sonra, elinde olmayan bir nedenin ortaya çıkması sebebiyle icra hareketlerini tamamlayamazsa işkence suçuna teşebbüs söz konusu olur (Üzülmez, 2005: 240).

Kamu görevlisi, elverişli hareketlerle işkence suçunun icrasına başlamış olsa da kendi rızasıyla bu suçun tamamlanmasından vazgeçtiği takdirde, TCK m. 36' da yer alan gönüllü vazgeçme hükümleri uygulanabilir hale gelecektir. TCK'nın 36. maddesi , *“fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır.”* diyerek gönüllü vazgeçmeyi genel hükümler kısmında ifade etmiştir, bu hüküm işkence suçu için de geçerlidir.

Bazı durumlarda, işkence olarak değerlendirilebilecek eylemler gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, mağdurun bedensel veya ruhsal yapısından kaynaklanan çeşitli sebeplerle fiziksel ya da manevi acı hissetmemesi ihtimal dâhilindedir. Ancak, bu suç açısından önemli olan nokta, yapılan eylemlerin cismen ya da manevi açıdan acı vermeye ya da insan onurunu zedelemeye elverişli olup olmamasıdır.

3.1.2. İştirak

İştirak, tek bir kimse tarafından işlenebilecek bir suçun, birden fazla kimse tarafından önceden iş birliği yapılarak işlenmesiyle meydana gelir (Önok, 2006: 479). TCK'nın lafzından da anlaşılacağı üzere işkence suçu kamu görevlileri tarafından işlenebilir. Kamu görevlisinin işlediği işkence suçuna diğer bir kamu görevlisinin katılması durumunda iştirake ilişkin genel hükümler yani TCK'nın 37-41. maddeleri uygulanır ve her kamu görevlisi suça olan katkısı mahiyetinde kanunun öngördüğü biçimde cezalandırılır (Koca ve Üzülmöz, 2013: 263).

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere işkence özgü bir suçtur. Özgü suçun oluşabilmesi için; failin insan olmasının dışında bir takım özel ve objektif şartlar gereklidir (Artuk vd., 2009: 2467). İşkence suçu açısından farklılık ortaya koyan ve çözülmesi gereken bir problemi akla getiren husus; kamu görevlisinin işkence suçunu oluşturan fiillerine kamu görevlisi olmayan kişinin katılması durumunda nasıl cezalandırılacağı hususudur. TCK'nın 40. maddesinin ikinci fıkrasında özgü suçlarda iştirake ilişkin, *“Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur.”* Şeklinde genel bir düzenleme mevcuttur. Ancak işkence suçu için TCK m.94/4 ile *“Bu suçun işlenişine iştirak eden diğer kişiler de kamu görevlisi gibi cezalandırılır.”* Şeklinde bir istisna getirilmiştir. Buna göre işkence fiilinin işlenişi üzerinde kamu görevlisi ile hâkimiyet kuran sivil kişi de fail olarak

cezalandırılacaktır, ancak sivil kişinin işkencenin işlenişine olan katkısı yalnızca azmettirme yahut yardım etme şeklinde ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu olacaktır (Koca ve Üzülmez, 2024: 264).

3.1.3. İçtima

Ceza hukukunda içtima konusunda temel ilke, “*Ne kadar fiil varsa o kadar suç; ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır.*” şeklindedir. Ancak bu kuralın bazı istisnaları, suçların içtimaı başlığı altında ele alınmaktadır (Artuk vd., 2019: 781).

Türk Ceza Kanunu suçların içtimaı başlıklı beşinci bölümde; “bileşik suç”, “zincirleme suç” ve “fikri içtima” yı düzenlemiştir. Bu maddeler ışığında:

TCK ‘nın 42. Maddesinde bileşik suç, “*Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz.*” şeklinde tanımlanmıştır. TCK m. 94/3’teki işkencenin nitelikli halinde cinsel taciz ifadesine yer verildiğinden işkencenin cinsel saldırı şeklinde gerçekleşmesi durumunda bu nitelikli hal uygulanmayacak ve artık bileşik suç söz konusu olacaktır (Özen, 2017: 218).

5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinde zincirleme suç, “*Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumu*” şeklinde tanımlanmış ve tek bir cezaya hükmedilip bu cezanın artırılarak hüküm kurulması şeklinde yaptırıma bağlanmıştır. Kanun koyucu, aynı maddenin üçüncü fıkrasında sayılan “*kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı ve yağma*” suçlarına istisna getirmiş ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanmayacağını yani gerçek içtima uygulanacağını ifade etmiştir. Buna karşılık hukuki anlamda hareketin tekliğinin söz konusu olduğu durumlarda, tek bir işkence suçunun varlığını kabul etmek gerekecektir (Özbek vd., 2024: 293).

TCK ‘nın 44. maddesinde fikri içtima için, “*İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.*” denmiştir.

Kişiyeye işkence uygulandığında, mağdura yönelik olarak kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz ve cinsel saldırı gibi eylemler gerçekleştirilebilir. Türk Ceza Kanunu çerçevesinde bu tür fiiller genel olarak "işkence suçu" nun maddi unsurları kapsamına girmektedir. Bu nedenle, failerin yalnızca bu suçtan ötürü cezalandırılması gerekecektir. Dolayısıyla, bir kişiye karşı gerçekleştirilen eylemlerin bir veya birkaç gün içerisinde

sürmesi durumunda bile, failin 94. maddeye göre yalnızca bir kez cezalandırılması yeterli olacaktır (Özgenç ve Şahin, 2000: 17).

İşkence mağduru yaşamını yitirirse, bu durumda neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence suçundan dolayı ceza uygulanması gerekmektedir. Ancak, kamu görevlisi işkence yaptığı kişiyi, ihbar edilme endişesiyle öldürürse, bu durumda hem işkence suçundan hem de nitelikli kasten öldürme suçundan (TCK m. 82/1-h) ceza verilmesi yerinde olacaktır (Demirbaş, 2016: 45).

Mağdurun işkence ve eziyet edilerek öldürülmesi kasten öldürmenin nitelikli halini (TCK m. 82/1-h) oluşturmaktadır. İşkence suçunu işleyen failin amacı mağduru öldürmek değildir. Hâlbuki kasten öldürme suçunun nitelikli hali bakımından işkence veya eziyetin amacı mağduru vahşice öldürmeye yöneliktir. Bu itibarla işkence sonucu mağdurun ölmesi halinde, kasten öldürmenin nitelikli hali gerçekleşmeyecek ve içtima ilişkisinin kasten öldürmenin temel şekli ile kurulması gerekecektir (Koca ve Üzülmez, 2024: 265).

3.2. SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ

Suçun nitelikli hallerinden faile yaptırım uygulanabilmesi için suçun temel şekli kasten işlenmeli ve meydana gelen netice için en az taksir düzeyinde bir kusur bulunmalıdır¹¹.

İşkence suçunun nitelikli hallerini şu başlık altında incelemek mümkündür:

3.2.1. İşkencenin Çocuğa, Beden Veya Ruh Bakımından Kendisini Savunamayacak Durumda Bulunan Kişiyeye Ya Da Gebe Kadına Karşı İşlenmesi (m.94/2-a)

İşkencenin çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiyeye ya da gebe kadına karşı işlenmesi halinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK m.94/2-a).

TCK'nın tanımlar başlıklı 6. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde ifade edildiği üzere “çocuk” deyiminden; “henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi”yi anlamaktayız.

Beden ve ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda olan kimse, sakatlar, düşkünler, isnat yeteneği olmayanlar, tamamen veya kısmen akıl hastası kimselerdir

¹¹ 5237 sayılı TCK'nın 23. Maddesinden; “Bir fiilin, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir.” bu sonuca ulaşılır.

(Hafızoğulları ve Özen, 2017: 125). Mağdur, kendi hatası nedeniyle savunmasız bir duruma düşmüş olsa da nitelikli hal uygulanarak mağdurun beden veya ruh açısından kendisinin savunamayacak halde olduğu kabul edilecektir (Tezcan vd., 2023: 120; Önok, 2006: 504).

Gebe kadın için bu nitelikli halin uygulanabilmesi, failin işkence yaptığı kadının gebe olduğunu bilmesi şartına bağlıdır.

3.2.2. İşkencenin Avukata Veya Diğer Kamu Görevlisine Karşı Görevi Dolayısıyla İşlenmesi (m. 94/2-b)

İşkencenin Avukata Veya Diğer Kamu Görevlisine Karşı Görevi Dolayısıyla İşlenmesi halinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK m. 94/2-b).

İşkence fiilleri ceza yargılaması sırasında sıkça yaşandığından, kanun koyucu avukatlar için özel bir koruma düzenlemesi getirmiştir. Bu düzenleme ile avukatlara karşı işlenen işkence eylemleri, nitelikli bir hal olarak kabul edilmiştir. Diğer kamu görevlileri ise, görevleri kapsamında hareket eden herhangi bir kamu görevlisini ifade etmektedir (Hakeri, 2009: 359).

Bu nitelikli halin uygulanabilmesi için işkence oluşturan fiillerin avukatın yahut kamu görevlisinin mesleğini icra etmesi vesilesiyle yani görevi dolayısıyla gerçekleşmesi gerekmektedir (Özen, 2017: 221).

3.2.3. İşkence Fiilinin Cinsel Yönden Taciz Şeklinde Gerçekleştirilmesi (m.94/3)

İşkence Fiilinin Cinsel Yönden Taciz Şeklinde Gerçekleştirilmesi on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK m.94/3).

Cinsel taciz, cinsel amaçla gerçekleştirilen ve fakat vücut dokunulmazlığını ihlal etmeyen hareketlerdir (Koca ve Üzülmöz, 2017: 261).

İşkence suçu vücuda organ veya sair cisim sokma şeklinde işlenirse burada gerçek içtima uygulanacaktır (Artuk vd., 2008: 188).

Bu nitelikli hal bakımından eleştirilen konu, cinsel tacizin, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar arasında en hafif olanı oluşturmasına rağmen, bu suçun bileşik suç kapsamında bu denli ağır bir şekilde cezalandırılmasıdır (Hakeri, 2009: 359). Örneğin infaz koruma memuru bir mahkûmu sürekli tekme tokat darp etse asgari üç yıl ceza alacaktır. İnfaz koruma memurunun bu şiddet içeren fiilleri, mahkûmu, yaşamını tehlikeye sokan bir duruma düşürürse bu durumda cezası yarı oranında artırılabilecektir. Buna karşılık bir polis memuru

şüphelinin ifadesini alırken yalnızca söz atarak cinsel tacizde bulunursa cezası asgari on yıl olacaktır.

3.3. NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ İŞKENCE

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, kişinin amaçladığından daha ciddi ya da farklı bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2011: 5). Netice sebebiyle ağırlaşmış işkencenin söz konusu olabilmesi için, neticenin failin kastettiğinden daha ağır ya da başka olması gerekir (Özbek vd., 2024: 290).

Netice sebebiyle ağırlaşmış suç, belirli bir suçun oluşması için gerekli olan neticenin yanında, daha ciddi ya da farklı bir neticenin ortaya çıkması nedeniyle cezanın artırılmasını zorunlu kılan ve karma bir yapı sergileyen suç türü olarak ifade edilmektedir. Kast edilen suça yönelik “bir hareket” ve bu harekete bağlı bir şekilde meydana gelen “iki netice” söz konusudur (Doğan, 2011: 109).

TCK m.23’te netice sebebiyle ağırlaşmış suç başlığıyla, “*Bir filin, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir.*” denmiştir. Failin taksir düzeyinde kusurlu olduğunun kabulü için özen yükümlülüğünü yerine getirmemiş olması ve neticenin öngörülebilir olması gerekir (Özbek vd., 2024: 290).

Ceza hukukunda hukuki değerlerin korunması amacıyla, belirli davranışları yasaklayan ve bazı davranışları zorunlu kılan kurallar oluşturulur. Bu kurallar, ihlal durumunda belirli bir yaptırım ile sonuçlandığında anlam kazanır. Bir eylemin yaptırıma uğraması, ancak bu eylemi gerçekleştiren kişinin bu davranıştan sorumlu tutulması durumunda mümkün olur. Bu bağlamda, ceza sorumluluğu, suç oluşturacak bir harekete bağlı olarak ortaya çıkan sonuçtan, o durumda kimin ne koşullarda sorumlu olabileceğini ifade eder (Topçu, 2013: 5).

Cezai sorumluluğun temel alındığı kriterler bakımından bu sorumluluk üç ana kategoriye ayrılabilir; Başkasının filinden (kolektif) sorumluluk, objektif (kusursuz) sorumluluk ve son olarak kusura dayalı (subjektif) sorumluluk (Toroslu ve Toroslu, 2019: 198 vd.).

Kusura dayalı sorumluluk gereği "Kusursuz ceza olmaz" kuralı, modern ceza hukuku anlayışının en önemli unsurlarından biridir ve suç işleyen kişinin eylemi nedeniyle direkt olarak kınandığı durumlarda ceza almasını belirtir (Koca ve Üzülmez, 2024: 51).

Objektif Sorumluluk türünde bir kişi, iradesiyle gerçekleştirdiği bir eylemin sonuçları ile bu eylemi arasında herhangi bir zihinsel ya da psikolojik bağ olup olmadığına bakılmaksızın, sadece maddi nedensellik ilişkisi sebebiyle sorumlu kabul edilir. Bu tür sorumluluğa "objektif" denilmesinin nedeni, failin öznel durumunun incelenmemesidir. Değerlendirme sadece nesnel bir perspektiften yapılmakta ve iradi bir eylem ile nedensellik ilişkisinin varlığı, failin ceza alması için yeterli olmaktadır (Doğan, 2011: 91).

Objektif sorumluluk yalnızca meydana gelen sonuçlardan kaynaklanan bir sorumluluk iken, kusur ilkesi failin ancak fiili kendisine yüklenebilirse cezalandırılmasını öngörmektedir. Bu nedenle bu tür bir sorumlulukta, failin davranışının kusurlu olması şarttır ki eyleminden mesul tutulabilsin. Gerçekten de, failin, eylemi bilerek ve isteyerek bir şekilde gerçekleştirmiş olması gerekir ki sorumluluğu gündeme gelsin. Eğer failin kast veya taksir derecesinde bir kusuru yoksa cezalandırılması mümkün olmayacaktır (Hakeri, 2012: 33).

Mülga 765 sayılı TCK, temeli tamamen kusurluluk esasına dayanan bir sorumluluk türüne göre oluşturulmamıştır. Aynı zamanda objektif sorumluluğa ilişkin suçlar da barındırmıştır. 5237 sayılı TCK' ya ise kusursuz ceza olmaz ve cezaların şahsiliği ilkeleri hâkimdir, objektif sorumluluk anlayışı terk edilmiştir. Bu sorumluluk türünde kusur araştırmasının yapılmaması, "kusursuz ceza olmaz" ve AY m. 38/7 ve 5237 Sayılı TCK m. 20/1' de düzenlenen "cezaların şahsiliği" ilkelerine aykırı olması sebebiyle, 5237 sayılı TCK bu anlayışa yer vermemiş ve failin neden olduğu netice bakımından sorumluluğunun ortaya çıkabilmesi için tek başına nedensellik bağı yeterli görmeyip en azından taksir seviyesinde kusur şartı getirmiştir (TCK m.23) (Olgaç, 2016: 28). Gerçekten de Yargıtay kararları, sadece nedensellik ilişkisinin mevcut olmasının tek başına yeterli olmadığını belirtmektedir. Failin sorumluluğunun, beklenenden farklı bir sonucun söz konusu olması durumunda, ayrıca neticenin faile yüklenebilir olup olmadığının incelenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Yargıtay 3. CD., 26/09/2016, E: 2015/3550, K: 2016/16244).

Ceza hukuku alanındaki ilerleme sayesinde başkasının fiilinden sorumluluk ve objektif sorumluluk dönemleri geride kalmış; bunun yerine sübjektif sorumluluk esasları benimsenmiş ve failerin neden oldukları sonuçlardan dolayı sorumlu tutulabilmeleri için en azından taksirlerinin bulunması gerektiği kabul edilmiştir (Karakehya, 2009: 156).

Netice sebebiyle ağırlaşmış suç 5237 sayılı TCK' da Genel Hükümler Kitabının "Ceza Sorumluluğunun Esasları" başlıklı ikinci kısımda düzenlenmiştir. Netice sebebiyle ağırlaşmış suç; Ceza sorumluluğunun şahsiliği, Kast ve Taksir ile aynı bölüm altında yer

almıştır. TCK oluşturulurken maddelerin düzenlendikleri yerlerin dahi anlamı olduğu açıktır. Buradan hareketle netice sebebiyle ağırlaşmış suçun aslında karma ve sübjektif bir sorumluluk türü olduğunu ifade edebiliriz (Soyaslan, 2020: 454).

Kişinin ulaşmak istediği sonuçtan daha ağır ya da farklı bir sonucun ortaya çıkması durumunda, bu daha ağır ya da farklı sonuçtan sorumlu tutulabilmesi için taksir düzeyinde bir kusurun olup olmadığına bakılmaktadır. Bu nedenle, bu suçların hukuki temeli kast ve taksir kombinasyonuna dayanmaktadır. İki aşamalı olan kast ve taksir birleşiminde, birinci aşama kasten yapılan temel suç, ikinci aşama ise taksirle yol açılan daha ağır veya farklı bir neticedir. Bu nedenle, netice sebebiyle ağırlaşmış suçlar "karma suç tipleri" olarak adlandırılmaktadır (Topçu vd., 2013: 55).

Netice sebebiyle ağırlaşmış suçta iki kademeli bir yapı mevcuttur. İlk kademede ana suç tipi, ikinci kademede ise en azından taksirle sebep olunan ağır veya farklı bir neticenin ortaya çıkması bulunmaktadır. Bu suçlar ana suç tipi ile ağırlaşan suç tipinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır (Artuk vd. 2017: 395).

5237 sayılı TCK'nın 23. maddesi incelendiğinde neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçun varlığının aşağıdaki şartlara bağlı olduğu görülmektedir (Hakeri, 2012: 258):

- Temel suça yönelik kasıtlı bir hareket gerçekleştirilmelidir,
- Failin kasıtlı hareketi sonucunda fail tarafından istenmeyen daha ağır veya farklı bir sonuç ortaya çıkmalıdır,
- İstenmeyen daha ağır veya farklı sonuç bakımından failin en azından taksiri bulunmalıdır.
- Netice sebebiyle ağırlaşmış suçun ceza gerektirdiğine dair açık ve yasal bir genel düzenleme mevcut olmalıdır.
- Netice sebebiyle ağırlaşmış suç türünde temel suç ve daha ağır veya farklı netice belirtilmelidir,
- Failin temel suçu işlemek için yaptığı eylem ile oluşan sonuç arasında nedensellik ilişkisi olması gerekir,
- Kural olarak hem temel suç hem de istenmeyen sonuç zarar suçu şeklinde meydana gelmelidir,
- Failin kastının yöneldiği temel suç ile meydana gelen istenmeyen sonuç aynı

mağdur üzerinde gerçekleşmelidir,

- Sonucu itibariyle suçun ağırlaşmasına neden olan neticeye, fail ve varsa şeriklerinin temel suçu işlemeye yönelik hareket sebebiyet vermelidir (Hakeri, 2012: 258).

TCK m.95'te düzenlenen işkence suçunun netice sebebiyle ağırlaşmış halleri, TCK m.87'de düzenlenen kasten yaralama suçunun netice sebebiyle ağırlaşmış halleri küçük farklar ile aynı olduğundan TCK m.95 te düzenlenen işkence suçunun netice sebebiyle ağırlaşmış halleri bakımından TCK m.87'de yer alan ifadeler burada da geçerli olacaktır (Özen, 2017: 222)

Ceza sorumluluğunun tarihsel evrimi farklı aşamalardan geçmiştir. Eski ceza hukuku sistemlerinde, failerin yaptıkları eylemlerle maddi nedensellik ilişkisi belirlendikten sonra, kusurluluk dikkate alınmadan ceza uygulanırdı. Ancak günümüzde söz konusu olan bu anlayıştan yani objektif sorumluluktan vazgeçilerek, kusur sorumluluğunu benimsemiştir. Kusurluluk, failin kastı veya taksiri ile olabileceği gibi, kasten işlenen bir suçun en azından taksirle ağır veya farklı sonuçlar doğurması durumunda da ortaya çıkabilir. Bu tür suçlar uzun süre boyunca objektif sorumluluğun temelini oluşturmuştur. Netice sebebiyle ağırlaşmış suçlar, suçun oluşumu için gerekli olanın ötesinde zararlı ya da tehlikeli bir sonucun meydana geldiği durumlarda cezası artırılan suçlar olarak tanımlanır. Eğer daha ağır bir sonuç için, temel suçta öngörülenin üzerinde bir ceza verilmesi düşünülmemişse, fail ilgili suç tanımının yanı sıra kast veya taksirine göre ayrıca sorumlu tutulur. Netice sebebiyle ağırlaşmış objektif sorumluluğun önüne geçebilmek amacıyla belirli düzenlemelerin doğru olduğu kabul edilse de ceza hukukunun temel ilkesi açısından suçun varlığı, kastın varlığına bağlıdır. Ağır veya başka netice için taksiri yeterli kabul eden ve fikri içtima hükümleri çerçevesinde daha ağır ceza öngören düzenlemelerin kanunlarda sınırlı olarak yer alması ve uygulama koşullarının kusur ilkesine uygun olması oldukça önemlidir (Kavlu, 2020: 28).

3.3.1. Cezanın Yarı Oranında Artırılmasını Gerektiren Haller

3.3.1.a. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Duyularından Veya Organlarından Birinin İşlevinin Sürekli Zayıflamasına Neden Olması (m.95/1-a)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Duyularından Veya Organlarından Birinin İşlevinin Sürekli Zayıflamasına Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır (TCK m.95/1-a).

Duyu ve organ kavramlarını tanımlamak gerekirse; duyu, çevreden gelen verilerin göz, kulak, dil, burun ve deri gibi duyular ile karşılıklı etkileşime girmesi sonucu ortaya

çıkılmaktadır (Özyazıcı vd., 2021: 210). Organ ise vücudun, belirli bir görev yapan ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bölümü şeklinde tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>,2025).

Bu fıkra gereğince cezanın yarı oranında artırılması için mağdurun duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına neden olması yeterlidir, herhangi bir duyu yahut organ kaybı aranmaz ancak zayıflık sürekli olmalıdır, anlık yahut kısa süreli bir duyu, organ zayıflaması bu kapsama girmeyecektir.

3.3.1.b. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Konuşmasında Sürekli Zorluğa Neden Olması (m.95/1-b)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Konuşmasında Sürekli Zorluğa Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır (TCK m.95/1-b).

Bu fıkra gereğince cezanın yarı oranında artırılması için mağdurun konuşmasında sürekli zorluğa neden olması yeterlidir, konuşma yeteneğinin kaybolması aranmaz. Yani kişi konuşma sırasında zorluk yaşasa bile, düşüncelerini ifade edebilme yeteneği vardır; konuşmadaki zorluk, kişinin tamamen konuşma yetisini kaybetmesine yol açacak kadar ileri bir seviyede olmamalıdır.

Türk Ceza Kanunu'nda Tanımlanan Yaralama Suçlarının Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi Rehberi konuşmada sürekli zorluğu, “*Travma sonrası oluşan "kekemelik" durumu ya da konuşmaya yardımcı yapıların yaralanmasına bağlı bazı harflerin söylenişinde güçlük ya da farklılık oluşması gibi durumlarda etkilenimin ağırlık derecesine göre konuşmada sürekli zorluktan bahsedilebilir.*” Şeklinde yorumlamıştır.

3.3.1.c. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Yüzünde Sabit İze Neden Olması (m.95/1-c)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Yüzünde Sabit İze Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır (TCK m.95/1-c).

Yüzün tanımı ve sınırları, başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm şeklinde ifade edilir (<https://sozluk.gov.tr/>). Yüz insan kimliği için oldukça önemlidir ve yüzün zarar görmesi ruh sağlığını olumsuz etkiler (Moore vd., 2010: 980).

Yüzde sabit izden kasıt sadece yara izi değildir, bunun dışında burun akması, gözün sürekli sulanması, ağzın çarpılması, saç veya bıyığın dökülmesi, devamlı salya akması gibi durumlar da yüzün doğal görünüşü değişmiş sayılır (Centel vd., 2007: 148).

Madde gerekçesinde, “*sabit iz yüzü değiştirmemekte ve mağduru öteden beri*

tanıyanlarda, kişiliği bakımından herhangi bir duraksamaya neden olmamaktadır.” Denerek yüzde sabit iz ile yüzde sürekli değişikliğe neden olmanın farkı ortaya konmuştur.

Adli Tıp Kurumu yüzde sabit izi; *“işkence esnasında, yüz sınırları içerisinde oluşan yaranın iyileştikten sonra bıraktığı iz, gün ışığında veya iyi aydınlatılmış bir ortamda, insanlar arası sözel diyalog mesafesinden (1-2 metre) ilk bakışta belirgin bir şekilde fark edilebilir durumda ise “yüzde sabit iz” den bahsedilir.”* Şeklinde tanımlamıştır. İzin, sabit iz olup olmadığının değerlendirilmesi açısından iyileşme sürecinin tamamlanmış olması gerekir (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025).

3.3.1.d. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Yaşamını Tehlikeye Sokan Bir Duruma Neden Olması (m.95/1-d)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Yaşamını Tehlikeye Sokan Bir Duruma Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır (TCK m.95/1-d).

Gerçekleşen hayati tehlikenin uzun bir zamana boyunca sürmesi şart değildir. Hayati tehlike kısa bir süreliğine bile olsa bu ağırlaşmış hal uygulanacaktır. Ancak ifade edilmelidir ki bu hayati tehlikenin soyut bir biçimde öngörülmesi ağırlaşmış halin uygulanması için yeterli değildir. Uygulanan işkence sonucu mağdurun somut bir biçimde hayati tehlike yaşaması gerekmektedir (Kirizoğlu, 2015: 672).

Madde gerekçesinde de ifade edildiği üzere bu madde gereğince cezanın artırılabilmesi için fiilin, *“hayati tehlikeye sebebiyet verip vermediğinin tespiti, tıbbi bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.”*

3.3.1.e. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Gebe Bir Kadına Karşı İşlenip De Çocuğunun Vaktinden Önce Doğmasına Neden Olması (m.95/1-e)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Gebe Bir Kadına Karşı İşlenip De Çocuğunun Vaktinden Önce Doğmasına Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır (TCK m.95/1-e).

Adli tıp açısından burada, *“erken doğum ya da düşük durumunun travma ile ilişkisinin kurulması”* değerlendirilmesi gereken ana unsurdur (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025).

İşkence suçu sonucunda bu ağırlaşmış halin uygulanabilmesi çocuğun sağ bir biçimde vaktinden önce doğmuş olması şartına bağlıdır. Çocuk sağ bir biçimde doğduktan sonra yaşayamasa dahi yine bu bent kapsamında ceza verilecektir (Önok, 2006: 510; Gökçen ve

Balcı, 2015: 385).

Bu madde gereğince cezanın yarı oranında artırılabilmesi için TCK m.94/2-a'da olduğu gibi failin, mağdurun gebe olduğunu bilmesi gerekmektedir. Fail, mağdurun gebe olduğunu bilmiyor ve kendisinden bu durumu bilmesi beklenmiyorsa başka bir ifadeyle failin, mağdurun gebe olduğu yönünde taksir arz edecek derecede bir kusuru bulunmuyorsa meydana gelen ağır neticeden dolayı sorumlu tutulması mümkün değildir (Önok, 2006: 510; Gökçen ve Balcı, 2015: 385).

3.3.2. Cezanın Bir Kat Artırılmasını Gerektiren Haller

3.3.2.a. İşkence Fiillerinin, Mağdurun İyileşmesi Olanağı Bulunmayan Bir Hastalığa Veya Bitkisel Hayata Girmesine Neden Olması (m.95/2-a)

İşkence Fiilleri, Mağdurun İyileşmesi Olanağı Bulunmayan Bir Hastalığa Veya Bitkisel Hayata Girmesine Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır (TCK m.95/2-a).

Hastalık ya da sayrılık, beden veya zihinde meydana gelen, rahatsızlık, dert ve görev bozukluğuna yol açan belirli bir anormal durum şeklinde tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr/>). Hastalık fiziksel ya da psikolojik bir niteliğe sahip olabilir. Bu madde gereğince cezanın bir kat artırılması için, hastalığın tedavi şansı olmayan hastalık kategorisine girmesi gerekmektedir.

Adli Tıp Kurumunca, travma sonrası gelişen ve iyileşmesi olanağı bulunmayan akli arızaları da bu madde kapsamında değerlendirilir. *Kafa travması sonrası hemipleji, parapleji ve ilaçla kontrol altına alınamayan epilepsi, bitkisel yaşam, iyileşme beklenmeyen yatalak kalma gibi durumlar “iyileşme olanağı bulunmayan” hastalık grubunda değerlendirilebilir (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025).*

İşkence fiilleri neticesinde meydana çıkan algılama yeteneğindeki bozulma geçici ise suçun basit hali, sürekli ise nitelikli hali oluşmaktadır (Soyaslan, 2005: 157).

Beynin korteks – kabuk olarak isimlendirilen bölümünün iki taraflı yoğun biçimde etkilenmesinin, hasar görmesinin sonucunda kişi, nefes alma, kalbin çalışması gibi hayati işlevleri sürdürebilirken tümüyle bilinçsiz ve felçli bir hale gelebilir. Bu durum bitkisel hayat (vegetative state) olarak isimlendirilir (www.medipol.edu.tr, 2025) Bitkisel hayat ile beyin ölümü birbirinden farklı durumlardır, beyin ölümü; tüm beyin, beyincik ve hayati merkezlerin yer aldığı beyin sapı denilen özel beyin bölgesinin fonksiyonlarının geri dönülmez şekilde

kaybolduğu ve mutlak ölümle sonuçlanan bir süreçtir. Bu nedenle beyin ölümünün gerçekleştiği andan itibaren kişi tıbben ölü kabul edildiğinden, bu durum meydana geldiğinde “işkence sonucunda ölüm meydana gelmesi” (TCK m. 95/4) nitelikli hali devreye girecektir.

3.3.2.b. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Duyularından Veya Organlarından Birinin İşlevinin Yitirilmesine Neden Olması (m.95/2-b)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Duyularından Veya Organlarından Birinin İşlevinin Yitirilmesine Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır (TCK m.95/2-b).

Vücutta çift olarak bulunan organlardan birinin işlevini tamamen yitirmesi halinde, diğer organ fonksiyon görmeye devam edebilir. Bu durumda, organın işlevinin zayıflaması değil, işlevin yitirilmesi söz konusudur. Çünkü kanun metninde duyu veya organlardan birinin işlevinden söz edilmektedir (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025).

3.3.2.c. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Konuşma Ya Da Çocuk Yapma Yeteneklerinin Kaybolmasına Neden Olması (m.95/2-c)

İşkence Fiilleri, mağdurun konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır (TCK m.95/2-c).

Adli Tıp Kurumunca çocuk yapma yeteneğinin kaybolması, *uterus, ovaryumlar ve testisler gibi üremeye yardımcı organları içine alan yaralanma durumlarında değerlendirilir. Yaralanma öncesi doğal yolla çocuk yapma yeteneğine sahip iken, yaralanma sonrası bu durumun ortadan kalktığı travmaya sekonder sterilitate durumlarında kişilerin çocuk yapma yeteneğinin kaybolduğu belirtilir. Yardımcı üreme teknikleri uygulanmasına rağmen çocuk sahibi olamayan travmaya sekonder infertil kişiler de muayene tarihi itibarı ile bu kapsamda değerlendirilebilir (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025).*

Bu ağırlaştırıcı nedenin uygulanması için failin mağdurun çocuk yapma yeteneğini kaybettirmek amacıyla hareket etmemiş olması gerekmektedir çünkü fail bu amaçla hareket ederse “kısırlaştırma suçu” (TCK m. 101) kapsamında cezalandırılacaktır (Centel vd., 2007: 155; Önok, 2006: 512).

Konuşma yeteneğinin kaybı, bireyin ses çıkaramaması ya da anlaşılır sesler üretememesi şeklinde ortaya çıkabilir. Bu durum, ses tellerinden ya da beynin işlevlerinden

kaynaklanabilir. Konuşma yeteneğinin kaybı, hangi nedenle olursa olsun, mağdurun ses çıkarma yeteneğini kaybederek, hiç konuşamaz hale gelmesi veya ses çıkarabilse bile bu seslerin başkaları tarafından anlaşılmasının, algılanmasının mümkün olmamasıdır, bu şekilde mağdur düşüncelerini konuşarak aktarabilme yeteneğinden mahrum hale gelmektedir (Centel vd., 2007: 153; Soyaslan, 2005: 156; Tezcan vd. 2023: 153)

Herhangi bir cihaz yardımıyla mağdurun çıkardığı seslerin anlamlı hale getirilebiliyor olması durumunda da fail hakkında yine bu ağırlaştırıcı neden uygulanacaktır (Centel vd., 2007: 154).

3.3.2.d. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Yüzünün Sürekli Değişikliğine Neden Olması (m.95/2-d)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Yüzünün Sürekli Değişikliğine Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır (TCK m.95/2-d).

Eğer, yüz sınırları içinde oluşan yaralanmanın bıraktığı iz, o kişiyi önceden tanıyanların onu tanımada duraksamaya yol açacak şekilde yüzün doğal görünümünü bozmuş ise bu durumda “yüzde sürekli değişiklik” ten bahsedilir. Buna örnek olarak ağır yanıklar ya da yüze kezzap atılması gibi kimyasal yanıklar verilebilir (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025).

3.3.2.e. İşkence Fiillerinin, Mağdurun Gebe Bir Kadına Karşı İşlenip De Çocuğunun Düşmesine Neden Olması (m.95/2-e)

İşkence Fiilleri, Mağdurun Gebe Bir Kadına Karşı İşlenip De Çocuğunun Düşmesine Neden olmuşsa, 94. maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır (TCK m.95/2-e).

Bu ağırlaştırıcı nedeninin uygulanması için, gebeliğin normal süresinde tamamlanmadan ceninin ana rahminden ayrılması yani işkence fiili sonucu çocuğun ölü olarak doğması gerekmektedir (Centel vd., 2007: 157; Şen, 2006: 339).

TCK m.95/2-e’ nin uygulanabilmesi için failin, mağdurun gebe olduğunu bilmesi gerekmektedir. Ancak failin amacı mağdura işkence uygulayarak çocuğunun düşmesine neden olmak olmamalıdır. Aksi halde yani failin çocuk düşürme kastı varsa, fail işkence suçuna ek olarak çocuk düşürme suçundan (TCK m.99) da cezalandırılır (Tezcan vd., 2023: 154; Önok, 2006: 513).

3.3.3. Sekiz Yıldan 15 Yıla Kadar Hapis Cezası Gerektiren Haller

3.3.3.a İşkence Fiillerinin, Mağdurun İşkence Fiillerinin Vücutta Kemik Kırılmasına Neden Olması (m.95/3)

İşkence fiillerinin vücutta kemik kırılmasına neden olması halinde, kırığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK m.95/3).

Vücuttaki kemik kırık ve çıkıklarının hayat fonksiyonlarına etkisi, kırık veya çıkıkların ağırlıklarına göre hafif (1), orta (2-3) ve ağır (4-5-6) olarak sınıflandırılmıştır, kişinin vücudunda oluşan yaralanmanın tedavisine dönük olarak gerçekleştirilen (olayla illiyetli) amputasyonlar, sternotomi, kostotomi, burr hole vb. gibi iyatrojenik olarak oluşturulan kemik kesileri de kırık olarak değerlendirilir (www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf, 2025). Adli Tıp Kurumu'nca dış kırıkları, kemik kırığı olarak kabul edilmemektedir.

3.3.4. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası Gerektiren Haller

İşkence sonucunda ölüm meydana gelmesi (m.95/4), kanun metninde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren bir hal olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme şu şekildedir: *“İşkence sonucunda ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur”* (TCK m.95/4).

Kasıtlı olmayan bir netice bakımından TCK'da öngörülen en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının öngörülmesi en başta kusur ilkesi olmak üzere ceza hukukunun birçok temel ilkesine aykırıdır. Ölüm halinde failin kastı bu neticeyi de kapsar bir başka deyişle fail ölüm neticesini ister ya da en azından gözü alırsa (olası kast), artık netice yüzünden cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren işkence suçu değil nitelikli kasten öldürme suçu oluşur (Tezcan vd., 2023: 275).

TCK'nın kasten öldürme başlıklı 81. maddesinde *“Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.”* Denerek failin kişiyi basit haliyle öldürmesini kanun koyucu müebbet hapis cezasına bağlamıştır. Failin işkence fiilleri sonucunda kişinin ölmesi durumunda ise fail ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yaptırımına çarptırılacaktır.

3.4. YARGILAMA VE YAPTIRIM REJİMİ

Türk Ceza Kanunu'nda işkence suçunun temel şekli için 94/1'de, *‘üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezası’*, 94/2'de öngörülen nitelikli şekli için *‘sekiz yıldan on beş yıla kadar*

hapis cezası, 94/3'te *'Fiilin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleşmesi halinde, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası'* öngörülmüştür.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence başlıklı 95. maddede ise; 95/1'de öngörülen netice sebebiyle ağırlaşmış hallerde *"94. maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır"*.

TCK m.95/2'de öngörülen netice sebebiyle ağırlaşmış hallerde *'94. maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır.'*, 95/3'te *'İşkence fiillerinin vücutta kemik kırılmasına neden olması halinde, kırığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası'*, 95/4'te *'İşkence sonucunda ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası'* yaptırımını uygulanacaktır.

Görüldüğü üzere TCK'nın 94 ve 95. maddeleri işkence ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence suçlarını düzenler. Bu suçlar re'sen soruşturulur ve cezası ağır hapis cezasıdır. Ancak uygulamada soruşturma ve kovuşturma aşamasında bazı sorunlar yaşanmaktadır; Kovuşturma eksiklikleri ve cezasızlık sorunu, Adli tıp raporlarının yetersizliği veya taraflı hazırlanması, Mağdurların susma eğilimi ve delil yetersizliği, Kamu görevlilerine yönelik koruma kalkanı. Bu ve benzeri sorunlar etkin yargılamanın önüne geçmektedir.

AİHM, Türkiye hakkında işkence ve kötü muamele iddialarıyla ilgili çok sayıda ihlal kararı vermiştir. Bu kararlar genellikle etkili soruşturma yapılmaması, delil karartılması ve mağdurların korunmaması gerekçelerine dayanmaktadır. Örneğin Aksoy/Türkiye davasında AİHM, gözaltında işkence yapıldığına hükmederek Türkiye'yi mahkûm etmiştir (AİHM-Aksoy/Türkiye Davası, AİHM, 1996). Bu ve benzeri kararlar Türkiye'nin ceza adaleti sistemine yönelik ciddi eleştiriler getirmiştir.

İşkence takibi şikâyete tabi olmayan, re'sen kovuşturulan suçlardandır. Kamu görevlilerinin işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi yetkili mercilerin vereceği izne bağlıdır. Ancak 4483 sayılı Kanunun m. 2/5 gereğince işkence suçu işleyen kamu görevlileri hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için izin alma zorunluluğu yoktur, bu fiilleri işleyenler hakkında re' sen kovuşturma yapılacaktır (Koca ve Üzülmöz, 2017: 265).

İşkence suçunun yargılanmasında görevli mahkeme Ağır Ceza Mahkemesi' dir.

4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 2 nci maddesinin son fıkrası uyarınca işkence suçunun soruşturulması savcılık

tarafından resen yapılır. 11.04.2013 tarih ve 6459 sayılı Kanun’la 94 üncü maddeye eklenen 6. fıkra uyarınca, işkence suçunda zamanaşımı işlemez (www.yenidunyahukuk.com/ders/3-ders-notu-iskence-sucu.pdf, 2025).

Bir görüşe göre “işkence vakasında verilen acı veya ızdırabın şiddeti, onu benzer suçlardan ayıran şeydir. Bu tür kötü muamelenin ciddiyetini değerlendirirken, öncelikle verilen zararın nesnel ciddiyetinin değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Daha sonra, mahkeme, muamelenin belirli mağdur üzerindeki fiziksel veya ruhsal etkisi ve bazı durumlarda mağdurun yaşı, cinsiyeti veya sağlık durumu gibi faktörler gibi öznel kriterleri göz önünde bulundurmalıdır.” (Schabas, 2006: 361).

Adalet Bakanlığı’nın 2009 yılından itibaren her yıl yayımladığı suç istatistikleri, suç ve ceza siyasetinin belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir. İşkence suçu bakımından 2022 ve 2023 yıllarında belirli sayılar paylaşılmaktadır (bkz: Tablo 1, Tablo 2).

Tablo 1. Cumhuriyet Başsavcılıklarında Dosya Sayısına Göre İşkence Suçu

	2022	2023
Toplam Dosya	12.320.073	12.724.908
İşkence Suçundan Dosya	1.870	1.861

Tablo 2. Ceza Mahkemelerinde Açılan Dava Sayısına Göre İşkence Suçu

	2022	2023
Toplam Dava Sayısı	3.463.707	3.562.709
İşkence Suçundan Açılan Dava Sayısı	1.082	1.120

Bu tablolar incelendiğinde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Türkiye’de 2022 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarında soruşturma aşamasındaki toplam 12.320.073 dosyadan 1.870 tanesi işkence suçu ile ilgilidir. Benzer şekilde 2023 yılında da 12.724.908 dosyadan 1.861 tanesi işkence suçu ile ilgilidir (Tablo 1).

Türkiye’de 2022 yılında Ceza Mahkemelerinde açılan 3 463 707 dava dosyasından 1082 tanesi işkence suçu ile ilgilidir. 2023 yılında ise 3 562 709 dosyadan 1 120 tanesini işkence suçu failinin yargılanması için açılmıştır (Tablo 2).

3.5. İNFAZ REJİMİ

5237 sayılı TCK m.94/6 hükmü uyarınca, işkence suçundan dolayı zamanaşımı işlemez. Burada ifade edilen zamanaşımı dava zamanaşımı olarak kabul edilmelidir. Çünkü suç için işleyecek zamanaşımı dava zamanaşımıdır. Ceza zamanaşımı suç için değil kesinleşen ceza için işler (Özen, 2017: 206).

Zamanaşımı hususu 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK’da farklılık arz etmektedir. Yargıtay’da bu durumu önüne gelen dosyalarda ifade etmiştir; “...Somut olayda; sanığa yüklenen suç olay tarihinde yürürlükte bulunan 765 sayılı TCK.nun 243. maddesinde düzenlenmiş olup, zamanaşımına ilişkin bir hüküm içermemektedir. Dava zamanaşımı, yasanın 102 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK.nun 94. maddesinde, yasanın kabul edildiği ilk şeklinde zamanaşımına ilişkin bir hüküm bulunmadığı halde, 11.04.2013 gün, 6459 sayılı Yasanın 9. maddesi ile 94. maddeye eklenen 6. fıkrada "Bu suçtan dolayı zamanaşımı işlemez" hükmü kabul edilmiştir. Dava zamanaşımının uygulanmayacağını kabul etmesi nedeniyle aleyhe olan bu hüküm, yürürlüğe girdiği tarihten sonra işlenen suçlarda uygulanacak, geçmişe etkili olmayacaktır.” (Y 8.CD, 16.02.2016, E: 2016-362, K: 2016-1607).

ZAMANAŞIMI

TCK m 94/6 gereğince işkence suçundan dolayı zamanaşımı işlemez. Bu hüküm işkence ile mücadele bakımından son derece önemli bir düzenlemedir. Bu suretle işkence suçunun, ne zaman işlenmiş olursa olsun, cezalandırılabilme mümkün hale gelmiş bulunmaktadır (Özbek vd., 2024: 294).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki işkence ve diğer kötü muamele yasağı, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sadece üç yıl sonra getirilmiş, böylesine devrimci bir belgenin oluşumu için çok kısa bir süre olduğu kanaatindeyiz. Bu, o savaşın vahşetine doğrudan bir yanıtıdır ve bir Devletin ulusal düzeydeki davranışlarının uluslararası denetime açılmasının, bu tür temel insan hakları ihlallerinin bir daha asla gerçekleşmemesini sağlayacağı umuduyla benimsenmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabulünden bu yana, bu bildirmede yer alan işkence yasağı uluslararası ve bölgesel düzeylerde yasal güç kazanmış ve örf ve adet uluslararası hukuku olarak kabul edilmiştir. Giderek artan sayıda devlet, işkenceyi yasaklayan anlaşmalar imzalıyor, anlaşmaların denetim mekanizmalarının yargı yetkisini kabul ediyor ve kitlesel ihlallerden sorumlu kişiler uluslararası mahkemelerde adalete teslim edilebiliyor. Ancak, uluslararası ve bölgesel düzeydeki uygulama mekanizmaları nispeten zayıf veya tamamen eksik, bu nedenle ilerlemeyi desteklemek ve sağlamlaştırmak için yasal olmayan önlemlere ihtiyaç duyuluyor. Bu süreçte yargı dışı kuruluşların ve uzmanların etkisi hafife alınmamalıdır. Avukatlar, STK'lar ve bireyler işkence veya kötü muamelenin tanımını genişletmek için mahkemelere, komisyonlara veya komitelere başvurduklarında, argümanlarını akademik literatüre ve BM veya bölgesel Özel Raportörler gibi saygın uluslararası uzmanların raporlarına ve belirtilen görüşlerine referanslarla desteklemektedirler.

Son yıllarda işkence üzerine akademik çalışmalar artmıştır. Bu literatür, antropoloji, kriminoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinleri kapsamaktadır. Entelektüel çeşitlilik bu konuyu ele alan bakış açılarını genişletirken, literatür gençtir ve daha güçlü disiplinler arası iletişime ihtiyaç duyar. İşkence akademisyenleri konuya ilişkin çok sayıda teorik ve ampirik yaklaşım getirir. Disiplinler arası ve uygulayıcılar ve politika yapıcılarla artan iletişimle, bu bakış açılarını literatürü kolektif olarak ilerletmek, işkencenin anlamı ve kullanımları için rekabet eden açıklamalar için daha kapsamlı ve titiz ampirik testler sağlamak ve işkenceye ilişkin daha ayrıntılı anlayışlar sağlamak için kullanılabilir.

İşkence üzerine erken dönem çalışmalar büyük ölçüde betimleyici ve teorikti. Son yıllarda, işkence araştırmaları kantitatif çok vakıyalı çalışmalar ve uygulamaya ilişkin algılar üzerine deneylere kaydı. İleride, akademisyenler işkenceyle ilgili temel bulmacaları daha analitik bir mercekten ele almalı ve işkencenin neden devam ettiği, işkence algılarının neden esnek olduğu, bazı ülkelerin işkence yasağına uymaya neden geçemediği ve işkenceyle ilgili

diğer belirsizlikler hakkındaki iddialar için daha fazla ampirik destek sağlamalıdır.

Daha teorik ve ampirik olarak sağlam araştırma ve uygulamaya giden ilk adım, politika yapıcılar ve kamuoyu tarafından yanlış yorumlama olasılığını en aza indirmek için işkencenin neyi oluşturduğuna ilişkin yorumlamalardaki farklılıkları anlamaktır. Ayrıca işkencenin kullanımını tartışmak ve potansiyel olarak haklı çıkarmak için savaş paradigmasından ve varsayımsal saatli bomba senaryolarından uzaklaşmalıyız. Demokrasilerin, şüpheli etkinliğine rağmen işkenceyi neden kullandıklarına ilişkin gelecekteki araştırmalar, deneysel çalışmalara, parçalanmış kantitatif çok vakalı çalışmalara ve yapısal ve durumsal faktörleri ve doğru bilgi verme eğilimi, işkenceden caydırılma veya işkenceye katılma gibi sonuçlardaki bireysel farklılıkları inceleyen bireylerin yer aldığı nitel çalışmalara dayanmalıdır. İşkence algıları üzerine yapılan araştırmalar, belirtilen desteğin konturlarına, politikayı etkileyebilecek davranışlara ve bu inançların halk, kolluk kuvvetleri ve askeri topluluklar ve politika yapıcılar arasında nasıl yumuşatılabileceğine daha fazla odaklanmalıdır. Son olarak, bazı demokrasilerin işkence yasağına neden uyabildiği sorusunu ele almak için, gelecekteki araştırmalar bu başarılı vakaları bu tür yasakları uygulayan ancak uymayan diğer ülkelerle karşılaştırmalıdır. Bu tür karşılaştırmalardan elde edilen iç görüler, demokrasiler arasında daha fazla uyumu teşvik etmek için anahtarlar sağlayabilir. Ayrıca savaş zamanlarında bile, demokratik ülkeler gözaltındaki esirlere uygun muameleyi sağlamak için izleme mekanizmaları benimseyerek savaş esirlerine yapılan işkenceyi önleyebilir veya caydırabilir.

Kanun yapma tekniği, ifadelerin veciz olması ve gereksiz ayrıntılardan kaçınılması ilkesine dayanır. Bu çerçevede, işkence ve eziyet fiillerinin ayrı suç tipleri olarak düzenlenmesi yerine, bu eylemlerin tek bir suç tanımı altında toplanması; söz konusu fiilin kamu görevlisi tarafından ve göreviyle bağlantılı olarak gerçekleştirilmesi durumunun ise suçun nitelikli hâli olarak değerlendirilmesi, hem sistematik bütünlük hem de normatif açıklık açısından daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

İşkence fiilinin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleştirilmesi halinde on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK m.94/3). Bu nitelikli hal bakımından eleştirdiğimiz husus, suçun temel şekli ve diğer nitelikli hallerle kıyaslandığında orantısız bir cezalandırmaya neden olunmasıdır. Cinsel taciz, cinsel amaçla gerçekleştirilen ve fakat vücut dokunulmazlığını ihlal etmeyen hareketlerdir. Cinsel taciz, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar arasında en hafif olanıdır. Bu suçun bileşik suç kapsamında bu denli ağır bir şekilde cezalandırılması (on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası), adaletsizliklere neden

olmaktadır. Somut olaylarda failin, “işkence fiilini cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleştirmesi” durumunda, “işkence fiilleri ile mağdurun yaşamını tehlikeye sokan bir duruma neden olması” durumundan dahi daha fazla ceza almasına neden olabilecektir.

İşkence ve ulusal mevzuattaki tanımı, işlenmesi halinde azami cezayı gerektiren ciddi bir suç olarak değerlendirilmeli ve kanunun yetkililere işkence faillerini kovuşturma ve cezalandırma yetkisi vermediği devletlerde, failin veya mağdurun uyuğundan bağımsız olarak işkence suçu işlendiğinde uluslararası sistemde tam yargı yetkisi olmalıdır.

Her türlü işkence, gerçekleştiği anda önlenmeli ve kınanmalıdır ve kolluk kuvvetleri, ihlallerin gerçekleştiği gözaltı yerlerinden sorumlu kişilerin bu ihlallerden kişisel olarak sorumlu olması gerektiğini vurgulamalı ve bu önerilerin uygulanması amacıyla, bu organlar özellikle bu tür kötü muamelelerle bilinen polis karakollarına, duruşma öncesi gözaltı merkezlerine ve cezaevlerine ani inceleme ziyaretleri yapmalıdır.

İşkence eylemlerinin çoğu hücre hapsinde gerçekleşir ve işkencenin gerçekleşmesini önlemek amacıyla, tutuklunun yakınlarına tutulduğu yer ve gözaltı koşulları hakkında bilgi verilmelidir.

İstisnai durumlarda, tutukluyla acil temasın gerçek güvenlik endişeleri doğurabileceği iddia edildiğinde ve yargının temas yasağını onaylaması koşuluyla, tutuklunun en azından bağımsız bir avukatla veya yerel baro tarafından önerilen bir avukatla görüşmesine izin verilmelidir.

Ayrıca, hücre hapsi durumunda, mağdurun kendisine işkence uygulayan kişinin kimliğini tanıyamayacağı için göz bağlama yahut tanınmasını güçleştirecek aksesuarlar takması yasaklanmalıdır.

Bir kişi, akraba veya avukat işkence şikayetinde bulunduğunda, derhal bir soruşturma yürütülmeli ve iddialar açıkça asılsız olmadığı sürece, ilgili yetkililer soruşturma sonuçlarına veya sonraki yasal veya disiplin önlemlerine kadar askıya alınmalı ve işkence veya herhangi bir kötü muamele iddiaları kovuşturma süreci sırasında yapıldığında, yerel kamu savcılığı tutuklunun itiraflarının işkence veya benzeri herhangi bir kötü muamele eylemi dahil olmak üzere yasadışı yollarla elde edilmediğini şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamaktan sorumlu olmalıdır.

İlgili personelin eğitiminde, işkencenin yasaklanması ilkesinin mutlak ve değişmez olduğu, görevli memurların amirlerinin işkence yapma emirlerine uymamaları gerektiği ve her durumda kolluk kuvvetlerinin kendilerinden beklenen kurallar hakkında iyi

bilgilendirilmiş olmaları gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.

Kanun metninde açıkça yer almamakla birlikte, uygulayıcıya kanunun yorumlanmasında rehberlik eden tali normlar arasında bulunan ve gerekçede ifade edilen “fiilin sistematik biçimde gerçekleştirilmesi” ile “kamu görevlisinin fiili göreviyle bağlantılı olarak işlemesi” unsurlarının, kanuni belirlilik ve öngörülebilirlik ilkeleri gereği açık biçimde normatif metne yansıtılması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, anılan hususların bir kanun değişikliği ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 94. maddesi kapsamında açıkça düzenlenmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akçam, T. (1991). *İşkenceyi Durdurun*. İstanbul: Ayrıntı.
- Akman, M. (2004). *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*. İstanbul: Eren.
- Alacakaptan, U. (1975). *Suçun Unsurları*. Ankara: Sevinç.
- Arslan, M. (2021). Kamu Görevlisinin Zor Kullanma Yetkisinde Sınırın Aşılması Suçu. İstanbul: Adalet.
- Artuk, M. E., Alşahin, M. E. (2017). *Kriminoloji*. Ankara: Adalet.
- Artuk, Mehmet Emin/ Gökçen, Ahmet / Ahmet, ALŞAHİN, Mehmet Emin ve ÇAKIR Kerim. (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 17.Baskı, Ankara: Adalet.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2019). *Ceza Hukuku Genel Hükümler (On Üçüncü Baskı)*. Ankara: Adalet.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2009). *Türk Ceza Kanunu Şerhi Özel Hükümler*. Cilt: 3, Ankara: Adalet.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, C. (2000). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Seçkin.
- Artuk, M. E. (1990). Ceza Hukukunda Soruşturmacının Yasadışı Davranışlarının Yaptırımı. *Argumentum*, 2, 1-6.
- Aydın, H. (2010). Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 109-128.
- Bakım, S. (2008). *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu*. İstanbul: Beta.
- Balkız, N. O. (2001). Uluslararası Belgelerdeki İşkence Kavramının Pratikte Yarattığı Sorunlar ve Türkiye de İşkence Sorununa Hukuksal Bir Yaklaşım Denemesi-Öneriler. *Ankara Barosu Dergisi*, 59(4), 97-110.
- Başbüyük, İ. (2012). Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: 12, Özel S.1443-1485.
- Başer, M / Yenidünya, A.C. (1996) Türk Ceza ve Ceza Usul Hukuku Kapsamında Yasak Sorgu Yöntemleri, Sanığın Yasak Sorgu Yöntemlerine Karşı Bir Korunma Yolu: İşkence ve Kötü Muamele Yapmak Suçu. *İzmir Barosu Dergisi*. Sayı.4.
- Beccaria, C. (2024). *Suçlar ve Cezalar Hakkında (On Üçüncü Baskı)*. Çev: Sami Selçuk,

Ankara: İmge.

Centel, N., Zafer, H., Çakmut, Ö. (2007). *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*. C: 1, İstanbul: Beta.

Centel, N., Zafer, H. Çakmut, Ö. (2006). *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Beta.

Conrad C., Conrad, J., Piazza, J. A. ve Walsh, J. A. (2014). Who Tortures the Terrorists? Transnational Terrorism and Military Torture. *Foreign Policy Analysis*, 761-786.

Cihan, E. (1971). Suç Teşkil Eden Sorgu Yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 5/7, 77-88.

Demir, A. (2021). Zor Kullanma Yetkisinin Hukuki Sınırları ve Sorumluluk Halleri. *Ceza Hukuku Dergisi*, 14(2), 78-95.

Demirbaş, T. (1992). *İşkence Suçu*. 2.Baskı. Ankara: Seçkin

Demirbaş, T. (2016). Türk Ceza Hukukunda İşkence Suçu, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi. No: 23.

Doğan, K. (2011) *Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar*. Ankara: Adalet.

Doğru, O. (2006). *İnsan Hakları ve Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*. İstanbul: Legal.

Dönmezer, S., Erman, S. (1997). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım* (C: I, On İkinci Baskı). İstanbul: Beta.

Dönmezer, S., Erman, S. (1994). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku* (C: 2, On Birinci Baskı). İstanbul: Beta.

Einolf, C.J. (2007). The Fall and Rise of Torture: A Comparative and Historical Analysis. *Sociological Theory*. 25(2), 101-121.

Er, C. (2005). *İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*. TBB Dergisi. S. 60., 169-188

Ercan, İ., (2020), *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (On Altıncı Baskı), Ankara: Seçkin.

Erem, F. Danışman, A., Artuk, M. E. (1997). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin.

Ertuğrul, H. (2025), *5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Zorunluluk Hali*, Ankara: Adalet.

Esgin, M. (2013). İşkence ve Engizisyon. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 3(3), 39-60.

- Goldstein, R. J. (1992). The Limitations in Using Quantitative Data in Studying Human Rights Abuses. *Human Rights Quarterly*. 8(4), 607-627.
- Gökçen, A., Balcı, M. Kasten Yaralama Suçunun Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Halleri (TCK m.87). *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 21(2), 369-412.
- Güller, N., Zafer, H. (2006). *Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı*. İstanbul : European Initiative for Democracy and Human Rights.
- Hafizoğulları, Z., Özen, M., (2017). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar* (Altıncı Baskı). Ankara: US-A.
- Hafizoğulları, Z., Ketizmen, M. (2009). İşkence ve Eziyet Suçları, *Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan*, Ankara: Seçkin, 1207-1214.
- Hakeri, H. (2012). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler* (Sekizinci Baskı), Ankara: Seçkin.
- Hakeri, H. (2009). *Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu, İşkencenin Önlenmesi ve İstanbul Protokolü*. Ankara: Özkan.
- Karakehya, H. (2009). Netice Sebebiyle Ağırlaşan Suçlarda Ağırlaşan Neticenin Muhtemel Olmasının Cezai Sorumluluğa Etkisi. *Ceza Hukuku Dergisi*. Sayı 9.
- Karaman, H. (2013). *Mukayeseli İslam Hukuku*.1. Cilt. İstanbul: İz.
- Kavlu, B. (2020). Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*. Cilt: 9, Sayı: 26, 575-606.
- Kaya, R. (2022). İşkence Suçu ile Görevi Kötüye Kullanma Suçu Arasındaki Hukuki Farklılıklar. İstanbul: Beta.
- Kearns, E. M. (2014). The Study of Torture: Why It Persists, Why Perceptions of It are Malleable, and Why It is Difficult to Eradicate. *School of Criminology and Criminal Justice*. 4, 1-15.
- Keçelioğlu, E. (2010). Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK'nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları. *TBBD*. 87, 299-321.
- Keskin Kızıroğlu, S. (2015). Kasten Yaralama Suçu. *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan*, C: I, 639-686.
- Koca, M. Üzülmez, İ. (2024). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (On Yedinci Baskı).

- Ankara: Seçkin.
- Koca, M., Üzülmez, İ. (2017). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Dördüncü Baskı). Ankara: Adalet.
- Montaigne, D. M. (1997) Denemeler. Çev. Eyüpoğlu Sabahattin. B. 29, İstanbul: Say.
- Moore, K. L., Dalley, A. F., Agur, A. M. R. (2010). Moore's clinical anatomy. *United States of America: Lippincott Williams & Wilkins*. 843–980.
- Nuhoğlu, A. (1999). İşkence Yasağı ve İşkence Suçu. *Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan*, 527-592.
- Olgaç, S. C. (2016). Kasten Yaralama Neticesinde Ölüme Neden Olma Suçu (1. baskı). Ankara: Seçkin.
- Önok, M. (2006). *Uluslararası Boyutuyla İşkence Suçu*. Ankara: Seçkin.
- Özbek, V. Ö., (2008). *İzmir Şerhi Türk Ceza Kanununun Anlamı* (C: 2). Ankara: Seçkin.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P. (2024). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (On Dokuzuncu Baskı). Ankara: Seçkin.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P. (2010) *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Orion.
- Özen, M. (2017). *Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri*. Ankara: Adalet.
- Özgenç, İ. (2024). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (Yirminci Baskı), Ankara: Seçkin.
- Özgenç, İ. (2005). *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*. Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Özgenç, İ., Şahin, C. (2000). İşkence Suçu. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-23.
- Öztürk, B., Erdem, M. R. (2014). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (On Dördüncü Baskı). Ankara: Seçkin.
- Özyazıcı, K., Boğa Baran, E., Alagöz, N., Varlıklöz, K., Arslan, Z., Akto, S., Sağlam, M. (2021). Duyuların Gelişimi ve Duyu Bütünleme. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*. 2(4), 209-226.
- Peters, E. (1996). *Torture: Expanded Edition*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Rodley, N. S. (2002). The Definition(S) Of Torture In International Law. *Oxford University Press*. 467-493.

- Ruthven, M. (1978). *Torture: The Grand Conspiracy*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Scarry, E. (1985). *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. New York: Oxford University Press.
- Echeverría, G., Wilmshurst, E. (2007). Torture: An Overview of The Law. *Cejil Dergisi*. 106-115.
- Schabas, W.A. (2006). The Crime of Torture and the International Criminal Tribunals. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 349-364
- Seviğ, V. R. (1961). Engizisyon Muhakeme Usulü. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt 18, sayı: 1 3-35.
- Soyaslan, D. (2005). *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Beşinci Baskı). Ankara: Yetkin.
- Soyaslan, D. (2020). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (9. Baskı). Ankara: Yetkin.
- Şen, E. (2006). *Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu*. C: I, İstanbul: Vedat.
- Tezcan, D., Erdem, M. R., Önok, M. (2023). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (Yirmi Birinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tindale, C. W. (1996). The Logic of Torture: A Critical Examination. *Social Theory and Practice*. 22, 349–74.
- Topçu, K. (2013). *Kasten Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma*. Ankara: Adalet.
- Toroslu H., Toroslu, N. (2019). *Ceza Hukuku Genel Kısım* (25. baskı). Ankara: Savaş.
- Ünver, Y. (2003). *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*. Ankara: Seçkin.
- Üzülmez, İ. (2005). Yeni Türk Ceza Kanunu'nda İşkence ve Eziyet Suçu. *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*, 2/5, 227-247.
- Üzülmez, İ. (2003). *Türk Hukukunda İşkence Suçu*. Ankara: Turhan.
- Üzülmez, İ. (2002). Türk Hukukunda İşkence Cürmü. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (3-4), 147-174.
- Yılmaz, E. (2023). *Hukuk Sözlüğü* (11. Baskı). Ankara: Yetkin.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararı, 25.06.2019, E: 2017-8-753, K: 2019-497, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 05.04.2025).
- Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 04.06.2018, E: 2018-207, K: 2018-6390, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>

[//mevzuat.sinerjias.com.tr/](https://mevzuat.sinerjias.com.tr/), (E.T.: 07.04.2025).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararı, 30.01.2001, E: 2000-1-250, K: 2001-1, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 07.04.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 06.11.2013, E: 2013-13411, K: 2013-26551, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 09.04.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 13.12.2012, E: 2012-29994, K: 2012-38227, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 21.04.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 11.03.2014, E: 2014/398, K: 2014-5977, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 30.04.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 17.05.2017, E: 2017-431, K: 2017-5652, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 05.05.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 20.04.2017, E: 2017-468, K: 2017-4455, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 08.05.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 23.01.2014, E: 2013-11882, K: 2014-1575, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 08.05.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 06.11.2013, E: 2013-13411, K: 2013-26551, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 12.05.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 26.03.2013, E: 2013-15223, K: 2014-7817, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 15.05.2025).

Yargıtay. 8. Ceza Dairesi Kararı, 16.02.2016, E: 2016-362, K: 2016-1607, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 15.05.2025).

Yargıtay 3. Ceza Dairesi Kararı, 26/09/2016, E: 2015/3550, K: 2016/16244, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>, (E.T.: 22.05.2025).

AİHM kararları, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/insan-haklari-bilgi-bankasi/avrupa-insan-haklari-mahkemesi/aihm-kararlari/> (E.T.: 17.06.2025).

Aşağılanmak kelimesinin anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 05.06.2025).

Fail kelimesinin anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 06.06.2025).

Hastalık kelimesinin anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 08.06.2025).

İşkence kelimesinin sözlük anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 08.06.2025).

İşkence kelimesinin sözlük anlamı, <https://islamansiklopedisi.org.tr/iskence>, (E.T.: 12.06.2025).

İşkence suçu istatistikleri, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi> (E.T.: 18.06.2025).

Kamu görevlisi kelimesinin sözlük anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 14.06.2025).

Organ kelimesinin anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 15.06.2025).

Türk Ceza Kanunu'nda Tanımlanan Yaralama Suçlarının Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi Rehberi, <https://www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf>, (E.T.: 15.06.2025).

Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kurul Kararları <https://www.tihk.gov.tr/kategori/pages/kararlar>. (E.T.: 07.07.2025).

Yüz kelimesinin anlamı, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 17.06.2025).

<https://www.diakonia.se/ihl/resources/international-humanitarian-law/understanding-international-humanitarian-law/> (E.T.: 22.06.2025).

<https://www.yenidunyahukuk.com/ders/3-ders-notu-iskence-sucu.pdf>, (E.T.: 25.06.2025).

<https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/jurisprudenceguide.pdf>, (E.T.: 28.06.2025).

https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/prohibition-and-punishment-of-torture-icrc-eng.pdf, (E.T.: 04.07.2025).

https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/apt-briefing-paper_yes-torture-prevention-works%20%281%29.pdf, (E.T.: 05.07.2025).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Ayşegül YILMAZ SEÇİLMİŞ

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2012-2016

Mesleki Deneyim

Serbest Avukat, 2018- (Halen)

Yayınlar : (Bildiri) " Evaluation of Two Supreme Court Decisions within the Scope of the Offenses of Torture and Abandonment in Terms of Criminal Law" in The 15th International Congress on Social, Humanities, Administrative, and Educational Sciences in a Changing World on February 13-15, 2025 at Ankara University of Science in Ankara, Türkiye.